

ขั้วสายแปงของลาวโซ่ง : กรณีศึกษา นางเฉลา สระทองฮ่วม หมู่บ้านหนองเทียม
ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
พฤษภาคม 2556

ขั้วสายแปงของลาวโซ่ง : กรณีศึกษา นางเฉลา สระทองฮ่วม หมู่บ้านหนองเทียม
ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
พฤษภาคม 2556

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ขั้วสายแปงของลาวโซ่ง : กรณีศึกษา นางเฉลา สระทองฮ่วม หมู่บ้านหนองเทียม
ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
พฤษภาคม 2556

ปรีชา นวมนาม (2556). *ขับสายแปงของลาวโซ่ง กรณีศึกษา นางเฉลา สระทองฮ่วม หมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม*. ปรินูญานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
คณะกรรมการควบคุม: รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา อินทรสุวานนท์,
รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์.

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ ศึกษาการขับสายแปง ของนางเฉลา สระทองฮ่วม หมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยได้ใช้วิธีการศึกษาทางมานุษยดุริยางควิทยาเป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งข้อมูลทั้งหมดได้จากการสำรวจ สัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในภาคสนาม

ผลการศึกษาพบว่า นางเฉลา สระทองฮ่วม เป็นแม่มด หรือมดที่ประกอบพิธีเสนเรียกขวัญ (เสนตัว) ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับและนับถือทั้งในหมู่บ้าน และจังหวัดใกล้เคียง เนื่องจากเป็นผู้ที่ประกอบพิธีได้ละเอียด มีวิธีการขับสายแปงที่เป็นเอกลักษณ์ของตน น่าเสียดาย มีเทคนิคในการขับโดยการใช้ลูกคอ ลูกเอื้อน การลากเสียง และมีปฏิภาณไหวพริบในการแต่งบทขับด้วยการด้นสดได้อย่างไพเราะ ซึ่งมีลีลาของจังหวะและทำนองดำเนินไปอย่างเรียบง่าย ใช้ภาษาลาวโซ่งในการขับร้อง

บทขับสายแปงที่นางเฉลา สระทองฮ่วม ใช้ในการประกอบพิธี อยู่เป็นประจำ มีทั้งหมด 3 ประเภท คือ ขับเรียกขวัญ ขับสอนขวัญ และขับให้พร ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้บันทึกบทขับเป็นภาษาใน รูปแบบคล้ายภาษาโซ่ง ประเภทละ 1 บทเพลง นำมาแปลเป็นภาษาไทย วิเคราะห์ทำนองออกมาเพื่อบันทึกเป็นโน้ตสากล ซึ่งพบว่า รูปแบบของทำนองมีรูปแบบเดียว เป็นทำนองแบบง่ายซ้ำไปซ้ำมา คำร้องมีการสัมผัสกันในแต่ละวรรค ซึ่งการขับนี้เป็นการขับแบบด้นสด ผู้ขับมีประสบการณ์มาเป็นเวลานาน เนื้อหาของบทขับสายแปงสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต สังคมและวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ

นอกจากการขับสายแปงในพิธีกรรมแล้ว นางเฉลา สระทองฮ่วม ยังสามารถขับสายแปงโต้ตอบกับผู้อื่นได้อย่างคล่อง เนื่องจากมีประสบการณ์ในการว่ากลอน มีองค์ความรู้ในเรื่อง របត់ เรื่องวิถีชีวิตของลาวโซ่งเป็นอย่างดี

KHUBSAIPENG OF LOA SONG : A CASE STUDY OF MRS.CHALAO SATONGHUAM
AT HNONGTHEAM VILLAGE, SAPATTANA SUB – DISTRICT ,
KAMPHAENSAEN DISTRICT, NAKHONPATHOM PROVINCE

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Fine and Applied Arts Degree in Ethnomusicology
at Srinakharinwirot University

May 2013

Preecha Nuamnam. (2013). *Khubsaipeng of Loa song : A Case Study of Mrs.Chalao Satonghuam at Hnongtheam village, Sapattana sub – district, Kamphaengsaen District, Nakhonpathom Province*. Master Thesis. M.F.A (Ethnomusicology). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor committee: Assoc.Prof. Dr.Kanchana Intarasunanon, Assoc.Prof. Dr.Manop Visudthipat.

The purpose of this research was to study the singing ceremonial performance of Khub Sai Paeng by Mrs.Chalao Sathonghuam—the Singer and Master of Ceremony at Nong Thiam Village, Saphatthana Sub-district, Kamphaeng Saen District, Nakhon Pathom Province. Its methodology followed the Approach of Anthropological Musicology. Data were gathered through field survey and interviews and then descriptively analyzed.

Research results were found out as follows: Mrs.Chalao Sathonghuam is well-recognized and respected by people in both her own neighborhood and neighboring provinces as Mae Mod / Mod -- the Singer and Master of Ceremony who performs the Sen Riak Khwan Ceremony. This is because she performs the Ceremony and sings Khub Sai Paeng elaborately and uniquely well. She is also a good vocalist with exceptional techniques who can sing in Lao Soeng lyric beautifully and worthwhile listening.

The Khub Sai Paeng which is typically sung and performed by Mrs.Chalao Sathonghuam consists of 3 types: Khub Riak Khwan, Khub Sorn Khwan and Khub Hai Phorn. In this study, the lyric of each of 3 types was recorded, translated from the Lao Soeng language into formal Thai whereas the melodies were scored in international musical notes. According to the analysis, it was found that the main melody of the Khub Sai Paeng song is the one that is simple and repetitive. Meanwhile in the lyric, there are rhymes between the lines. Due to her long-time accumulated experience, Mrs.Chalao Sathonghuam usually sings Khub Sai Paeng skillfully ad lib with the content reflecting and portraying the life, society and culture of Lao Soeng ethnic group.

Apart from ceremonial performance, Mrs.Chalao Sathonghuam can dually interact singing Khub Sai Paeng with other skillfully and intelligently because of her professional expertises in Lao Soeng folk poetry and culture.

ปริญญาบัตร

เรื่อง

ขั้วสายแบ่งของลาวโซ่ง : กรณีศึกษา นางเฉลา สระทองฮ่วม หมู่บ้านหนองเทียม

ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

ของ

ปรีชา นวมนาม

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขามานุษยดุริยางควิทยา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร. สมชาย สันติวัฒน์กุล)

วันที่ เดือน พ.ศ. 2556

คณะกรรมการควบคุมปริญญาบัตร

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ที่ปรึกษาหลัก ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา อินทรสุนานนท์) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุจี ศรีสมบัติ)

.....ที่ปรึกษาร่วม

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์)

(รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา อินทรสุนานนท์)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีด้วยความกรุณาจากผู้มีพระคุณหลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา อินทรสุวานนท์ ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์ กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่ได้ให้ความรู้และคำแนะนำในการเก็บข้อมูลทั้งหมด

ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุจี ศรีสมบัติ ประธานสอบปริญญานิพนธ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ กรรมการสอบปริญญานิพนธ์ ที่กรุณาสละเวลาตรวจสอบเพื่อแนะนำสำหรับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาดุริยาง ค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และประสบการณ์ ให้แก่ผู้วิจัยจนประสบความสำเร็จ

ขอขอบพระคุณ คุณป้าเฉลา สระทองฮ่วม อาจารย์ชวลิต อารยดิตรรม ผู้ให้คำแนะนำและเอื้อเฟื้อข้อมูลและบทเพลงแก่ผู้วิจัย อย่างเต็มที่ และ ให้การต้อนรับที่อบอุ่นในหมู่บ้าน นหนองเทียม รวมถึงองค์การบริหารส่วนตำบลสระพัฒนา ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลในพื้นที่ และ ชาวบ้านหมู่บ้านหนองเทียม ที่ให้การต้อนรับเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ ผศ.นิตยา สอนอาจ ผู้เอื้อเฟื้อทุนในด้านการเก็บข้อมูล ผศ.สันติย์ รัตมี และอาจารย์ยศพนธ์ นิตย์แสง ที่สนับสนุนด้านข้อมูล และการช่วยเหลือในทุก ๆ ด้าน ผศ.ดร.แสงเดือน เจริญนิม และ ผศ.วสันต์ เตือนแจ้ง สำหรับความช่วยเหลือในด้านการตรวจสอบเอกสาร ตลอดจนกำลังใจที่มีให้กับผู้วิจัยเสมอมา นายธีรเดช แพร์คุณธรรม สำหรับความช่วยเหลือด้านโน้ตดนตรีสากล อาจารย์ศิริธร สาวเสม ที่ช่วยเหลือในด้านการเก็บข้อมูล งานเอกสารรวมถึงการเรียบเรียงข้อมูลจนเสร็จสมบูรณ์ และ เพื่อน ๆ ปริญญาโท สาขามานุษยดุริยางควิทยา รุ่นปี '51 มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒทุกท่านที่ให้ประสบการณ์ ความห่วงใยและ กำลังใจต่อกันจนจบการศึกษา

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่ออุดม คุณแม่พูลศรี นวมนาม คุณตาเต็ก มั่นคง และครอบครัวมั่นคง ที่ได้อบรมเลี้ยงดู ให้ความรัก ความอบอุ่น ตลอดจนสนับสนุนให้ได้ศึกษาเล่าเรียน ทำให้ผู้วิจัยได้มีสติปัญญา และประสบความสำเร็จในครั้งนี้

ปรีชา นวมนาม

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ความสำคัญของการศึกษาวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
เอกสารตำราและหนังสือวิชาการ	8
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	16
3 วิธีการศึกษาค้นคว้า	20
การศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล	20
การศึกษาข้อมูล	21
การวิเคราะห์ข้อมูล	22
4 ประวัติความเป็นมาของลาวโซ่งหมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา	
อำเภอคำแพงแสน จังหวัดนครปฐม	24
ประวัติความเป็นมาของลาวโซ่งหมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา	
อำเภอคำแพงแสน จังหวัดนครปฐม.....	24
ประวัติความเป็นมาของลาวโซ่งในประเทศไทย และในจังหวัดนครปฐม.....	24
ประวัติชาวลาวโซ่งหมู่บ้านหนองเทียม	26
สภาพภูมิศาสตร์	27
จำนวนประชากร	31
ศาสนาและความเชื่อ	33
ภาษาลาวโซ่ง	34

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
การแต่งกายของลาวโซ่ง	38
ลักษณะบ้านเรือน	42
พิธีกรรมที่ใช้การขั้บสายแปงของลาวโซ่งหมู่บ้านหนองเทียม	
ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม	43
ความเชื่อ	43
พิธีกรรม	45
ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม	46
วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง	59
การขั้บสายแปงของนางเจลา สระทองฮ่อม หมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา	
อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม	60
การขั้บสายแปง.....	60
ประวัตินางเจลา สระทองฮ่อม	60
การสืบทอดการขั้บสายแปง.....	61
วิธีการขั้บสายแปง	62
เทคนิค	62
ทำนอง	63
วรรณกรรม	64
โอกาสที่ใช้.....	65
ประเภทการขั้บสายแปง ของนางเจลา สระทองฮ่อม.....	65
ขั้บเรียกขวัญ	65
ขั้บสอนขวัญ	72
ขั้บให้พร	74
5 สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ	79
ความสำคัญของการศึกษาวิจัย	79
ขอบเขตของการวิจัย	79
สรุปผลการวิจัย	79
อภิปรายผล	87
ข้อเสนอแนะ	88

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม	89
ภาคผนวก	93
ประวัติย่อผู้วิจัย	100

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงจำนวนครัวเรือน.....	31
2 แสดงจำนวนประชากรตามเพศ.....	32
3 แสดงจำนวนประชากรตามอายุ.....	33

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนที่จังหวัดนครปฐมแสดงขอบเขตและที่ตั้งของอำเภอ.....	28
2 แผนที่จังหวัดนครปฐมแสดงอำเภอ ตำบล หมู่บ้านลาวโซ่ง.....	29
3 แผนที่อำเภอกำแพงแสนแสดงตำบลและหมู่บ้านลาวโซ่ง.....	30
4 หลักการอ่านออกเสียงพยัญชนะ.....	34
5 หลักการอ่านออกเสียงพยัญชนะ (ต่อ).....	35
6 หลักการอ่านออกเสียงพยัญชนะ (ต่อ).....	36
7 การออกเสียงตัวสะกด.....	37
8 การแต่งกายของลาวโซ่งแบบดั้งเดิม.....	38
9 การแต่งกายของลาวโซ่งในปัจจุบัน.....	38
10 การแต่งกายของผู้ชาย.....	39
11 เสื้อก้อมผู้หญิง.....	40
12 เสื้อฮีผู้หญิง.....	40
13 การแต่งกายของผู้หญิงลาวโซ่งในงานรื่นเริง.....	41
14 ลักษณะทรงผมของลาวโซ่ง.....	42
15 บ้านลาวโซ่ง (ไทยทรงดำ) แบบดั้งเดิม.....	42
16 บ้านลาวโซ่งในปัจจุบัน.....	43
17 เครื่องใช้ในพิธีเสนเรียกขวัญ.....	47
18 แม่มดทำพิธีบูชาครู.....	47
19 การต่อเงาหัว หรือต่ออายุเจ้าเสื้อ.....	48
20 การแห่ปานขวัญ และการล้อมขวัญเพื่อไม่ให้ขวัญหนี.....	53
21 พิธีการจูงควาย.....	53
22 การตัดขอบกระดัง.....	54
23 นางเจลา สระทองฮ่วม.....	61

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

เสียง มีแหล่งกำเนิดจากหลายที่มาไม่ว่าจะเกิดจากธรรมชาติ หรือมนุษย์ ซึ่งมีลักษณะและระดับเสียงที่แตกต่างกัน เสียงของมนุษย์เป็นเสียงที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต เพราะต้องใช้ในการสื่อสารตลอดเวลา อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของความบันเทิงในชีวิตประจำวันหลาย ๆ ด้าน เช่น การร้องเพลงทั้งที่มีรูปแบบและไม่มีรูปแบบ ร้องเพลงกับวงดนตรี เป็นต้น

มนุษย์มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับดนตรีมาตลอด โดยเป็นทั้งผู้ผลิตคิดค้น และเป็นผู้ถ่ายทอด ดนตรีจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนเราตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย จนอาจกล่าวได้ว่าดนตรีเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ร่วมกับเราตลอดเวลา ทั้งเพื่อความบันเทิง เพื่อประกอบในพิธีกรรม และใช้ในงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ หรือแม้แต่เพื่อการค้าในเชิงธุรกิจ นอกจากนี้ ดนตรียังถือว่าเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตน เอกลักษณ์ ของกลุ่มชนในแต่ละพื้นที่ได้อีกด้วย ซึ่งสังัด ภูเขาทอง (2539: 18) ได้กล่าวไว้ว่า ดนตรีเป็นงานศิลปะที่แสดงถึงพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งอันศิลปะการดนตรีนั้น ก็เหมือนกับงานศิลปะสาขาอื่น ๆ ซึ่งเป็นผลผลิตของคนในสังคม และย่อมต้องมีโครงสร้าง (Structure) ของตนเอง แต่โครงสร้างนั้นมีได้อยู่ด้วยตัวของมันเอง และเราสามารถทำความเข้าใจได้ก็ต่อเมื่อเราได้ศึกษาทำความเข้าใจถึงพฤติกรรม (Behavior) ของมนุษย์ ผู้ซึ่งเป็นผู้ผลิตศิลปะ โดยเฉพาะดนตรีเราต้องศึกษาให้ทราบว่าทำไมและโดยวิธีอะไรที่แนวคิด หรือคติ (Concept) เกี่ยวกับพฤติกรรมนั้น ๆ จึงได้จัดให้อยู่ในรูปแบบที่ทำให้เกิดการผลิตเสียง (Sound) อันเป็นที่ยอมรับกันว่าไพเราะในสังคม

ดนตรี นับได้ว่าเป็นภาษาสากลภาษาหนึ่งที่สามารถใช้สื่อสารกันได้ กล่าวได้ว่า ดนตรีเป็นภาษาอีกแขนงหนึ่งซึ่งสามารถจะใช้เป็นเครื่องมือสื่อความหมายได้ ตัว อย่างที่ง่ายที่สุด เช่น ดนตรีสามารถช่วยให้คนฟังเกิดความตื่นเต้น ความเศร้าโศก ความร่าเริง รวมทั้งความรักความเสนหา อาลัย อันเป็นความรู้สึกที่เรารับรู้ได้ง่ายดายที่สุด แต่ในขณะที่เดียวกันดนตรีอาจให้ความหมายที่ยากกว่านั้นได้อีกหลายประการ อาทิ ความเคียดแค้น ความหึงหวง ความเจ็บช้ำ หรือแม้แต่จะแสดงอาการประชดประชัน ก็ยังสามารถทำได้เช่นกัน (พูนพิศ อนาคตยกุล . 2525: 62) จะเห็นว่าจากการสื่อสารผ่านทางบทเพลงแสดงให้เห็นถึงการแสดงออกทางกายของผู้ฟังซึ่งเป็นผลอันเกิดจากอิทธิพลของบทเพลงอย่างเห็นได้ชัดเจน

ปัญญา รุ่งเรือง (2546: 1) กล่าวถึงเรื่องการแสดงออกทางดนตรีของมนุษย์ว่า ดนตรีเกิดจากอารมณ์ของมนุษย์ ดีใจ เสียใจ สนุกสนานก็ตบมือ กระตือรือร้น เสียใจก็ร้องคร่ำครวญ การทำทำนองที่กำเนิดตามส่วนต่าง ๆ ของโลกนั้น เดิมทีก็คงจะไม่ต่างกันมากนัก ต่อมาเมื่อมนุษย์รู้จักพัฒนาความเป็นอยู่ให้ จริยวิเศษ กลายเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์แต่ละเผ่าพันธุ์ ซึ่งการได้ยินเสียงต่าง ๆ ทั้งเสียงธรรมชาติ และเสียงสูงต่ำที่เป็นองค์ประกอบของภาษาพูด และดนตรี เป็นอย่างเดียวกันและเหมือนกัน แต่การตีความหมาย และแสดงออกซึ่งเสียงนั้นไปคนละอย่างแล้วแต่สภาพทางร่างกาย สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ที่แตกต่างกันออกไปตามท้องถิ่น

อย่างไรก็ตามดนตรีที่เป็นศิลปะนั้น มีทั้งดีและไม่ดี ดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้แสดงธรรมในหัวข้อ “ความว่าง จิตว่าง” มีความตอนหนึ่งว่า “ดนตรี บทเพลง หรือทำนองเพลงก็ตาม มีอยู่สองชนิด คือ เราให้จิตวุ่นวายก็มี ที่กล่อมจิตใจให้สงบเย็นลงไปให้ว่างก็มี เพราะฉะนั้นดนตรีที่แท้จริง ที่ถูกต้องกับความต้องการตามธรรมชาตินั้นจะต้องเป็นดนตรีที่ทำให้จิตว่างลง สงบเย็นลง นึกถึงดนตรีของ ปู่ ยา ตา ยาย ในสมัยโบราณ ล้วนมีแต่ทำนองเป็นไปในทางช่วยทะล่อมกล่อมเกลายให้จิตว่าง” (สงบศึก ธรรมวิหาร. 2542: 228)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า มนุษย์ได้คิดประดิษฐ์สร้างดนตรีขึ้นมาเพื่อรับใช้หรือตอบสนองความต้องการของตนเองอาจมีความเหมือนหรือแตกต่างกันไปตามแต่ละวิถีในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะมนุษย์ต่าง ๆ เหล่านี้จะอาศัยอยู่ในสังคมที่มี ความเจริญรุ่งเรือง หรือจะเป็นสังคมในชนบทก็ตาม ล้วนต่างก็ใช้ดนตรีเข้ามามีบทบาทต่อสังคมของตนเอง อย่างมีคุณค่าเท่าเทียมกันทั้งสิ้น ซึ่งเราจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันเริ่มมีการตื่นตัวและเรียนรู้กับวัฒนธรรมด้านดนตรีของชนกลุ่มต่าง ๆ มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกะเหรี่ยง มอญ ลาวโซ่ง แม้แต่ชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย ในขณะที่ด้วยกันดนตรีเป็นศิลปะของเสียงที่เกิดจากความพากเพียรของมนุษย์ในการสร้างเสียงให้อยู่ในระเบียบของจังหวะ ทำนอง สีสันของเสียงและคีตลักษณ์ ดนตรีไม่ว่าจะเป็นของชาติใด ภาษาใด ล้วนมีพื้นฐานมาจากส่วนต่าง ๆ เหล่านี้ทั้งสิ้น ความแตกต่างในรายละเอียดของแต่ละส่วนแต่ละวัฒนธรรมนั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง แต่การที่จะแตกต่างกันอย่างไรนั้น กรอบวัฒนธรรมของแต่ละสังคมจะเป็นปัจจัยที่กำหนดให้ตรงตามรสนิยมของแต่ละวัฒนธรรม จนสามารถแยกแยะดนตรีของชาติต่าง ๆ ได้ (เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. 2542: 2)

บทเพลง เป็นส่วนหนึ่งของดนตรีและเป็นสิ่งที่พบเห็นได้ในทุกพื้นที่ ทุกชนชาติ อีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นกิจกรรมด้านศาสนา การบันเทิง ซึ่งจัดได้ว่าเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์มาตลอดนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในทำนองเดียวกัน พรรณราย คำโสภา (2541: 51) กล่าวว่า เพลงเป็นสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับชีวิตมนุษย์มาทุกยุคทุกสมัยและเพลงในแต่ละท้องถิ่นย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพชีวิตของสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชาติแต่ ละภาษาในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่เรียกกันว่า เพลงพื้นบ้าน (Folk Song) หรือดนตรีพื้นบ้าน (Folk Music) เพลงพื้นบ้านจัดเป็นส่วนหนึ่งของคตินิยมบ้านที่นาสนใจยิ่ง เพราะเพลงสะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ในชนบทธรรมดาสามัญประเพณี ความเชื่อของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ เพลงพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของการบันเทิงที่มีอยู่ในสังคมไทยมานาน และมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนไทย เช่น หนุ่ม สาวร้องเกี่ยวกับ เด็ก ๆ ร้องเพลงเล่นกัน แม่กล่อมลูกหรือเพลงที่ใช้ร้องในเทศกาลต่าง ๆ เช่น เพลงร้องในงานแห่บั้งไฟ เพลงบอก เพลงเรือ ฯลฯ เพลงพื้นบ้าน จึงแยกวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านได้ยาก เพราะผูกพันกับชีวิตของคนไทยอย่างใกล้ชิดและสืบทอดกันมาช้านาน

เพลงพื้นบ้านมีการ สืบทอดต่อกันมาในลักษณะปากต่อปาก คนรุ่นจะแสดงวิธีการร้องให้คนรุ่นต่อมาฟังจดจำ และเลียนแบบ ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร การถ่ายทอดแบบนี้เป็นส่วนที่ทำให้เพลงพื้นบ้านไม่มียุคสมัยที่แน่นอน แต่เปลี่ยนแปลงไปตามผู้ร้อง โดยมีทำนองเพลง เป็นหลัก ผู้ร้องดัดแปลงลีลาเพลง แต่ไม่ทิ้งลักษณะเดิม เพลงพื้นบ้านจึงมีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป และยังคงดำรงลักษณะเฉพาะถิ่นไว้ได้

ลาวโซ่ง หรือไทยทรงดำ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยและมีประเพณีสืบทอดทางศิลปวัฒนธรรมมาช้านาน ทั้งยังมีพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีเสนเรือน พิธีเสนตัว เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี เพลงกล่อมเด็ก หรือนิทาน ซึ่งนิทาน เป็นคำบอกเล่าที่ทำให้เราได้รู้จักไทยโซ่ง ไทยโซ่งได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยมานานแล้ว โดยกระจายอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น จังหวัดชัยนาท พิษณุโลก พิจิตร สุโขทัย สระบุรี ลพบุรี กาญจนบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี เพชรบุรี นครปฐม เป็นต้น (เรณู เหมือนจันทร์เชย. 2546: 82) ไทยโซ่ง มีชื่อเรียกกันหลายชื่อ ได้แก่ ลาวโซ่ง ไทดำ ไตดำ ผู้ไทยดำ ไทยทรงดำ ไทยโซ่ง ลาวเซ่ง ลาวช่วงดำ ลาวทรงดำ และโซ่งดำ ที่เรียกชื่อว่า “โซ่งดำ” คงเรียกตามเสื้อผ้าที่นุ่งห่ม เพราะชอบแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำ คำว่า “โซ่ง” แผลงมาจาก “ส้วง” แปลว่า “กางเกง” ดังนั้น “โซ่งดำ” หมายถึง ชาวผู้ใดที่นุ่งกางเกงสีดำ ต่อมาคำว่า ดำ หายไปจึงเหลือแต่คำว่า โซ่ง แต่ที่เรียกกันว่า ลาวโซ่ง อาจเป็นเพราะ คนไทยเหล่านี้อพยพมาจากส่วนหนึ่งของอาณาจักรลาว และมีขนบธรรมเนียมประเพณีส่วนใหญ่คล้ายกัน ข้อสันนิษฐานอีกทางหนึ่งคงเกิดจากความนิยมในการเรียกชื่อของคนสมัยนั้น มักเรียกผู้ที่จากถิ่นอื่นอพยพเข้ามาอยู่ใหม่ว่า “ลาว” (นิพนธ์ เสนาพิทักษ์. 2523: 19)

พิธีกรรมต่าง ๆ ของลาวโซ่ง ได้แบ่งตามความเชื่อได้ 2 ประเภท คือ

1. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อถือทางพุทธศาสนา ลาวโซ่งยอมรับวัฒนธรรมของคนไทยภาคกลางบางส่วน โดยเฉพาะในด้านการนับถือพุทธศาสนา ลาวโซ่งจึงปฏิบัติพิธีกรรมตามหลักพุทธศาสนาเหมือนคนไทยทั่วไป เช่น มีการบวชนาค ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า การทำบุญในเทศกาลวันสำคัญทางพุทธศาสนา ตลอดจนงานรื่นเริงประจำปี เช่น สงกรานต์ ปีใหม่ เป็นต้น หากแต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางการแต่งกายเพิ่มขึ้นมา มิได้ขัดกับพิธีกรรมดั้งเดิมแต่อย่างใด
2. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องการนับถือผีและขวัญ พิธีกรรมเหล่านี้ลาวโซ่งถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน โดยมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม เช่น พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การตาย และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเซ่นไหว้ (เสน) ผีบรรพบุรุษ และผีต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ พิธีเสนเรือน พิธีเสนศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน พิธีเสนตั้งบัง (วาสนา อรุณกิจ. 2529: 63)

ในการประกอบพิธีกรรมของลาวโซ่งนั้น บางพิธีจะมีการนำดนตรีเข้าไปประกอบการกับพิธีในช่วงเวลาต่าง ๆ ด้วย ซึ่งจะมีการขับ หรือการร้องเป็นอีกส่วนหนึ่งของพิธีกรรม เพลงขับหรือภาษาลาวโซ่ง เรียกว่า ขับสายแปง เป็น การขับร้องเพลงแบบหนึ่งของลาวโซ่งที่ใช้เพื่อบอกกล่าวให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบถึงวัตถุประสงค์ หรือความต้องการของตนแก่ผู้อื่น นิยมใช้กันทั้งการขับ

เล่นคอน ขับแนะนำตนเอง ขับเกี่ยวพาราสิ ขับโต้ตอบกันในเชิงโวหาร การขับแนะนำสั่งสอน อย่างเช่น สอนคู่บ่าวสาวในการแต่งงาน สอนลูกสอนหลาน และขับบอกทางผู้ตาย เป็นต้น ผู้ร้อง เพลงขับเรียกว่า “หมอขับ” ถ้าเป็นหญิงเรียกว่า “แม่ขับ” ในเอกสารบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ได้กล่าวถึงเพลงขับไว้ว่า คนลาวโซ่งชอบฟังเพลงแอ่ว (ขับ) คือ การขับร้องเพลงตามประเพณีพื้นบ้านของตนที่เรียกว่า แอ่วลาว (ขับลาว) คนลาวโซ่งมีลักษณะ เป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนอยู่มาก จะพูดหรือจะกล่าวสิ่งใด มักจะกล่าวเป็นคำสอนคล้องจองสัมผัสกัน เสมอ เช่น ตีนเจ้าได้เวียะหลายตีนसानสายได้เวียะน้อย แมย้าเอิ้นให้ซานให้เฮ็ดเซาหนึ่งให้โตอย่า หนึ่งหัวเพลงขับสายแปง เป็นต้น (นุกูล ชมพูนุช. 2530: 13)

การขับสายแปง ของลาวโซ่ง จัดเป็น การขับร้อง ที่ยังคงสภาพอยู่ท่ามกลางความ เปลี่ยนแปลง และมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมลาวโซ่ง ทั้งยังเป็นสื่อสะท้อน ถึงการแสดงออกทางวัฒนธรรม ความเป็นชาติพันธุ์ ชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงประเพณีที่สำคัญ ของลาวโซ่งอีกด้วย ซึ่งในปัจจุบันวิถีชีวิตของลาวโซ่งเริ่มห่างจาก การขับสายแปง เนื่องจาก ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งจากภายในและภายนอก อีกทั้งวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เข้ามา มีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม

การขับสายแปงของลาวโซ่ง ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัด นครปฐม เป็น บทเพลงที่มีการสืบทอดกันแบบปากต่อปากมาเป็นเวลานาน แต่จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่ เกี่ยวข้องกับ ลาวโซ่ง พบว่า ยังขาดการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของ การขับสาย แปงในวิถีชีวิต วัฒนธรรมของลาวโซ่ง ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของบทเพลง ทั้งยังสะท้อน ถึงการดำรงชีวิตในสังคมลาวโซ่งได้อีกด้วย จากการศึกษาข้อมูลลาวโซ่งในพื้นที่จังหวัด นครปฐม พบว่าแม่หมอที่ได้รับสืบทอดและทำหน้าที่ขับสายแปงยังคงเหลืออยู่ และจากการออก ภาควิชาพบว่ามีเหลือผู้ขับสายแปง คือ นางเจลา สระทองฮ่วม เพียงคนเดียว ในพื้นที่ตำบลสระ พัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ซึ่งผู้วิจัยเกรงว่าจะสูญหายไปและไม่มีใครสืบทอดต่อ เนื่องจากหมู่บ้านหนองเทียมยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของลาวโซ่งไว้อย่าง เกร่งกวด ในการศึกษาครั้งนี้จะเป็นการดำรงรักษาไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวโซ่ง ในพื้นที่ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ของลาวโซ่งหมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษาพิธีกรรมที่ใช้การขับสายแปง ของลาวโซ่งหมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม
3. เพื่อศึกษาการขับสายแปง ของนางเจลา สระทองฮ่วมหมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

ความสำคัญของการศึกษาวิจัย

สังคมและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของลาวโซ่ง ยังมีความผูกพันกับความเชื่อต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการประกอบพิธีกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคม กระทั่งกลายเป็นประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น การประกอบพิธีกรรมมักจะนำบทเพลงหรือการขับเข้ามามีบทบาทและหน้าที่ในพิธีกรรมที่เป็นสื่อในการถ่ายทอดเรื่องราวด้านประวัติศาสตร์ ชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมลาวโซ่ง แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและค่านิยมจากภายนอกทำให้มีผลกระทบต่อบทบาทหน้าที่ของบทเพลงที่ลดน้อยลงทุกที จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้เพื่อให้คงอยู่และเป็นการสร้างคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีในการขับสายแปง ทั้งยังเป็นการร่วมอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกทางชาติพันธุ์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาในเชิงมานุษยดุริยางควิทยา (Ethnomusicology) ซึ่งจะศึกษาขับสายแปง ในหมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เท่านั้น โดยจะแบ่งการศึกษาเป็น 2 ด้านต่อไปนี้

1. พื้นในการศึกษาวิจัย

ศึกษาประวัติความเป็นมาของลาวโซ่งในจังหวัดนครปฐมและลาวโซ่งในหมู่บ้านหนองเทียม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

2. การขับสายแปง

ศึกษาความเชื่อ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการขับสายแปง บทขับสายแปง ทำนอง วิธีการขับของนางเฉลา สระทองฮ่อม และบันทึกเป็นโน้ตสากล

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้วิจัยเลือกคำศัพท์ที่นำมาใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เฉพาะคำที่กล่าวถึงในวิธีการดำเนินชีวิตของชาวลาวโซ่ง ดังต่อไปนี้

กอล้อห้อง หมายถึง หิ้งบูชาผีบรรพบุรุษ

ขับ หมายถึง การร้องเพลง

ขับสายแปง หมายถึง การร้องเพลงของลาวโซ่ง มีเนื้อหาและคำร้องเป็นภาษาลาวโซ่ง

โซ่ง หมายถึง กางเกง

โซ่งดำ หมายถึง กางเกงดำ

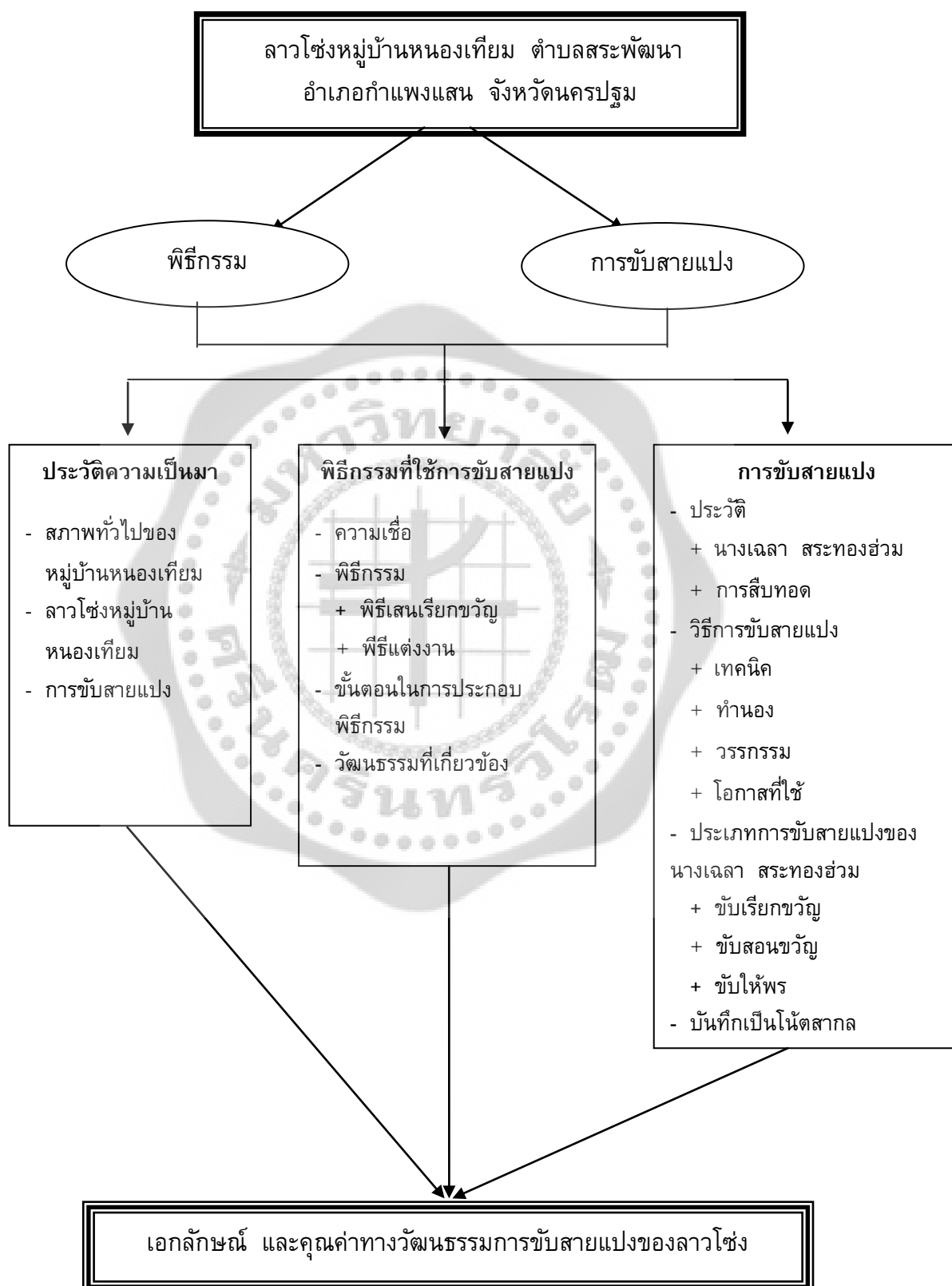
ดนตรีพื้นบ้าน หมายถึง ดนตรีที่คนในกลุ่มลาวโซ่งหมู่บ้านหนองเทียมจังหวัดนครปฐม ได้ขับร้อง หรือบรรเลงด้วยการจดจำสืบทอดต่อ ๆ กันมาช้านานหลายชั่วอายุคน จนคนรุ่นหลังไม่สามารถทราบได้ว่าผู้ใดแต่งขึ้นเมื่อใด

ถาด หมายถึง ผีฟ้า หรือ เทวดา

แม่ผัด	หมายถึง	ผู้ที่ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ
มนต์	หมายถึง	ผีที่เคยเป็นหมอทางเวทมนต์
รำมนต์	หมายถึง	บริการเวทมนต์ คาถาเพื่อให้ศักดิ์สิทธิ์
ลาวโซ่ง	หมายถึง	กลุ่มชาติพันธุ์ลาวกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในหลายจังหวัดของประเทศไทย รวมถึงในตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสนจังหวัดนครปฐม
เส้นอี	หมายถึง	เส้นชุดใหญ่ของลาวโซ่งที่ใช้ในการประงานพิธีต่าง
สิ่ง	หมายถึง	แซ่หรือตระกูล
เสน	หมายถึง	การเซ่น หรือ การสังเวย
เสนเรียกขวัญ	หมายถึง	พิธีเซ่นไหว้เพื่อเรียกขวัญที่หายไปของผู้ป่วยให้กลับคืนสู่ตัว

กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยโดยอาศัยแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

1. เอกสารและตำราวิชาการที่เกี่ยวข้อง
2. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารและตำราวิชาการที่เกี่ยวข้อง

พระยาอนุมานราชชน (2515: 2) ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ในฐานะนักมานุษยวิทยาว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นโดยอาศัยการเรียนรู้จากกัน และสืบต่อเนื่องเป็นความเจริญก้าวหน้า

ราชบัณฑิตยสถาน (2542: 1058) ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดความเจริญอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่นวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา

วิลวาลัย ปานทอง และคณะ (2551: 27) ได้ประมวลความหมายของวัฒนธรรมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ แล้วให้ความหมายว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (The Way of Life) ของคนในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจราจรและขนส่ง วิถีอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ วิถีแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงออกถึงวิถีชีวิตนั้นอาจเริ่มมาจาก เอกชนหรือคณะบุคคลทำเป็นตัวอย่าง แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบต่อกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลาเมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิถีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยมและในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้นการรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมจึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

ในทางดนตรีถือได้ว่า ดนตรีเป็นวัฒนธรรม อย่างหนึ่ง ดังที่ สุกรี เจริญสุข (2548: 27) ได้กล่าวไว้ว่า ดนตรีเป็นเรื่องของวัฒนธรรม มีประเด็นที่สำคัญๆ อยู่ 2 ประเด็น คือ 1. ดนตรีเป็นเสียงเสียงเป็นพลังงานที่มีอำนาจซึ่งเป็นสิ่งที่ป็นจริงที่ไม่ต้องพิสูจน์ 2. ดนตรีเป็นเรื่องของวัฒนธรรม เจก เช่นภาษา การเรียนรู้ดนตรีเป็นวิธีเดียวกันกับการเรียนรู้ของภาษา คือ การเลียนแบบ แม่สอนลูก ภาษาแม่ ซึ่งเรียนรู้โดยอาศัยสิ่งแวดล้อม เมื่อดนตรีเป็นเรื่องของวัฒนธรรมเป็นเรื่องของวิถีชีวิต ความคุ้นเคย ความเคยชิน การเลี้ยงดูการเติบโต การรับรู้ ซึ่งเป็นส่วนของวัฒนธรรมของแต่ละคน แต่ละกลุ่มชนมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันและวัฒนธรรมเป็นตัวกำกับวิถีชีวิตนั้นๆ ดังนั้นภาษาแม่ คือ ความรู้คู่ชีวิต โดยเรียนรู้มาแต่กำเนิดและความรู้เหล่านั้นกลายเป็นลักษณะเฉพาะตัวของคนของชุมชน และของสังคม

สุพัตรา สุภาพ (2518: 68) ได้กล่าวถึงลักษณะวัฒนธรรมในแนวทางที่จะเป็นรูปธรรม ดังนี้

1. เป็นสิ่งที่ได้มาโดยการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้จากมนุษย์ด้วยกัน เช่น การแต่ง การละเล่น และการขับร้อง

2. เป็นมรดกทางสังคม วัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้ จึงสามารถถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง บุคคลเกิดจากสังคมใดก็ เรียนรู้วัฒนธรรมจากบุคคลในสังคมนั้น เกิดจากการถ่ายทอดเป็นมรดกทางสังคม

3. เป็นวิถีชีวิต หรือแบบของการดำรงชีวิต วัฒนธรรมไม่สามารถจำแนกความแตกต่างของสังคมแต่ละสังคมได้

4. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ มนุษย์ก็มีการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ รับเอารูปแบบของการดำเนินชีวิตของบุคคลที่มีอยู่เดิม และปรับปรุงของเดิมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

ลักษณะดังกล่าวได้สอดคล้องกับแนวความคิดของวิเชียร รักการ (2529: 30) ได้อธิบายลักษณะวัฒนธรรมไว้ในหนังสือ “วัฒนธรรม และพฤติกรรมของไทย” ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้
2. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม
3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้

ประเทือง คล้ายสุบรรณ (2531: 4) สรุปแนวคิด “วัฒนธรรมพื้นบ้าน” จากนักคติชนวิทยานักมานุษยวิทยา ดังนี้

1. สืบทอดมาจากบรรพบุรุษต่อ ๆ กันมา
2. มีความเป็นอมตะ ยั่งยืนและไม่ตาย
3. สืบทอดกันด้วยการบอกเล่า
4. ไม่ปรากฏผู้แต่ง
5. รักษากันด้วยการจดจำมากกว่าการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

เพลงของกลุ่มชาติพันธุ์นับว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งพบว่ามีศัพท์ที่ใช้เรียกเพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงพื้นเมือง เพลงชาวบ้าน เพลงประจำเผ่า เพลงปฏิพากย์ และเพลงนอกศตวรรษ ดังที่สุกัญญา สุจฉายา (2525: 10) ได้กล่าวไว้ว่า เพลงปฏิพากย์เป็นเพลงพื้นบ้านชนิดหนึ่งที่พบในทุกภาคของไทย ทั้งเผ่าไท (ไทน้อย) และของกลุ่มชนอื่น แต่เพลงที่ร้องนั้นแตกต่างกันไปทั้งท่วงทำนอง เนื้อหา เครื่องดนตรีประกอบและโอกาสที่ร้อง อย่างไรก็ตามกาญจนา อินทรสุวานนท์ (2532: 57) ได้ให้ความหมายของเพลงพื้นบ้านว่าเป็นเพลงที่ชาวบ้านคิดขึ้น ร้องเล่นกันในหมู่บ้านของตน เพลงพื้นบ้านนั้นฟังง่าย สั้น มีลีลาทำนองซ้ำ วนไปวนมา เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงส่วนมากเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ทำจังหวะ เช่น ฉิ่ง กรับ กลอง เครื่องดนตรีที่บรรเลงทำนองมีน้อยมาก โดยเฉพาะภาคกลาง บทเพลงที่ใช้ร้องนั้นเรียกว่าเพลงพื้นบ้านหรือเพลงพื้นเมือง

สุกัทธิ์ อนุกุล และวลัยพร นิยมสุจริต (2546: 8) กล่าวถึงเพลงพื้นบ้านว่า เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่เกิดจากคนในท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา เริ่มต้นจากผู้ใดร้องเป็นคนแรกไม่มีปรากฏ แต่เป็นที่แน่นอนว่าสมัยก่อนไม่มีมหรสพให้ความสุขความบันเทิงเหมือนปัจจุบัน คนในท้องถิ่นจึงต้องใช้ความสามารถ ปฏิภาณคิดเพลงเพื่อให้เกิดความบันเทิงในกลุ่มของตน ต่อมามีการแสดงร่วมด้วยผู้แสดงจะฝึกหัดจนชำนาญเพื่อให้การแสดงออกมามีความ มีระเบียบแบบแผนแล้วพัฒนามาเป็นระบำรำฟ้อนและการแสดงประเภทเล่นเป็นเรื่อง อาจเป็นเรื่องราวในอดีต ปัจจุบันหรืออนาคตก็ได้ ส่วนการเดินทางเรื่องก็ยังใช้เพลงเป็นตัวนำ เช่น เพลงต้นกำรำเคียว เพลงพวงมาลัย การแสดงที่เล่นเป็นเรื่องจะมาจากสิ่งสมมุติ

นอกจากนี้ ประสิทธิ์ เลี้ยวสิริพงศ์ (2529: 9) ได้ศึกษาและวิเคราะห์เรื่องของเพลงพื้นบ้านว่านักวิชาการที่ศึกษาเรื่องของเพลงพื้นบ้านส่วนมากมาจากสาขาที่ไม่เกี่ยวข้องกับดนตรี และผลงานการศึกษาจากนักวิชาการดนตรีก็ไม่ค่อยมีปรากฏให้เห็นต่อหน้าสาธารณชน ผลงานที่ออกมาส่วนมากเป็นผลการวิเคราะห์ คำร้อง ให้ไปสัมพันธ์กับเรื่องอื่น ๆ เพลงขับร้องทุกเพลงได้มาจากการรวบรวมเอาศิลปะสองสาขาเข้าด้วยกันคือ ภาษากับดนตรี การนำเฉพาะคำร้องของเพลงไปศึกษาจึงเป็นการศึกษาเพลงเพียงครั้งเดียวเท่านั้น เพราะการศึกษาแต่เพียงภาษาของดนตรีได้แก่

1. ทำนองเพลงพื้นบ้านทุกเพลง มีทำนองและทำนองช่วยระบุสัญชาติของดนตรีได้
2. ลีลา และจังหวะ ช่วยให้เกิดความรู้สึกละอารมณ์ตามบทเพลงนั้น ๆ
3. เสียง ผู้ร้องเพลงพื้นบ้านอาจมีการใช้เสียงร้องที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความคิดความนิยมของแต่ละสังคม
4. พื้นผิว บางแห่งนิยมร้องเสียงเดียวกันหมด บางแห่งมีการประสานเสียง จากคำอธิบายดังกล่าว ทำให้การศึกษาเรื่องเพลงพื้นบ้านมองเห็นความแตกต่างของแต่ละสังคมได้ชัดเจนขึ้น และนั่นคือสิ่งที่ทำให้เพลงพื้นบ้านแต่ละที่แต่ละท้องถิ่นมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

กาญจนา อินทรสุณานนท์ (2532: 56) กล่าวถึงแนวทางในการวิเคราะห์องค์ประกอบของเพลงพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. ภาษาที่ใช้ ภาษาที่ใช้ในบทเพลงพื้นบ้านนั้น เป็นภาษาพูดไม่ใช่ภาษาเขียน ฟังเข้าใจง่าย นิยมใช้ศัพท์แบบชาวบ้านและมีคำลักษณะสองแง่สองง่าม คำพวน การหักข้อรอ และการใช้คำเนื้อแดง
2. ลักษณะคำประพันธ์ กลอนเพลงพื้นบ้านส่วนมากเป็นลักษณะกลอนแปด ที่เรียกกันว่ากลอนแปดหัวเดียว นอกจากคำประพันธ์ที่มีลักษณะเป็นกลอนแปดหัวเดียวแล้วยังมีลักษณะคำประพันธ์ชนิดอื่น ๆ ส่วนมากไม่เหมือนกัน รูปแบบของกลอนที่มีแผนผังไว้แต่ดั้งเดิม อาจเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม
3. เรื่องราวในบทเพลง เป็นเรื่องราวในชีวิตประจำวัน การทำมาหากิน ความเป็นอยู่ เรื่องในครอบครัวผัวเมีย รวมทั้งความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความเชื่อว่าชาติหน้ามีจริง การดำเนินเรื่องราวในบทเพลงพื้นบ้านนั้นจะเริ่มผูกเรื่องตามกระสวนที่นิยมกัน ดังนี้

- 3.1 ไหว้ครู
- 3.2 เกริ่นหรือปลอบ
- 3.3 ประหรือทักทาย
- 3.4 ผูกรัก
- 3.5 ลู่ขอ
- 3.6 ลักหาพาหนี
- 3.7 ชิงชู้ หรือตีหมากฝั่ว
- 3.8 บทลาจาก

การดำเนินเรื่องตามกระบวนนิยมนี้อาจเปลี่ยนแปลงไปได้ตามความเหมาะสมของสถานที่ โอกาส และเวลา ไม่จำเป็นต้องเล่นจบตั้งแต่แรกไหว้ครูถึงชิงชู้ หรือตีหมากฝั่ว อาจตัดตอนเล่นได้ ตามความเหมาะสม แต่จำเป็นต้องมีบทไหว้ครูก่อนเสมอไม่ว่าเล่นสั้นหรือยาว การร้องไหว้ครูนี้ฝ่ายชายเริ่มก่อนแล้วฝ่ายหญิงจึงร้องขึ้นบ้าง

4. การแทรกคติสอนใจ ในบทเพลงต่าง ๆ มีคติสอนใจแทรกอยู่เสมอ ซึ่งชี้ให้เห็นได้ว่าคนไทยนั้นนิยมแทรกคติไว้สอนคนไม่ว่าในเรื่องใด

ด้านการร้องเพลง ท้วม ประสิทธิ์กุล (2535: 191-192) กล่าวว่า การขับร้องเพลงไทยนั้น จัดเป็นศิลปะพิเศษอย่างหนึ่งที่มีกลวิธีลวดลายที่สลับซับซ้อน ไม่มีอุปกรณ์ที่เป็นชิ้นส่วนเหมือน ศิลปะประเภทอื่น ๆ อุปกรณ์สำคัญที่ใช้ไม่มีตัวตน ไม่สามารถที่จะสัมผัสหรือแก้ไขอุปกรณ์ในการขับร้องเพลงไทยได้เพราะเป็นสิ่งที่ธรรมชาติสร้างมาให้อย่างละเอียดอ่อน แต่เราสามารถบังคับ อุปกรณ์เหล่านี้ได้ด้วยอำนาจพิเศษแห่งจิตของผู้ขับร้องเอง อุปกรณ์ที่กล่าวถึงได้แก่ ปาก คาง ลิ้น จมูก คอ เสียง รวมทั้งจิตและสมองด้วย ทั้งนี้กาญจนา อินทรสุวานนท์ (2540: 63-65) ได้กล่าวถึง เทคนิคการขับร้องเพลงไทยไว้ว่า การขับร้องเพลงไทยนั้นมีเทคนิคหลายอย่าง ต้องมีการจดจำและฝึกฝนวิธีการต่าง ๆ ให้เกิดทักษะการขับร้องเพลงนั้น สำหรับวิธีการฝึกหัดขับร้องเพลงไทยนั้นจะกล่าวได้ถึงในบทต่อไป นี้ ก่อนอื่นควรจะทราบเกี่ยวกับเสียงที่ใช้ในการขับร้องเพลงไทยก่อน เสียงที่ใช้ในการขับร้องเพลงไทย

1. เสียงเออ
2. เสียงเอย
3. เสียงอือ
4. เสียงอี
5. เสียงเอ๋ย
6. เสียงเออะ
7. เสียงเฮอ
8. เสียงฮือ
9. เสียงฮี

10. เสียงหือ
11. เสียงเอ็งเงอ
12. เสียงเอ็งเงย

สำหรับเสียงที่ได้กล่าวถึงแล้วนั้นมีวิธีการเปล่งเสียงดังนี้

วิธีการทำเสียง เออ

ใช้น้ำหนักเสียงเล็กน้อยอยู่ที่โคนลิ้น บังคับคอให้แข็ง เพยอร์ริมฝีปากเล็กน้อยแล้วเปล่งเสียงออกจากคอโดยตรง โดยไม่ขยับคางและไม่หุบปาก

วิธีการทำเสียง เอย

มีวิธีเช่นเดียวกับเสียง “เออ” จนเมื่อจะออกเสียง “เอย” ให้ขยับโคนลิ้นกระดกขึ้นหาเพดานปากเล็กน้อย ให้ขอบลิ้นสองข้างกระทบเพดานปากแล้วแยกมุมปากออกเล็กน้อยให้เกิดเป็นเสียง “อี” ที่ไม่ชัดเจนนัก เมื่อสุดหางเสียงควบก้ำตามเสียง เออ ออกมาร่วมด้วย นิยมใช้เมื่อสิ้นสุดการเอื้อนก่อนถึงคำร้อง

วิธีการทำเสียง อือ

เพยอร์ริมฝีปากอำจากกันเล็กน้อย เปล่งเสียงออกจากคอโดยตรง บังคับคางไว้ให้หนึ่งแล้วยกโคนลิ้นขึ้นเล็กน้อย เพื่อเปลี่ยนทางลมให้มากระทบเพดานปากและเปลี่ยนเสียงให้ออกมาทั้งทางจมูก (เสียงขึ้นนาสิก) และทางปาก

วิธีการทำเสียง เอ้ย

เหมือนการทำเสียง “เอย” แต่ผันเสียงให้สูงขึ้นโดยไม่หุบปาก เปลี่ยนน้ำหนักเสียงในช่วงหางเสียงให้ไปอยู่ที่จมูก

วิธีการทำเสียง เออะ

เปล่งเหมือนเสียง “เออ” แต่สะดุดเสียงให้สั้นลง

วิธีการทำเสียง เฮอ

ต้องเปล่งเสียงออกจากคอ บังคับให้น้ำหนักเสียงมาอยู่ที่เพดานและขึ้นนาสิก เปล่งเสียงให้กระทบทั้งสองทาง แต่ผ่านปากมากกว่าทางจมูก

วิธีการทำเสียง อือ

เหมือนกับการเปล่งเสียง “เฮอ” แต่ต้องออกเสียงให้มีน้ำหนักขึ้นนาสิกแรงกว่าปกติ โดยยกโคนลิ้นกระดกขึ้นหาเพดานปาก แต่ไม่ชิด เมื่อตามด้วยเสียง “เออ” มักจะมีเสียง “ง” ติดออกมาด้วย อันเป็นลักษณะการเอื้อนอย่างหนึ่งของไทย แต่ถ้าใช้ “เออ” คู่กับเสียง “อือ” จะไม่มีเสียง “ง” ติดมา

วิธีการทำเสียง อี

หลักการเหมือนการเปล่งเสียง “อือ” แต่ทำให้เสียงสะดุดสั้นลง

วิธีการทำเสียง หือ

เขยอริมฝีปากเล็กน้อย เปล่งเสียง “อือ” ผ่านออกมาช้า ๆ พร้อมกับผันเสียงขึ้นสูงให้เสียงออกมาทางจมูก การเปล่งเสียงจะออกคำไม่ชัดเจน เมื่อจวนสุดเสียงต้องค่อย ๆ ลดกำลังลงทีละน้อยจนสุดทางเสียง

วิธีการทำเสียง เอิงเออ

เริ่มต้นด้วยการเปล่งเสียง “เออ” แล้วกระดกโคนลิ้นขึ้นไปสัมผัสเพดานปาก เสียงจะออกทางจมูกและเกิดเสียง “เอิง” แล้วเปล่งเสียงต่อเหมือน “เออ” โดยติดเสียง “ง” มาด้วย

สำหรับวิธีการขับร้องนั้นมีกลวิธีต่าง ๆ มากมาย ในด้านพื้นฐานการขับร้องเพลงไทยคือการเอื้อนดินทำนองสลัดกับการร้องถ้อยคำ เทคนิคที่ใช้ในการขับร้องเพลงไทยมีจำนวน 42 เทคนิค ดังนี้

1. เสียงครั้น หมายถึง การทำเสียงร้องให้สะดุด สะเทือน เพื่อให้เกิดความไพเราะ
2. เสียงกระทบ หมายถึง การออกเสียงคำร้องเมื่อเวลาร้องเพลง โดยออกเสียงคำร้องคำเดียวหรือพยางค์เดียวร้องออกเป็นหลายพยางค์ ถ้าวร้องเป็น 2 พยางค์ เรียกว่า กระทบคู่ 2 ถ้าเป็น 3 พยางค์ เรียกว่า กระทบคู่ 3 เช่นคำว่า “เจ้า” เมื่อร้องว่า “จา-อ้า” เรียกว่า กระทบคู่ 2 หรือคำว่า “แนบ” นื่องเป็น “แน-แอ-แอบ” เรียกว่า กระทบคู่ 4
3. เน้นเสียง มีในการร้องเพลงไทยทุกเพลง ถ้าต้องการให้เกิดความชัดเจนข้อความคำร้องใดก็เน้นเสียงให้ชัดเจน
4. ประคบเสียง ประคบคำ หมายถึง การทำให้เสียงและคำหนักแน่น ไม่โพล่งดังมากเกินไป เช่นในเพลงสารถี 3 ชั้น ในช่วง “ช่างนารัก”
5. กล่อมเสียง การกล่อมเสียงนั้นเป็นเทคนิคอย่างหนึ่ง ทำเสียงให้เนวล ราบรื่นหรือทำเสียงให้เนียน

6. กลิ้งเสียง การกลิ้งเสียงนั้นเป็นเทคนิคอย่างหนึ่งในการร้องเพลงคล้าย ๆ การกล่อมเสียง แต่การกลิ้งเสียงนั้นจะทำเร็วกว่า

7. กลิ้งเสียง เทคนิคการกลิ้งเสียงนั้นใช้ในคำร้องในเพลงใดก็ตาม ถ้าต้องการกลิ้งเสียงคำต่าง ๆ ต้องร้องคำนั้น ๆ ให้ชัดเจนในรูปของการร้องมิใช่การอ่านออกเสียง การร้องชัดเจนนี้ต้องค่อย ๆ ผันเสียงร้องจากไม่ชัดไปให้ชัดในแต่ละคำ คล้าย ๆ กับการปั้นคำปั้นเสียง แต่คำที่ต้องการกลิ้งเสียงจะไม่ทำให้เสียงเคลื่อนไหวต้องกลิ้งเสียงให้คงที่ตรงกับทำนองของแต่ละเพลง

8. เกือกเสียง เทคนิคการเกือกเสียงคล้ายกับกลิ้งเสียงแต่จะออกเสียงมีสะดุดบ้างนิดหน่อย ในการออกเสียงคำร้องแต่ละคำที่ต้องการใส่เทคนิคการเกือกเสียง

9. กลิ่นเสียง เทคนิคการกลิ่นเสียงเวลาร้องเพลงในบางตอนต้องหุบปาก แล้วกลิ่น เสียงที่ร้องเพลงนั้นลงไป ในคอจึงจะเกิดความไพเราะ เทคนิคการกลิ่นเสียงนี้ต้องมีการฝึก

10. ขยับขย่อน การทำเสียงขึ้นและลงเสียงจากนาสิกต่อกับเสียงแท้ได้กลมกลืน เรียกว่า ขยับขย่อนจริง ๆ แล้วเทคนิคนี้เหมาะกับบางเพลง

11. เสียงครวญ เทคนิคการร้องเสียงครวญนี้ใช้กับเพลงที่มีลีลาทำนองโศกเศร้า สามารถร้องยืดจังหวะได้เพื่อทำเสียงครวญให้เข้ากับอารมณ์เพลง

12. ควงเสียง ควงเสียงแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ ควงขึ้น (ควงสูง) เทคนิคการร้องควงเสียงที่เรียกว่าควงขึ้นนั้นต้องใช้เสียงสูงโดยไล่เสียงจากต่ำไปหาสูง เน้นให้เกิดความไพเราะ ควงลง (ควงต่ำ) เทคนิคการควงเสียงที่เรียกว่าควงลงนั้นใช้กับวิธีการร้องจากเสียงสูงลงไปหาเสียงต่ำกลับกับวิธีที่เรียกว่าควงขึ้น

13. ซ้อนเสียง เทคนิคการซ้อนเสียงนั้นทำได้ยากมากต้องค่อย ๆ เปล่งเสียงให้ได้อารมณ์ในบทเพลง โดยออกเสียงมีความดังและเบาให้ได้เหมาะสมพอดีและผสมกับต้องเน้นคำร้องด้วย

14. ปั่นเสียง ปั่นคำ เทคนิคการปั่นเสียงปั่นคำนั้น ได้แก่ การออกเสียงหรือเปล่งเสียงเหนือร้อง หรือการเอื้อนให้ค่อย ๆ ชัดเจนขึ้นจากไม่ชัดมาชัด

15. เสียงปรีบ เทคนิคการทำเสียงปรีบนี้ ได้แก่การเปล่งเสียงเอื้อนในบทเพลงต่าง ๆ ค่อยเปล่งเสียงและสะดุดเพียงเบา ๆ เฉพาะในบางตอนที่ต้องการให้เกิดความไพเราะ

16. เสียงโปรย เทคนิคการโปรยเสียงนั้น ต้องเน้นเรื่องการออกเสียงที่ค่อย ๆ ผ่อนน้ำเสียงออกมาช้า ๆ ในการเอื้อนและการออกเสียงคำร้อง

17. เสียงผ่าน เทคนิคการผ่านเสียง ได้แก่ การเอื้อนทำนองหรือคำร้อง จากเสียงหนึ่งไปยังอีกเสียงหนึ่ง โดยมีลักษณะผ่านเสียงค่อยเปล่งเสียงขึ้นและลงช้า ๆ

18. ผันเสียง เทคนิคการผันเสียง คือ การออกเสียงคำร้องให้ได้ตามวรรณยุกต์ ในเพลงทุกเพลงมีคำร้อง การร้องคำร้องนั้นถ้าออกเสียงไม่ได้ตามวรรณยุกต์ความหมายก็จะเปลี่ยนไป การผันเสียงนั้นต้องค่อย ๆ เปล่งเสียงช้า ๆ ให้คำค่อย ๆ ชัดโดยผันเสียงหนึ่งไปยังอีกเสียงหนึ่งคล้าย ๆ กับการผันวรรณยุกต์ กา ก้า ก๊า ก๋า แต่มีใช้ผันทั้ง 5 เสียง อาจผันแค่ 2-3 เสียง

19. ผ่อนเสียง เทคนิคการผ่อนเสียงนั้นต้องออกเสียงตั้งแต่ตั้งแล้วค่อย ๆ ผ่อนให้เบาลง แต่เสียงไม่เพี้ยนไปจากเดิม

20. ม้วนเสียง ม้วนคำ เทคนิคการม้วนเสียง ม้วนคำนั้น ต้องรวมคำร้องและการเอื้อน ขมวดให้กระชับในบางตอน

21. โยกเสียง เทคนิคการโยกเสียงนั้นเป็นลีลาของการร้องที่มีการเปลี่ยนเสียงการร้องที่มีอยู่ในทำนองเพลงนั้น ๆ จากเสียงหนึ่งไปยังอีกเสียงหนึ่งแล้วกลับมาร้องเสียงเดิมอีก โดยต้องค่อย ๆ ปลดปล่อยเสียงอย่างช้า ๆ มีการผ่อนเสียงบ้างให้เกิดความไพเราะ นุ่มนวลน่าฟัง

22. โยนเสียง เทคนิคการโยนเสียงนั้น หมายถึง การร้องเพลงในช่วงคำร้องและเอื้อนที่ต้องออกเสียงเน้นให้มีเสียงหนัก และกระทบเสียงในบางตอน แต่ต้องสังเกตลีลาทำนองเพลง ความหนักเบา ช่วงจังหวะให้พอเหมาะพอดีไม่ใช่โยนเสียงจนเกินจังหวะ

23. รวบเสียง เทคนิคการรวบเสียงหมายถึง การร้องรวบ 2 เสียงเข้าด้วยกันให้ฟังดูแล้วไม่สะดุดหู การรวบเสียงนี้มีอยู่เสมอในเพลงไทย แต่มีมากในเพลงที่มีสำเนียงจีน

24. ลักจังหวะ ย้อยจังหวะ การลักจังหวะเป็นการร้องที่ไม่ให้ลงเสียงก่อนจังหวะ ตามปกติการร้องเพลงนั้นจะลงเสียงตามจังหวะตกของหน้าทับ การย้อยจังหวะนั้นเป็นการลงเสียงให้หลังจังหวะตกนิดหน่อย เรียกว่าย้อยจังหวะ

25. เลื่อนไหล เสียงเลื่อนไหลนั้นบางที่เรียกว่าเสียงเพี้ยน บางครั้งเพี้ยนสูง คือเสียงเลื่อนไหลขึ้นสูงกว่าทำนองจริง บางครั้งเลื่อนไหลลง คือเสียงเพี้ยนต่ำกว่าทำนองจริง อย่างนี้ทำให้ไม่น่าฟังรวมเรียกว่า ร้องเพี้ยนเสียง

26. เสียงสะดุด เทคนิคการทำเสียงสะดุดนั้นเป็นวิธีเดียวกับการทำเสียงปรีบ

27. เสียงหนัก เสียงเบา เทคนิคการทำเสียงหนักนั้น จะมีอยู่ในเพลงไทยทุกเพลงทำง่ายมาก คือเสียงหนักก็ต้องออกเสียงให้ดังบางครั้งต้องกระทบเสียง ส่วนเวลาทำเสียงเบาก็ต้องออกเสียงให้เบา

28. หางเสียง คือการออกเสียงคำร้องในบทเพลงไทยตอนท้ายคำก็ต้องลากเสียงให้ยาวกว่าปกติแต่อยู่ในลีลาทำนองของบทเพลงไม่เพี้ยนเสียง

29. เห็นเสียง เทคนิคการเห็นเสียงคล้าย ๆ กับเสียงเลื่อนไหล แต่เลื่อนไหลไปในทางสูง คือ เลื่อนเสียงจากเสียงต่ำไปเสียงสูงในเสียงเดียวกันหรือคนละเสียงก็ได้

30. โหนเสียง เทคนิคการโหนเสียงนั้น ต้องเปล่งเสียงไปในทางเสียงสูงคล้าย ๆ กับเห็นเสียง แต่การโหนเสียงนี้ต้องพยายามดันเสียงเหมือนกับจะเสียงไม่ถึงแต่ดันไปให้ถึงหรือโหนไปให้ถึง

31. เสียงลอย เทคนิคการทำเสียงลอยนั้นเวลาร้องทำเสียงจำไม่ลง ครุบางท่านเรียกว่าทำเสียงตั้ง ซึ่งต้องทำเสียงสูงแล้วให้ลอยไว้ไม่ลงเสียงมาเป็นเสียงอื่นหรือลงเสียงให้ต่ำลงมา

32. เสียงอาศัย การทำเสียงอาศัยต้องใช้เสียงสูงกว่าเสียงจริงของเสียง โดยเปล่งเสียงออกทางปากและจมูก ทำเสียงที่ออกมาแน่นเบากว่าปกติ

33. อมเสียง เทคนิคการอมเสียงหมายถึง การร้องเพลงที่มีช่วงต่อเนื่องต้องหุบปากแต่ยังมีเสียงอยู่เรียกว่า อมเสียง ในคำร้องบางตอนต้องหุบปาก แต่ถ้าหุบปากมากแล้วเสียงขาดตอนเพลงไม่ต่อเนื่อง

34. เสียงลงทรวง เทคนิคการทำเสียงลงทรวงนั้นค่อนข้างยาก ส่วนมากนักร้องชายมักนิยมทำเสียงนี้ เพราะต้องใช้แรงกระแทกเสียงลงไปในลำคอและเลยลงไปถึงอกให้เกิดความสั่นสะเทือน เสียงจะสั้นน้อย ๆ ฟังแล้วเกิดอารมณ์สะเทือนใจ

35. เสียงปลิว เทคนิคการทำเสียงปลิวนั้น คล้าย ๆ กับการสะบัดเสียงให้ปลิวไปมา ซึ่งการทำเสียงปลิวนี้อยู่ในตอนหางเสียงซึ่งจะต้อ งสะบัดเสียง 2-3 ครั้ง จึงจะเรียกว่าเสียงปลิว ถ้าสะบัดครั้งเดียวเรียกว่า สะบัดเสียง

36. เสียงเครือ ตามปกติคนที่มีเสียงเครือโดยธรรมชาตินั้นไม่เหมาะที่จะร้องเพลง แต่เทคนิคการทำเสียงเครือนั้นจำเป็นต้องทำในเพลงที่มีอารมณ์เศร้าเพียงบางตอน โดยผู้ร้องต้อง ใส่อารมณ์ในการร้อง เสียงที่ออกมาจะเครือเล็กน้อย ฟังแล้วกินใจ

37. ร่อนไปไม่ร่วง เทคนิคการร้องร่อนไปไม่ร่วง มีไม่มากนักในการร้องเพลงไทย จะคล้าย ๆ กับเทคนิคการร้องคองลง แต่ร่อนไปไม่ร่วงนี้จะร้องสะดุดทีละช่วงจากเสียงสูงลงมาเสียงต่ำ

38. สะบัดเสียง เทคนิคการสะบัดเสียงจะอยู่ในตอนท้ายการเอื้อน จะมีการสะบัดเสียงในบางตอนเพื่อให้เกิดความไพเราะ ในช่วงการเอื้อนท้ายการเอื้อนให้ลากเสียงยาวและสะบัดเสียง การสะบัดเสียงจะคล้ายกับการทำเสียงปลิว แต่การทำเสียงปลิวจะต้องสะบัด 2-3 ครั้ง

39. ทิ้งเสียง เทคนิคการรั้งทิ้งเสียงมีอยู่ในเพลงฉุยฉาย ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจน นิยมร้องเน้นคำ เทคนิคการร้องชนิดนี้จะคล้ายกับการเน้นเสียงแต่การทิ้งเสียงนั้นร้องจนจบแต่คำจะหยุดไม่มีเอื้อนท้ายคำต่อเหมือนกับทิ้งเสียงให้ขาดไป

40. เสียงลอยจิ้งหะ เทคนิคการทำเสียงลอยจิ้งหะคล้ายกับการทำ เสียงลอย แต่การทำเสียงลอยจิ้งหะนั้น คนร้องจะให้จิ้งหะตกตามหน้าทับก่อนจึงจะขึ้นร้องตอนต่อไป

41. บีบเสียง หมายถึง การทำให้เสียงแหลมเล็กลง บางทีคนร้องเสียงใหญ่ไม่เหมาะสมกับลีลาของเสียงที่ร้อง ก็ต้องใช้เทคนิคการบีบเสียงเป็นบางตอน

42. กนกคอ คำว่า กนกคอ นี้ คุณหญิงจีน ศิลปินรณรงค์ เป็นผู้กล่าวถึง ให้เปรียบลายกนกของไทยในความงดงามกับการขับร้องเพลงไทย เพราะลายกนกของไทยมีสัดส่วนเปรียบเทียบกับเพลงเถา มีลวดลายที่ตัวกนกและปลายสะบัดงดงามคล้ายกับการเอื้อนของเพลงไทยที่ต้องตกแต่งให้งดงามเช่นเดียวกัน ปรมาจารย์่างท่านเรียกการตกแต่งการร้องให้ไพเราะว่า“เม็ดพราย”

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทางด้านมานุษยวิทยา และชนชาติลาวซึ่งนั้น ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรง ดังนี้

อัศม์เดช จารุโสภณ (2551: 114) วิจัยเรื่อง “เพลงขับสายแปลงของลาวโซ่ง” บ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า เพลงขับสายแปลง เป็นการขับร้องเพลงแบบหนึ่งเพื่อเป็นการบอกกล่าวให้อีกฝ่ายหนึ่งรับทราบถึงวัตถุประสงค์ของตนแก่ผู้อื่น นิยมใช้กันทั้งการขับเล่นคอน ขับ เหน่หน้าตัวเอง ขับเกี่ยวพาราสี ขับโต้ตอบกันในเชิงโหวหาร การขับเหน่หน้าสั่งสอน โดยมีลักษณะสำคัญของการขับอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. เพลงขับสายแปลงที่มีลักษณะ การด้นสด ที่ผู้ขับสามารถคิด ประดิษฐ์ เนื้อหาสาระเองได้ เริ่มโดยการเกริ่นนำเนื้อเพลงที่จะขับว่าผู้ขับจะขับเกี่ยว กับอะไร ส่วนมากจะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของลาวโซ่ง

2. เพลงขับในพิธีเสน เป็นการขับที่สื่อสารกันระหว่างคนกับผี เนื้อหาบทขับพิธีเสนประกอบด้วย การบอกชื่อของบรรพบุรุษตั้งแต่รุ่นแรกจนถึงรุ่นสุดท้ายและเป็นการตรวจสอบว่าชื่อของบุคคลที่กล่าวไปนั้นจะได้ รับสิ่งของที่ส่งไปให้หรือยัง ซึ่งจะทำให้การเสียดายด้วยไม้มือ (ไม้คล้ายตะเกียบ) หากผลเสียดายออกมาเป็นคู่แสดงว่าวิญญาณของบุคคลนั้นได้รับของแล้วแต่หากเป็นคี่แสดงว่าดวงวิญญาณยังไม่ได้รับของที่ลูกหลานส่งให้จะต้องเสียดายจนกว่าผลจะออกเป็นคู่

เพลงขับสายแปลงสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) ขับสายแปลงขวัญ 2) ขับสายแปลงให้พร 3) ขับสายแปลงเล่าเรื่อง และ 4) ขับสายแปลงเกี่ยวสาว

ในปัจจุบันพบว่าเพลงขับสายแปลงได้สูญหายไปเนื่องจากไม่มีการจดบันทึกไว้ และไม่มีผู้สืบทอดการขับ ที่พบส่วนมากจะเป็นการขับสายแปลงประเภทเล่าเรื่อง บางเรื่องที่มีการจดบันทึกเอาไว้ และการขับสายแปลงในหมู่บ้านดอนมะนาวมีบทบาทหน้าที่เป็นการแสดงในโอกาสสำคัญๆ เช่น ในงานประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

สานิตย์ รัตมี (2548: 95) วิจัยเรื่อง พิธีเสนตั้งบั้ง : กรณีศึกษาดนตรีและพิธีกรรมของลาวโซ่ง บ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยศึกษาดนตรีและพิธีกรรมเสนตั้งบั้ง ซึ่งพิธีเสนตั้งบั้งนั้นจะจัดขึ้นเพื่อเป็นการเซ่นผีบรรพบุรุษ ด้วยการจัดเครื่องเซ่นไหว้ มีการรำประกอบดนตรีส่วนเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบในการทำพิธีเสนตั้งบั้งมีความแตกต่างกันของแต่ละหม่อผู้ทำพิธี โดยทั่วไป จะเครื่องดนตรีโดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

1) กลุ่มประกอบจังหวะ ได้แก่

1.1 ไม้กระดาน ยาว 3 เมตร กว้าง 8 นิ้ว จำนวน 1 แผ่น

1.2 กระบอกไม้ไผ่ยาว 130 เซนติเมตร 4 - 5 อัน แต่ละอันมีที่จับสำหรับกระทุ้ง

1.3 ตุ่มม้งกรขนาดความกว้างของปากตุ่ม 50 เซนติเมตรมีฝาปิดหรือถาดปิดส่วน

ด้านในโถ่งมีน้ำพอประมาณสำหรับทำเสียง

1.4 ไม้ไผ่สานคล้ายพัดมีด้ามจับยาว 30 เซนติเมตร (เหมือนไม้ตีแมลงวัน)

2) กลุ่มดำเนินทำนอง ได้แก่

2.1 ปี่เสนสั้น 1 เล้า

2.2 ปี่เสนยาว 1 เล้า

จำนวนคนในการเล่นดนตรีประกอบพิธีเสนตั้ บ้างอาจจะไม่แน่นอนแต่ส่วนใหญ่จะมีผู้บรรเลงดนตรีประมาณ 9 คน ดังนี้ 1. คนกระทั่งกระบองไม้ไผ่ 5 คน 2. คนตีผ้าตุ่มน้ำหรือถาดที่ครอบโอง 1 คน 3. หมออูตรูปี 1 คน 4. คนเป่าปี่ยาว 1 คน และ 5. คนเป่าปี่สั้น 1 คน

สมพร เกษมสุขจรสแสง (2526: 63) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การผสมผสานทางวัฒนธรรมของลาวโซ่งในเขตอำเภอยาย้อย จังหวัดเพชรบุรี” กล่าวถึงดนตรีและการละเล่นพื้นเมืองของลาวโซ่งว่ามีแคนเป็นเครื่องดนตรีประจำท้องถิ่น โดยใช้แคนประกอบการเล่นพื้นเมือง โดยเฉพาะผู้ชายจะเป่าแคนเป็นกันแทบทุกคน แต่ในปัจจุบัน นี้ลาวโซ่งที่เป่าแคนได้มีน้อยมาก ผู้ที่เป่าแคนได้มักจะเป็นผู้สูงอายุส่วนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ไม่มีใครนิยมอีกต่อไป แต่หันมาเล่นดนตรีสมัยใหม่ เช่น กีตาร์ เป็นต้น การเล่นคอนเป็นประเพณีการละเล่นดั้งเดิมของลาวโซ่ง โดยจะเริ่มเล่นหลังฤดูทำนาแต่ในปัจจุบันได้เลิกเล่นไปแล้ว

อัมรินทร์ แรงเพชร (2545: 87) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วงปีแมนไม้ ดนตรีในพิธีเสนของชาวลาวโซ่ง ในอำเภอยาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ” ผลการวิจัยพบว่า วงปีแมนไม้ประกอบไปด้วยเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าเท่านั้น ไม่มีเครื่องจิ้งหะหรือเครื่องดนตรีอื่น ๆ ประกอบ ในขณะที่บรรเลงมีขับบทสวดของหมอมดควบคู่ไป วงปีแมนไม้เป็นดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเสน ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีของชาวลาวโซ่งที่ได้สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และยังคงผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของชาวลาวโซ่งจนถึงปัจจุบัน ด้วยความหมายในเชิงพิธีกรรม วงปีแมนไม้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับผีในพิธีเสน เพื่อก่อให้เกิดความศรัทธาและความเชื่อมั่นในความสำเร็จของการทำพิธีเสน ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวมีความสำคัญในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางด้านความมั่นคงทางจิตใจของชาวลาวโซ่ง ในการบรรเลงของวงปีแมนไม้ได้แฝงไว้ด้วยปรัชญาแนวคิดอันเป็นการปลูกฝังจริยธรรม คำสั่งสอน และวิธีการดำเนินชีวิตที่บรรพบุรุษลาวโซ่งถ่ายทอดไว้ให้คนรุ่นหลัง

พจนีย์ กงตาล (2545: 126) ศึกษาเรื่อง นาฏการบนลานขวง การฟ้อนแคนของชาวไทยโซ่งในจังหวัดนครปฐม พบว่า การฟ้อนแคนของ ชาวลาวโซ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดมาแต่โบราณก่อนอพยพมาอยู่ประเทศไทยในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในเดือน 5 อันเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีการพบปะกันระหว่างหนุ่มสาวบนลานขวงซึ่งนำไปสู่การมีครอบครัว โดยผู้เล่นจะใช้ลูกคอนที่ทำด้วยผ้าใส่เม็ดมะขามหรือเม็ดทรายไว้ข้างใน ร้อยเชือกถักด้วยฝ้ายยาวประมาณ 1 เมตร ใช้สำหรับแกว่งเป็นวงกลมแล้วโยนเหวี่ยงให้ฝ่ายตรงข้ามรับสลับกันไปมา และระหว่างการเล่นจะมีการพูดจาหยอกเย้าเกี้ยวพาราสีกัน เพื่อความสนุกสนาน การฟ้อนแคนจะเริ่มขึ้นหลังจากเสร็จภารกิจตอนเย็นแล้ว การฟ้อนแคน มีการเป่าแคนและร้องเพลงประกอบในขณะที่ฟ้อน เรียกว่า “บทขับ” โดยมี “หมอขับ” เป็นผู้ร้องนำ ฝ่ายหญิงเรียกว่า “แม่ขับ” ส่วนฝ่ายชายเรียกว่า “พ่อขับ” ขับร้องด้วยภาษาลาวโซ่งตั้งแต่เริ่มเข้าการฟ้อนจนเลิกฟ้อน ส่วนแคนที่นำมาเป็นดนตรีประกอบจะใช้สายแคน 3 สาย ได้แก่ สายแคนสุดสะแน สายแคนเวียง สายแคนระบำ และปัจจุบันมีการนำเครื่องดนตรีชนิดอื่นเข้ามาประกอบการบรรเลงอีก

กิตติวัฒน์ กิ่งแก้ว (2553: 69) ได้ศึกษาข้อสงสัยของ ลำดวน คำแปน พบว่ามีการจัดประเภทของข้อที่แบ่งตามเนื้อหา ดังนี้

ข้อต้น คือการขอตามเนื้อหาสาระที่พบตามสถานการณ์ ความเป็นจริงในขณะนั้นหรือลักษณะของงานตามสถานที่ที่ไปแสดง ในการขอจะต้องคิดภาษาหรือคำที่ใช้ขอในขณะนั้นทันที การขอในลักษณะนี้ต้องใช้ปฏิภาณไหวพริบของช่างขอ เนื้อหาส่วนใหญ่คือ ขอเชิญชวนคนเข้ามาร่วมในงาน ขอทักทายแขก ขอเชิญรับประทานอาหาร ขอเกี่ยวสาว เป็นต้น

ขอตามเนื้อเรื่อง คือการขอที่เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องเล่าหรือนิทาน ในการขอแบบนี้ช่างขอจะเตรียมเนื้อหาในการขอมาก่อนแล้ว เรื่องราวที่นิยมใช้คือ เรื่องพระลอ เรื่องเจ้าสุวัตรนางบัวคำ เรื่องน้อยใจยา เรื่องดาววิไถ่น้อย เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วศิลปินขอบางท่านยังสามารถแต่งเรื่องราวเนื้อหาในการขอเรื่องอื่น ๆ อีกเช่น เรื่องการต่อต้านยาเสพติด เรื่องสมบัติผู้ดี เรื่องกีฬาคือยาวิเศษ เรื่องลำดับผีล้านนา เรื่องวันสำคัญต่าง ๆ เรื่องการป้องกันโรคเอดส์ เป็นต้น

สุคนธ์ แสนหมื่น (2549: 152) ได้ศึกษาวิจัยเพลงพื้นบ้านที่มีลักษณะเป็นเพลงร้องเช่นกัน โดยศึกษาเพลงปรบไถ่ดอนข่อย ของตำบลลาดโพธิ์ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี พบว่ามีเหลืออยู่เพียงคนเดียวเท่านั้น โดยลักษณะการแสดงมีขั้นตอนที่แน่นอน คือ มีการโหมโรง บูชาครู บทเบิกด้าน บทไหว้ครู บทเชิญเจ้า บทเกริ่น บทประ บทร้องเพลงเบ็ดเกร็ด การแสดงเพลงเรื่อง และบทลา บทร้องและทำนองเพลงที่ใช้มีทั้งรูปแบบและไม่มีรูปแบบ โดยจะร้องไปตามทำนองที่สืบทอดกันมาโดยวรรณกรรมแบบปากเปล่า หรือที่เรียกว่า “มุขปาฐะ” เนื้อร้องเป็นถ้อยคำพื้นเมือง เป็นกลอนแดงหรือคำสองแง่สองง่ามที่มีการเปรียบเทียบเรื่องเพศเป็นส่วนใหญ่ และด้วยการร้องเพลงปรบไถ่ดอนข่อยเป็นการแสดงที่มีรูปแบบพิเศษกว่าการแสดงพื้นบ้านชนิดอื่น คือ มีการใช้ฆ้องดนตรีไทยมาบรรเลงประกอบการแสดง จึงททำให้มีความศักดิ์สิทธิ์และน่าชมมากขึ้น และพบว่าสังคมชาวชนบทหมู่บ้านดอนข่อยยังมีความเชื่อเรื่องอิทธิฤทธิ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าจะต้องสืบทอดการแสดงเพลงปรบไถ่ต่อไป มิฉะนั้นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือพ่อปู่จะพิโรธ ทำให้มีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา

สัญญาชัย ด้วงบั้ง (2550: 126) ได้ศึกษาดนตรีพิธีกรรม ของชาวผู้ไท ในตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร มุ่งเน้นการศึกษาคุณลักษณะดนตรีประกอบพิธีกรรมเหยาของชาวผู้ไท พิธีเหยา จำแนกเป็น 4 ประเภท คือ รักษาผู้ป่วย คุมผีออก เลี้ยงผี และเอาฮูปเอาฮอย ซึ่งดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีเหยา เป็นการบรรเลงประกอบการลำ การร้องซึ่งมี “หมอแคน” เป็นผู้บรรเลงแคน และ “หมอปี่” เป็นผู้บรรเลงปี่ผู้ไท ลักษณะการบรรเลงจะเป็นการบรรเลงแบบการดัน โดยแคนเป็นทำนองหลักและปี่ผู้ไทเป็นทำนองสอดประสาน

จากข้อมูลด้านเอกสาร ตำราวิชาการที่เกี่ยวข้อง และงานวิจัยที่ได้ทำการกล่าวมาทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยได้นำมาเป็นข้อมูลพื้นฐาน เพื่อศึกษาเป็นแนวทางและประยุกต์ใช้ในการทำวิจัยต่อไป

บทที่ 3

วิธีการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาระดับสายแปงของลาวโซ่ง : กรณีศึกษานางเจลา สระทองฮ่วม หมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอคำแพงแสน จังหวัดนครปฐมในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยทางมานุษยวิทยา คีวิทยา เป็นแนวทางในการศึกษา โดยเริ่มจากการรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัย เอกสาร ตำราที่เกี่ยวข้อง และการออกปฏิบัติภาคสนาม เพื่อรวบรวมข้อมูลสำรวจถึงสภาพทั่วไปของชุมชน และวัฒนธรรม ด้านดนตรีในปัจจุบัน จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมนำมาวิเคราะห์เรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัยในรูปแบบการบรรยาย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางวิธีการดำเนินการศึกษาตามขั้นตอนต่อไปนี้

การศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูล

การศึกษาและรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ทั้งด้านเอกสาร งานวิจัยและข้อมูลภาคสนาม ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ หนังสือ บทความ วารสาร รายงานการวิจัย ตำราวิทยานิพนธ์ โดยการศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

- 1.1 สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- 1.2 หอสมุดมหาวิทยาลัยมหิดล
- 1.3 หอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
- 1.4 หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- 1.5 หอสมุดแห่งชาติ

2. การศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

2.1 จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น การประกอบพิธีกรรม การละเล่น เป็นต้น

2.2 จากการสัมภาษณ์บุคคล

ก. สัมภาษณ์แบบเป็นทางการ วิธีการสัมภาษณ์แบบนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า โดยคำถามมีลักษณะที่ต้องการคำตอบที่เฉพาะเจาะจง ในประเด็นที่เกี่ยวกับหมู่บ้าน กลุ่มชาติพันธุ์ การขับบทเพลงต่าง ๆ ได้แก่

- ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชน
- บทขับสายแปง
- ความเชื่อ พิธีกรรม
- ผู้ประกอบพิธี แม่หมอ

ข. สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เป็นวิธีที่ผู้วิจัยใช้มากที่สุด และใช้ควบคู่ไปกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยบุคคลทั่วไปในหมู่บ้านเป็นผู้ให้ความร่วมมือ ใช้สัมภาษณ์ในเรื่องสภาพทั่วไปของชุมชน วัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลหนองเทียม
2. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
3. เจ้าอาวาสวัดหนองหมู
4. นักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม
5. แม่หมอผู้ขับสายเป๋ง
6. ชาวบ้านหนองเทียม

วิธีดำเนินการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

1. ติดต่อและแนะนำตนเอง ขออนุญาตเข้าพื้นที่พร้อมกับแจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าแก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโสที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ และชาวบ้านในชุมชนให้ทราบ รวมถึงการขอคำแนะนำต่าง ๆ
2. สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้านในชุมชน
3. พูดคุย สอบถามและสัมภาษณ์ จากชาวบ้านที่สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทย ในกรณีที่ไม่สามารถสื่อสารภาษาไทย ต้องอาศัยคนในชุมชนที่สื่อสารภาษาไทยและภาษาลาวซึ่งเป็นล่ามในการสัมภาษณ์
4. สัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อบันทึกข้อมูลทั้งหมดลงเครื่องบันทึกเสียง และเครื่องบันทึกภาพ
5. บันทึกข้อมูลด้านการประกอบพิธีกรรม บทเพลงเป็นเสียง ภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหว

อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

1. อุปกรณ์ในการจดบันทึก
2. เครื่องบันทึกเสียง
3. กล้องถ่ายภาพนิ่งระบบดิจิทัล
4. กล้องถ่ายวิดีโอ

การศึกษาข้อมูล

ศึกษาข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามเป็นข้อมูลหลัก และจากเอกสารตำราวิชาการต่าง ๆ มาเรียบเรียงเนื้อหาให้สอดคล้องกัน โดยจัดข้อมูลและแบ่งประเด็นการศึกษาทั้งด้านเอกสารและข้อมูลภาคสนามดังนี้

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของลาวโซ่งหมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม
2. ศึกษาพิธีกรรมที่ใช้การขับสายแปงของลาวโซ่งหมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม
3. ศึกษาการขับสายแปง ของนางเจลา สระทองฮ่วม หมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

การจัดทำข้อมูล

1. นำข้อมูลจากการค้นคว้าและรวบรวมจากเอกสารสิ่งพิมพ์ งานวิจัยและตำราวิชาการต่าง ๆ มาจัดเรียงลำดับตามความสำคัญของเนื้อหา
2. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ และข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์ตรงมาจัดเรียงเรียงให้มีความสัมพันธ์และมีความต่อเนื่องกับเนื้อหา
3. ถอดข้อมูลจากเครื่องบันทึกเสียง และภาพเคลื่อนไหวเพื่อบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร
4. ศึกษาเปรียบเทียบจากเอกสาร รายงานการวิจัย ตำราและหนังสือทางวิชาการ รวมทั้งวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์
5. ขอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขข้อมูล
6. นำข้อมูลที่ได้มาศึกษาและเรียบเรียง จากนั้นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนามแล้ว นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ เรียบเรียงเนื้อหาตามลำดับขั้นตอนการศึกษาข้อมูล ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของลาวโซ่งหมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม
 - 1.1 ประวัติความเป็นมาของลาวโซ่งในประเทศไทย และในจังหวัดนครปฐม
 - 1.2 ประวัติชาวลาวโซ่งหมู่บ้านหนองเทียม
 - 1.3 สภาพภูมิศาสตร์
 - 1.4 จำนวนประชากร
 - 1.5 ศาสนาและความเชื่อ
 - 1.6 ภาษาลาวโซ่ง
 - 1.7 การแต่งกายของลาวโซ่ง
 - 1.8 ลักษณะบ้านเรือน

2. พิธีกรรมที่ใช้การขั้บสายแปงของลาวโง่งหมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา
อำเภอท่าแพงแสน จังหวัดนครปฐม

- 2.1 ความเชื่อ
- 2.2 พิธีกรรม
 - พิธีเสนเรียกขวัญ
 - พิธีแต่งงาน
- 2.3 ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม
- 2.4 วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

3. การขั้บสายแปง ของนางเจลา สระทองฮ่วม หมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา
อำเภอท่าแพงแสน จังหวัดนครปฐม

- 3.1 การขั้บสายแปง
 - 3.1.1 ประวัตินางเจลา สระทองฮ่วม ผู้ขั้บ
 - 3.1.2 การสืบทอดการขั้บสายแปง
- 3.2 วิธีการขั้บสายแปง
 - 3.2.1 เทคนิค
 - 3.2.2 ทำนอง
 - 3.2.3 วรรณกรรม
 - 3.2.4 โอกาสที่ใช้
- 3.3 ประเภทการขั้บสายแปง ของนางเจลา สระทองฮ่วม
 - 3.3.1 ขั้บเรียกขวัญ
 - 3.3.2 ขั้บสอนขวัญ
 - 3.3.3 ขั้บให้พร

3.4 บันทึกเป็นโน้ตสากล

ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจากการวิเคราะห์ นำมาเรียบเรียงในลักษณะของการพรรณนา
บรรยายเป็นความเรียง บันทึกบทเพลงเป็นโน้ตสากล และสรุปเป็นรายงานการวิจัย

บทที่ 4

ประวัติความเป็นมาของลาวโซ่งหมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยดุริยางควิทยา(Ethnomusicology) เกี่ยวกับการขับสายแปงของลาวโซ่ง ซึ่งศึกษาจากนางเฉลา สระทองฮ่วม หมู่บ้าน หนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยการรวบรวมข้อมูลด้านวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องจากการลงพื้นที่ภาคสนาม การขับสายแปงของลาวโซ่งนี้ เป็นการขับซึ่งใช้ในการประกอบพิธีกรรม มีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน ทำให้การศึกษาวรรณกรรมในวิถีชีวิตของกลุ่มชนมีการเปลี่ยนแปลง เอกลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมอาจเกิดการสูญหายซึ่งจะส่งผลทำให้โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนแปลงได้อีกด้วย

1. ประวัติความเป็นมาของลาวโซ่งหมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

1.1 ประวัติความเป็นมาของลาวโซ่งในประเทศไทย และในจังหวัดนครปฐม

ผู้ไททรงดำอพยพเข้าในประเทศไทยหลายครั้งด้วยกัน ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งสาเหตุการอพยพส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการทำสงครามทั้งสิ้น

ซ่ง หรือโซ่ง มีชื่อเรียกตามกลุ่มชาติพันธุ์ว่า ผู้ไท เป็นนามที่เรียกคนไทยที่มีถิ่นฐานอยู่ในจีนตอนใต้ เวียดนามเหนือ และสปป.ลาว ด้านที่ติดต่อกับเวียดนามเหนือ ในดินแดนอาณาบริเวณที่เรียกว่าสิบสองจุไทย หรือสิบสองเจ้าไท ผู้ไทมีอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ในอาณาบริเวณจังหวัดนครพนม สกลนคร กาฬสินธุ์ มุกดาหาร เป็นส่วนมาก นอกจากนี้ยังมีผู้ไทในจังหวัดอื่น ๆ บางอำเภอ เช่น ยโสธร อุบลราชธานี อำนาจเจริญ หนองบัวลำภู อุดรธานี ส่วนจังหวัดในภาคกลางรู้จักผู้ไทในชื่อไททรงดำ หรือลาวซ่ง มีมากในจังหวัดเพชรบุรี และนครปฐม

สมัยกรุงธนบุรี

ในปี พ.ศ.2321 ครั้งสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก พร้อมด้วยพระยาสุรสีห์พิชิตนาราช เป็นแม่ทัพยกกองทัพไปปราบเมืองล้านช้าง และยกกองทัพขึ้นไปทางเหนือตีเมืองม่วยหรือมอญ เมืองทันได้แล้ว อพยพชาวไททรงดำกลับมา จึงให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่เพชรบุรี

เดิมลาวทรงดำ หรือลาวโซ่ง ตั้งบ้านเมืองอยู่ตั้งแต่บริเวณมณฑลทวายสี ยูนนาน ตั้งเกี่ยลุ่มแม่น้ำดำและแม่น้ำแดง จนถึงแคว้นสิบสองจุไทย เมืองที่ตั้งอยู่ในบริเวณดังกล่าวนี้ ได้แก่เมืองแฉง (แฉงหรือทันต์) เมืองความหรือเมืองกาย เมืองตุง เมืองม่วนหรือเมืองม่วย เมืองลาเมืองโมะ เมืองหวัด

และเมืองซาง โดยมีเมืองแกลงเป็นศูนย์กลางการปกครองตนเองอย่างอิสระ เมืองของลาวทรงดำ เหล่านี้เคยตกอยู่ใต้อำนาจของอาณาจักรหลวงพระบาง จีน เวียดนาม สับเปลี่ยนกันไปดินแดน แคว้นสิบสองจุไทยนี้จึงเรียกกันว่า “เมืองสามส่วยฟ้า” หรือ “เมืองสามฝ่ายฟ้า” ลาวทรงดำมีชื่อเรียก ต่างกันออกไปหลายชื่อ เช่น ลาวโซ่ง ไทยดำ ผู้ไทยดำ ไทยทรงดำ ผู้ไทยทรงดำ ไทยโซ่ง ลาวซวงดำ สันนิษฐานว่าเหตุที่เรียกชื่อไปต่าง ๆ นั้นเนื่องจากคำว่า โซ่ง ช่ง ชวง หรือสว่าง ในภาษาลาวโซ่ง แปลว่า กางเกง คำว่า ลาวโซ่ง จึงหมายถึงลาวนุ่งกางเกง ซึ่งหมายถึงผู้ที่นุ่งห่มด้วยผ้าสีดำ พระเจ้ากรุงธนบุรีมีนโยบายให้กวาดต้อนลาวทรงดำจากหัวเมืองดังกล่าวเข้ามาในอาณาจักรให้มากที่สุด และหาถิ่นที่อยู่ที่เหมาะสมให้ คือเมืองเพชรบุรี

สมัยรัตนโกสินทร์

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงขยายพระราชอาณาเขต ใต้อาณาจักรล้านช้าง หลวงพระบาง เวียงจันทร์ และจำปาศักดิ์ไว้ใน พระราชอาณาเขต อาณาจักรแกลงซึ่งเป็นประเทศราชของล้านช้าง จึงเป็นส่วนหนึ่งภายใต้อำนาจ ของสยามด้วย จึงมีการอพยพชาวผู้ไทไปไว้ที่ เมืองเพชรบุรีหลายครั้ง ต่อมาในรัชกาลที่ 3 หัวเมือง บางหัวเมืองที่ขึ้นต่อเมืองหลวงพระบางกระด้างกระเดื่อง พ .ศ.2371 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แม่ทัพยกกองทัพไปปราบเมืองแกลง และได้ครอบครัวไทย ทรงดำลงมาไว้ที่เมืองเพชรบุรีอีกครั้งหนึ่ง พ.ศ.2379 เมืองหิม (ฮิม) เมืองคอย เมืองควร แข็งข้อต่อ เมืองหลวงพระบาง เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์แต่งให้ท้าวพระยาคุมกองทัพขึ้นไปปราบ ใต้ไททรงดำส่ง มาไว้ที่เมืองเพชรบุรี ต่อมาปี พ.ศ.2381 เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ เจ้านายทางเมืองหลวงพระบางและ เวียงจันทร์เกิดวิวาทกัน เจ้าราชวงศ์ได้คุมไททรงดำลงมาไว้ที่กรุงเทพฯ สำหรับไททรงดำที่นำมาไว้ ในจังหวัดเพชรบุรีในรัชกาลที่ 3 นี้ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ตำบลท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม แต่เนื่องจาก ไททรงดำชอบอาศัยอยู่ที่ดอน น้ำไม่ท่วม และบริเวณที่อาศัยเดิมขาดแคลนไม้ จึงได้อพยพไปอยู่ที่ อำเภอยาย้อยในเวลาต่อมา

ในปี พ.ศ.2407 เกิดความระส่ำระสายในแคว้นตั้งเกีย สิบสองจุไทยและลาวเหนือ พวกจีน ฮ่อบุกเข้ามาก่อวุ่นในแถบแม่น้ำดำ แม่น้ำแดง และที่ราบสูงทรานนิงห์ ในระหว่างแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 หัวเมืองฝ่ายเหนือคือ หลวงพระบาง และเวียงจันทร์ ถูกพวกจีนฮ่อบุกเข้ามาโจมตี เจ้าหัวเมืองฝ่ายเหนือขอความช่วยเหลือมายังกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงส่งกองทัพไปปราบฮ่อในปี พ .ศ.2421 และได้ นำ ครอบครัวไทดำอพยพเข้ามาในอาณาจักรไทย พ.ศ.2428 และ พ.ศ.2430 ใต้โปรดเกล้าฯ ให้จอม พล พระยาสุรศักดิ์มนตรี จัดกองทัพไปปราบปรามอีกครั้งหนึ่ง และนำครอบครัวไทดำเข้ามาอยู่ใน ประเทศไทยอีกครั้ง

การอพยพของชาวไทยทรงดำในระยะแรกส่วนใหญ่ไปอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรี เนื่องจากมี ลักษณะภูมิประเทศคล้ายเมืองแกลงในแคว้นสิบสองจุไทย คือมีป่าเขามาก มีห้วยลำธาร น้ำ ท่วมไม่ถึง จากนั้นได้มีการย้ายถิ่นฐานไปอาศัยอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ อีกหลายจังหวัด ซึ่งกล่าวกันว่าไทยทรงดำ รุ่นเก่าต้องการจะกลับคืนถิ่นฐานบ้านเกิดของตนที่เมืองแกลง จึงเดินทางต่อจนกระทั่งคนแก่ตาย ระหว่างเดินทาง ลูกหลานไม่สามารถเดินทางต่อได้และได้ตั้งถิ่นฐานที่อยู่ ใหม่บริเวณจังหวัดราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี พิจิตร และพิษณุโลก เป็นต้น

แหล่งที่มีชาวไทยทรงดำตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

จังหวัดเพชรบุรี ในเขตอำเภอเมือง ที่สะพานยี่หน เวียงดอย วังตะโก หนองพลับ และทุ่งเพื่อ เขตอำเภอยายาง ที่เขากระจิว แม่ ประจันต์ และท่าไต้ เขตอำเภอบ้านลาด ที่ห้วยข้อง หนองโสน และบ้านกรวย อำเภอเขาย้อย ที่ห้วยท่าช้าง หนองเข้ หนองปรัง หนองจิก ทับค้าง ดอนทราย เขาย้อย หนองชุมพล หนองประดู่ หนองกระพ้อ หนองซอ และหัวเขาจีนจังหวัดราชบุรี อยู่ในเขตอำเภอจอมบึง ที่ตลาดควาย เขตอำเภอดำเนินสะดวก ที่ดอนคลัง บัวงาม และโคกดับเบ็ด เขตอำเภอปากท่อ ที่เขาภูเขา เขตอำเภอบางแพ ที่ดอนคา

ส่วนจังหวัดนครปฐม มีไทยโซ่งอยู่ใน 5 อำเภอด้วยกัน คือ

1. อำเภอเมืองนครปฐม ที่ตำบลดอนยายหอม บ้านดอนขนาท และบ้านสะแกทรายที่ตำบลสระกระเทียม บ้านดอนทราย
2. อำเภอกำแพงแสน ที่ตำบลทุ่งกระพังโหม บ้านยาง ตำบลทุ่งขวาง บ้านหนองขาม ตำบลกระตีบ บ้านชาวไร่ ตำบลห้วยม่วง บ้านห้าง ตำบลสระสีมุ่ม บ้านไผ่ค้อย บ้านไผ่สงคราม และบ้านไผ่โทน ตำบลดอนข่อย บ้านดอนทอง บ้านดอนมะกอก และบ้านบ่อน้ำจืด ตำบลพัฒนา บ้านสระ บ้านหัวซุกบัว บ้านหนองหมู บ้านหนองเทียม บ้านไร่ใหม่และบ้านหนองพงนก ตำบลรางพิบูล ที่บ้านกำแพงแสน
3. อำเภอดอนตูม ที่ตำบลดอนพุทรา บ้านหัวถนน ตำบลลำลูกกา บ้านแหลมกระเจา
4. อำเภอสามพราน ที่ตำบลตลาดจินดา บ้านลำเอียง บ้านตากแดด และบ้านหนองอีแบน
5. อำเภอบางเลน ที่ตำบลบางไทรป่า บ้านคลองพิสมัย ตำบลดอนตูม บ้านดอนขมิ้น บ้านทรายไทย และบ้านหัวทรายลาว ตำบลบางปลา บ้านเกาะแรด ตำบลไผ่หูช้าง บ้านหนองปรัง บ้านปลายคลองบางเลน และบ้านไผ่หูช้าง

1.2 ประวัติชาวลาวโซ่งหมู่บ้านหนองเทียม

บ้านหนองเทียม หมู่ที่ 7 ตำบลสระพัฒนาเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ตั้งมากกว่า 200 ปี ชาวบ้านที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่รุ่นแรก ๆ นั้น ส่วนใหญ่มาจากจังหวัดเพชรบุรี เป็นชาวไทยโซ่ง แต่งกายด้วยผ้าทอสีดำ พื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีหนองน้ำธรรมชาติอยู่กลางหมู่บ้านเหมาะแก่การตั้ง หมู่บ้านและประกอบอาชีพการเกษตรจึงได้ตั้งอยู่บริเวณรอบ ๆ หนองน้ำ ซึ่งรอบ หนองน้ำมีต้นหญ้าชงกระเทียม ขึ้นอยู่จำนวนมากมาย ผู้นำจึงใช้ชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านหนองเทียม”

ในสมัยก่อนตำบลสระพัฒนา ขึ้นกับที่ว่าการอำเภอบางเลน และต่อมาจึงได้ย้ายมาขึ้นกับอำเภอกำแพงแสน และมี ผู้ใหญ่บ้านคือ ผู้ใหญ่สุข สระทองโดย ซึ่งเป็นผู้บริจาคที่ดินสร้างโรงเรียนบ้านหนองเทียมขึ้น ปัจจุบันกลายเป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองเทียม ซึ่งสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลสระพัฒนา

จากการศึกษาผู้วิจัยยังพบแนวคิดในการตั้งหลักแหล่งของชาวไทยทรงดำบ้านสระพัฒนา มี 2 ประเด็น ดังนี้

1. ชาวไทยทรงดำบ้านสระพัฒนาอพยพมาจากบริเวณอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณบ้านสระพัฒนา อำเภอ กำแพงแสน เพราะมีทำเลเหมาะแก่การทำการทำมาหากิน ซึ่งเป็นอาชีพที่พวกตนมีความชำนาญเป็นพิเศษอยู่แล้ว ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมบรรพบุรุษ จึงตั้งถิ่นฐานที่บ้านสระพัฒนาแห่งนี้และมีการสืบเชื้อสายจนขยายเป็นชุมชนชาวไทยทรงดำที่มีขนาดใหญ่อีกหนึ่งแห่งหนึ่ง

2. จากสารตราตอบ เรื่อง การขุดคลองบางปลาและได้คร้วลาวเข้ามา ร.ศ.63 (พ.ศ.2388) จากเจ้าพระยาจักรีถึงพยานนครชัยศรี สรุปได้ว่า นายกองหมวดลาว ต้องเกณฑ์ตัดฟันส่งโรงหีบหลวง ที่ปากน้ำนครชัยศรีทันบ้างไม่ทันบ้าง ซึ่งเดิมเคยตัดฟันแต่เพียงแขวงเมืองสุพรรณบุรี ราชบุรี ดังนั้น พระนครชัยศรีจึงเห็นว่า ที่ตำบลบางปลา บ้านพุมกำแพงแสน บ้านพะเนียงแตก แขวงเมืองนครชัยศรี มีไม้ฟันมากพอจะใช้สอยในการส่งโรงหีบหลวงได้ จึงขอรับพระราชทานขุดคลองบางปลาเข้าไปจนถึงบ้านสุกปลาและได้เกณฑ์ไพร่ลาวมาตัดฟันส่งโรงหีบหลวงได้สะดวก และขอให้ครอบครัวลาว กองขุนณรงค์พิทักษ์กลับคืนเข้ามาทำการทำมาหากิน ณ แขวงเมืองนครชัยศรี และมีหน้าที่ตัดฟันส่งโรงหีบหลวง

ปัจจุบันยังพบว่ามีชุมชนไทยทรงดำจำนวนมากที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และไทยทรงดำอีกกลุ่มหนึ่งก็อพยพแผ้วถางป่าเรื่อย ๆ ไปจนกระทั่งถึงเขตตำบลบ้านสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ซึ่งอดีตเคยเป็นป่ารกชัฏ แต่มีความอุดมสมบูรณ์ดี เหมาะแก่การทำนา ชาวไทยทรงดำจำนวนหนึ่ง จึงมาตั้งถิ่นฐานเพราะที่ดินบริเวณริมคลองบางปลาส่วนใหญ่เป็นของคนไทยพื้นเมืองและคนเชื้อสายจีนที่มีฐานะ ชาวไทยทรงดำจึงต้องหาแหล่งทำการทำมาหากินใหม่ โดยอพยพลูกหลานเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนและมีการสืบทอดวัฒนธรรมจนเกิดเป็นชุมชนชาวไทยทรงดำบ้านสระพัฒนาเกิดขึ้นและยังคงรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของไทยทรงดำที่โดดเด่น

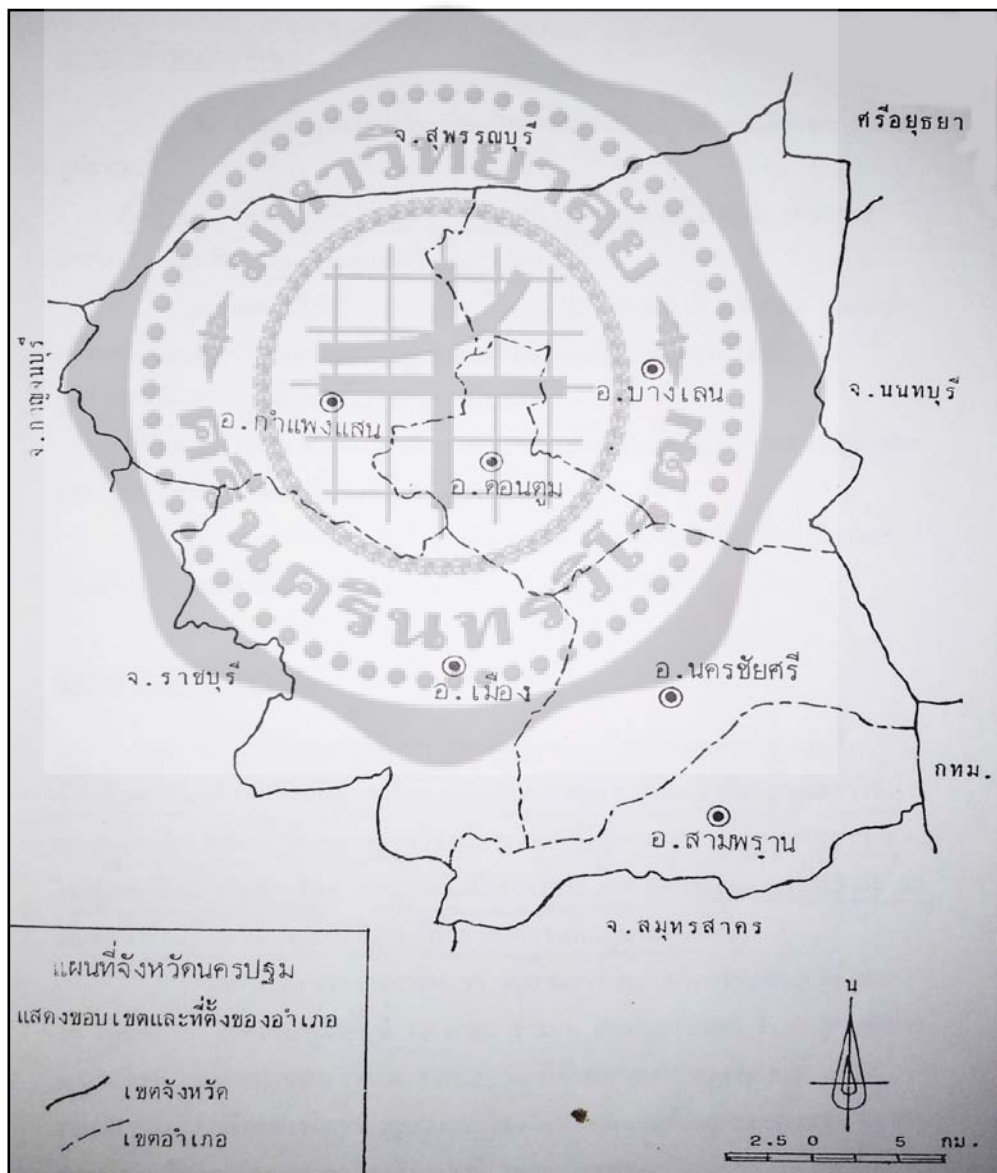
1.3 สภาพภูมิศาสตร์

หมู่บ้านหนองเทียม ตั้งอยู่บนพื้นที่ของตำบล สระพัฒนา และอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลสระพัฒนา ซึ่งตั้งอยู่ หมู่ที่ 12 บ้านสระพัฒนา ต.สระพัฒนา อ. กำแพงแสน จ.นครปฐม 73180 อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอกำแพงแสน ห่างจากที่ว่าการอำเภอกำแพงแสน 10 กิโลเมตร (ถนนมาลัยแมน ,ถนนหนองพงนก – ลาดปลาเค้า) มีพื้นที่รับผิดชอบรวม 14 หมู่บ้าน มีเนื้อที่ในเขตรับผิดชอบประมาณ 30.44 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 19,025 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ รับจ้างทั่วไป ค้าขาย รับราชการ

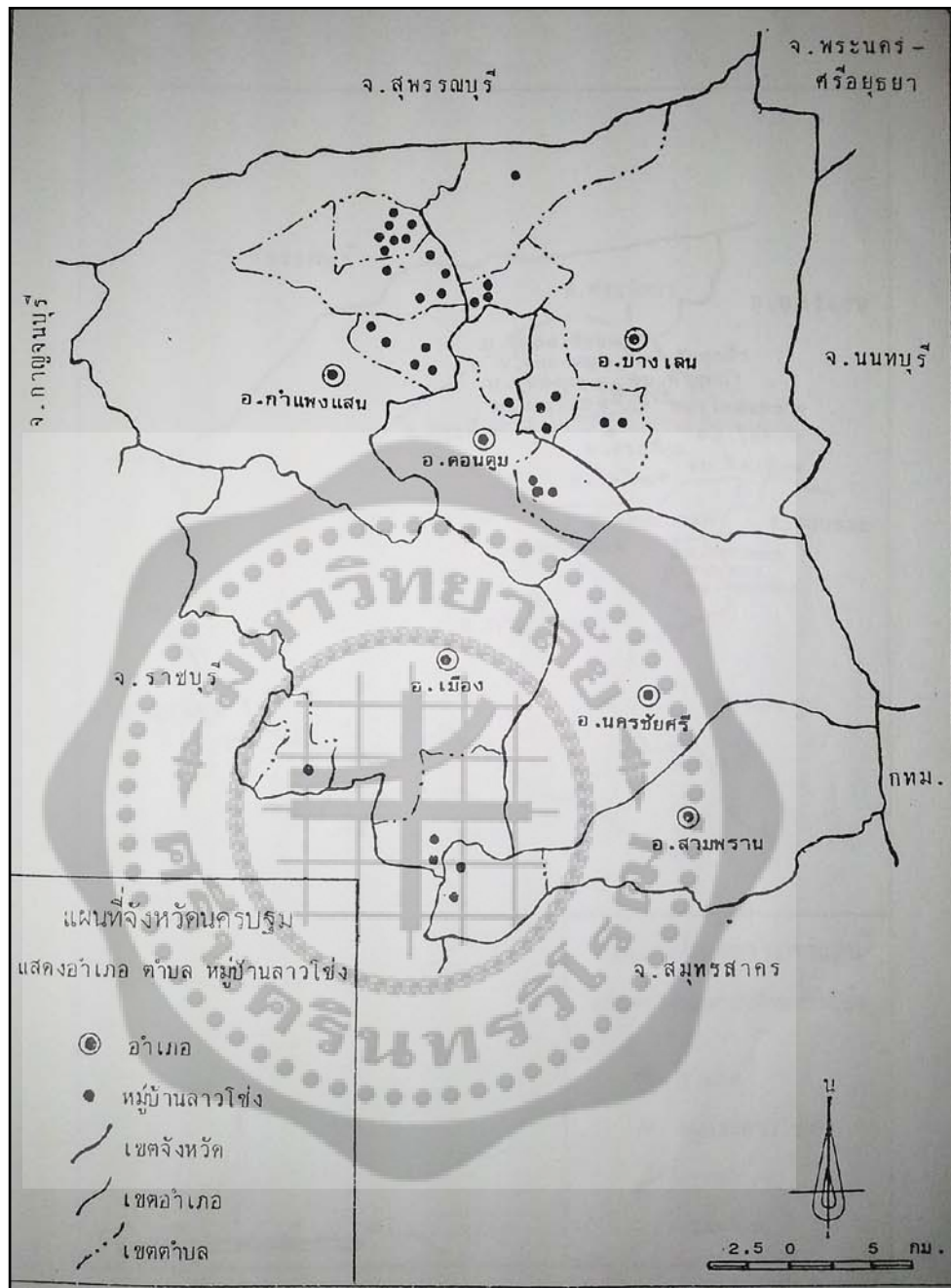
ลักษณะภูมิประเทศ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ ตำบลกระต๊อบ และตำบลห้วยม่วง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม
ทิศใต้	ติดกับ ตำบลสระสีมุ่ม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม
ทิศตะวันออก	ติดกับ ตำบลห้วยม่วง อำเภอกำแพงแสน ตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
ทิศตะวันตก	ติดกับ ตำบลสระสีมุ่ม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

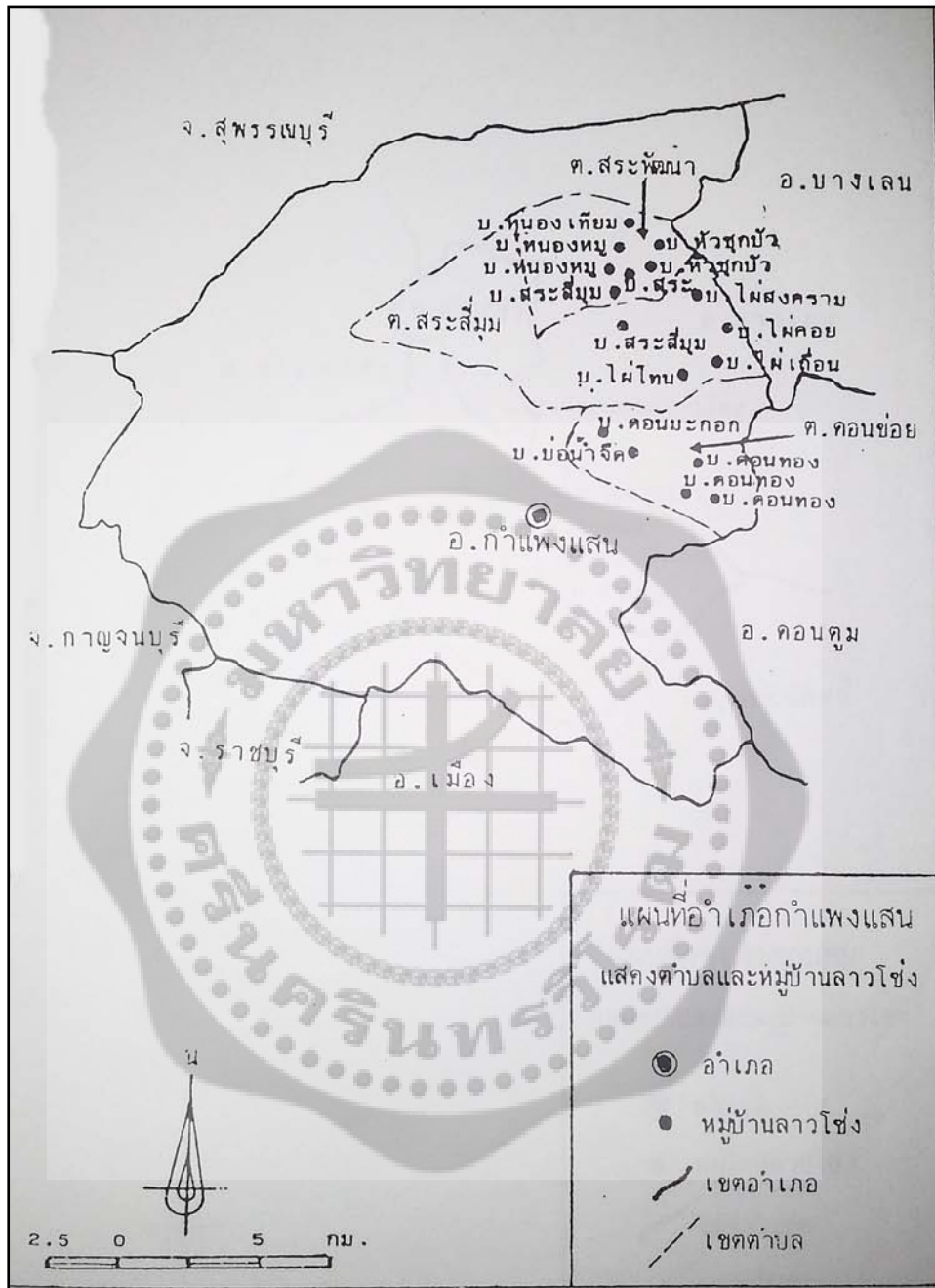
ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลสระพัฒนา. (2555).

ภาพประกอบ 1 แผนที่จังหวัดนครปฐมแสดงขอบเขตและที่ตั้งของอำเภอ

ภาพประกอบ 2 แผนที่จังหวัดนครปฐมแสดงอำเภอ ตำบล หมู่บ้านลาวโซ่ง

ภาพประกอบ 3 แผนที่อำเภอกำแพงแสนแสดงตำบลและหมู่บ้านลาวโซ่ง

1.4 จำนวนประชากร

ตำบลสระพัฒนา มีการแบ่งการปกครองออกเป็น 14 หมู่บ้าน อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลสระพัฒนาทั้งหมด ได้แก่

หมู่ที่ 1 บ้านสระ	หมู่ที่ 8 บ้านหนองสะแก
หมู่ที่ 2 บ้านสระ	หมู่ที่ 9 บ้านไร่ใหม่
หมู่ที่ 3 บ้านหัวซุกบัว	หมู่ที่ 10 บ้านหนองพงนก
หมู่ที่ 4 บ้านหัวซุกบัว	หมู่ที่ 11 บ้านหนองแกเล็ก
หมู่ที่ 5 บ้านหนองหมู	หมู่ที่ 12 บ้านสระพัฒนา
หมู่ที่ 6 บ้านหนองหมู	หมู่ที่ 13 บ้านแหลมพัฒนา
หมู่ที่ 7 บ้านหนองเทียม	หมู่ที่ 14 บ้านดอนกระต่าย

ตาราง 1 แสดงจำนวนครัวเรือน

หมู่ที่	จำนวนครัวเรือน (หลัง)
ม.1 บ้านสระ	126
ม.2 บ้านสระ	258
ม.3 บ้านหัวซุกบัว	106
ม.4 บ้านหัวซุกบัว	190
ม.5 บ้านหนองหมู	167
ม.6 บ้านหนองหมู	134
ม.7 บ้านหนองเทียม	137
ม.8 บ้านหนองสะแก	77
ม.9 บ้านไร่ใหม่	154
ม.10 บ้านหนองพงนก	130
ม.11 บ้านหนองแกเล็ก	148
ม.12 บ้านสระพัฒนา	110
ม.13 บ้านแหลมพัฒนา	90
ม.14 บ้านดอนกระต่าย	196
รวม	2,023

ที่มา: งานทะเบียนและบัตร ที่ว่าการอำเภอกำแพงแสน ณ มีนาคม 2555

ตาราง 2 แสดงจำนวนประชากรตามเพศ

หมู่ที่	จำนวน(คน)		รวม
	ชาย	หญิง	
ม.1 บ้านสระ	224	259	483
ม.2 บ้านสระ	336	396	732
ม.3 บ้านหัวซุกบัว	179	218	397
ม.4 บ้านหัวซุกบัว	285	298	583
ม.5 บ้านหนองหมู	304	323	627
ม.6 บ้านหนองหมู	287	290	577
ม.7 บ้านหนองเทียม	238	237	474
ม.8 บ้านหนองสะแก	168	187	355
ม.9 บ้านไร่ใหม่	222	252	474
ม.10 บ้านหนองพวงนก	170	190	360
ม.11 บ้านหนองแกเล็ก	277	307	584
ม.12 บ้านสระพัฒนา	205	213	418
ม.13 บ้านแหลมพัฒนา	215	211	426
ม.14 บ้านดอนกระต่าย	169	185	354
รวม	3,278	3,566	6,844

ที่มา: งานทะเบียนและบัตร ที่ว่าการอำเภอกำแพงแสน ณ มีนาคม 2555

ตาราง 3 แสดงจำนวนประชากรตามช่วงอายุ

ระดับอายุ	จำนวน(คน)		รวม
	ชาย	หญิง	
น้อยกว่า 1 ปี - 5	192	165	357
6 - 15 ปี	435	414	849
16 - 25 ปี	490	520	1,010
26 - 35 ปี	586	596	1,182
36 - 45 ปี	555	568	1,123
46 - 55 ปี	438	538	976
56 - 65 ปี	303	377	680
66 - 75 ปี	160	214	374
76 - 85 ปี	92	134	227
86 ปีขึ้นไป	16	36	52
รวม	3,267	3,563	6,830

ที่มา: งานทะเบียนและบัตร ที่ว่าการอำเภอกำแพงแสน ณ มีนาคม 2555

1.5 ศาสนาและความเชื่อ

ชาวบ้านหนองเทียมส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ เป็นชาวไทยทรงดำ หรือลาวโซ่ง มีประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา คือภาษาพูด ส่วนใหญ่ใช้ภาษาท้องถิ่นในการสื่อสารกัน มีการแต่งกายที่เห็นได้ชัดคือ เสื้อผ้าที่สวมใส่จะเป็นสีดำมีการปักลายด้วยด้ายสีต่างๆ และนุ่งผ้าซิ่นสีดำหรือลายแดงโม ชาวบ้านมีความเชื่อตามวัฒนธรรมลาวโซ่ง บ้านใดที่มีบรรพบุรุษถึงแก่กรรม จะต้องนำอัฐิของบรรพบุรุษมาเก็บไว้ที่บ้าน และมีห้องสำหรับบรรพบุรุษอยู่เรียกว่าห้องผี ซึ่งห้ามบุคคลภายนอกเข้า ถ้ามีแขกมาพักอาศัย จะต้องจุดธูปบอกกล่าวบรรพบุรุษเป็นการขออนุญาตมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับไปแล้วเรียกว่า พิธีเสนเรือน จะจัดประมาณ 3 ปีต่อหนึ่งครั้ง มีหมอมือทำพิธี (ตามความเชื่อที่สืบทอดมา) มีการจัดเลี้ยงและเชิญเพื่อนบ้านเข้าร่วมพิธีกรรม

1.6 ภาษาลาวโซ่ง

ปัจจุบันลาวโซ่งบ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ใช้ภาษาเขียนเป็นภาษาไทย เนื่องจากรูปแบบของภาษาลาวโซ่งได้เลือนรางไป สำหรับภาษาพูดยังคงใช้ภาษาลาวโซ่งอยู่ และใช้ภาษาไทยในการสื่อสารในชีวิตประจำวันด้วย

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าอาจารย์ชวลิต อารยุดิธรรม อยู่ที่บ้านดอนขมิ้น ตำบลดอนตูม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ได้เริ่มฟื้นฟูภาษาไทยคำขึ้นใหม่อีกครั้ง โดยท่านอยู่ในสมาคมไทดำ (ประเทศไทย) ได้จัดทำหนังสือหัดอ่านภาษาไทยคำ สบายเมืองแกลง แคว้นสิบสองจุไทย และเผยแพร่ออกเป็นหนังสือแบบฝึกหัดอ่านและเขียน

อาจารย์ชวลิต อารยุดิธรรม กล่าวว่า ได้รับหนังสือมาจากผู้ไม่ประสงค์ออกนาม เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ.2545 ทางพัสดุไปรษณีย์ ซึ่งต้นทางการส่งอยู่ที่อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี สำหรับหนังสือเล่มนี้น่าจะเป็นเล่มแรก ยังมีอีก 2 เล่ม ซึ่งยังคงตามหาอยู่ หากได้มาครบทั้ง 3 เล่มจึงจะผนวกรวมเข้าด้วยกันเป็นแบบเรียนภาษาไทยคำที่สมบูรณ์เพื่อใช้เป็นคู่มือการสอนประจำ สมาคมไทดำ (ประเทศไทย) ต่อไป ภาษาไทดำนี้ มีพยัญชนะทั้งหมด 39 ตัว มี ตัวสะกด 22 ตัว

พยัญชนะหรือ โด แม่ สือ โด คำ มี 39 โด
มีหลักใบคารอ่านออกเสียง และสำเนียง ดังต่อไปนี้

เสียงคำ	เสียงสูง	ไทย		เสียงคำ	เสียงสูง	ไทย
ท	ต	กอ ก้อ		✓	พ	บอ บ้อ
น	ง	ขอ คอ		✓	ฟ	ปอ ป้อ
น	ง	ทอหงอ งอ		ด	น	ดอ ด้อ
ร	จ	จอ จ้อ		ม	ม	มอ ม้อ
ข	ค	สอ ซอ		✓	จ	หออหอ ฮอ
ช	ช	หออหอ ฮอ	ทั้งเสียงขึ้นเสียง	ก	ว	หออหอ ฮอ
ก	ก	คอ ค้อ		ท	ว	ทอ ท้อ
น	น	คอ ค้อ		ท	ด	นอ น้อ
จ	ย	ดอ ด้อ		อ	จ	ดอ ด้อ
น	น	หออหอ นอ		ฟ	พ	นอ น้อ

ภาพประกอบ 4 หลักการอ่านออกเสียงพยัญชนะ

ไทแม่ขยัน (โตแม่สื่อโตต้า)
 Tai Dam Consonant Order

ขยัน		ไทย		ข	ข̣	ตอ	เต็ย
ท	ท̣	กอ	ไก	ณ	ณ̣	ชอ	แช
ค	ค̣	ก้อ	ก้า	บ	บ̣	หอหอ	ห่า
ณ	ณ̣	ขอ	เขา	จ	จ̣	หออ	ชอ
จ	จ̣	คอ	เคียง	ด	ด̣	คอ	คัว
ช	ช̣	หอหอ	ห่า	น	น̣	ค้อ	คู้ก
ง	ง̣	งอ	ง	ม	ม̣	ตอ	ต้อ
จ	จ̣	จอ	จ่า	น	น̣	ค้อ	ค้ำ
จ	จ̣	จ้อ	จี้	จ	จ̣	ถอ	ถ้อ

ภาพประกอบ 5 หลักการอ่านออกเสียงพยัญชนะ (ต่อ)

ไทดำขัณฑ์ (โคเมือไค้ดำ)
Tai Dam Consonant Order (ต่อ)

ย	ย๖	ทอ	ทุง	✓	จ่า	หลอหลอ	หลา
ข	ข๖	หอนอ	หนุ	✓	จ่า	ลอ	ล่า
ค	ค๖	นอ	นอ	๗	๗๖	หลอหลอ	หลา
✓	แก๊	บอ	บอ	๘	๘๖	ลอ	ลือ
พ	พ๖	ปอ	ปอ	๗	๗๖	หลอหลอ	หลา
✓	จ่า	ปอ	ปอ	๗	๗๖	ลอ	ลือ
พ	พ๖	ปอ	ปอ	๗	๗๖	หลอหลอ	หลา
ค	ค๖	ฟอ	ฟอ	๗	๗๖	ลอ	ลือ
ข	ข๖	ฟอ	ฟอ	๗	๗๖	ลอ	ลือ
ค	ค๖	ฟอ	ฟอ	๗	๗๖	ลอ	ลือ
ค	ค๖	หอนอ	หนุ	๗	๗๖	ลอ	ลือ
ค	ค๖	นอ	นอ	๗	๗๖	ลอ	ลือ

N (หนึ่ง) = 1
 A (ก่อนโก้น) = โก้น
 K (ลาวน้ำ) = ไ้ล้น(๗)

ภาพประกอบ 6 หลักการอ่านออกเสียงพยัญชนะ (ต่อ)

ໄຕໂດມໂອດ (ໂຕໂທມສ໌ໂອດໄຕໂດມ)
 Tai Dam Vowel Order

ໄຕໂທມ	ໂທ		-o-	xon	ສອກ
-1n1n	ະ				(ຕົວອື່ນສະກດ)
ໄ-6	ໄx6	ສັງ (ໄຕໂທມສ໌ໂອດ)	ໄ-	ໄx	ເສຍ
-1	x1	ສາ	-	x	ເສຍ
^	x^	ສີ	ໄ-	ໄx	ເສຍ
✓	x✓	ສົງ	-ໄ	xໄ	ສັງ
ໄ	xໄ	ສູ	ໄ-	ໄx	ເສຍ-ສົງ
ໄ-	ໄx-	ເສ	ໄ-	ໄx-	ໄສ
ໄ-	ໄx-	ເສ	ໄ-1	ໄx1	ເສ
ໄ-	ໄx-	ໄສ	-ໄ	xໄ	ສັງ
-on	xon	ສະ	-	x	ສັງ
		(ໄຕໂທມສ໌ໂອດ)	-v	xv	ສັງ
ໄ-	ໄx-	ສອ			
		(ໄຕໂທມສ໌ໂອດ)			

ภาพประกอบ 7 การออกเสียงตัวสะกด

1.7 การแต่งกายของลาวโซ่ง

การแต่งกายของลาวโซ่ง หมู่บ้านหนองเทียม มีการแต่งกายทั้งแบบสมัยใหม่และแบบดั้งเดิมของกลุ่มชนที่มีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชาวโซ่ง ซึ่งการแต่งกายของลาวโซ่งแบ่งเป็นการแต่งกายของผู้ชาย และผู้หญิง มีลักษณะแตกต่างกันดังนี้

การแต่งกายของผู้ชาย

ภาพประกอบ 8 การแต่งกายของลาวโซ่งแบบดั้งเดิม

ภาพประกอบ 9 การแต่งกายของชาวลาวโซ่งในปัจจุบัน

เสื้อซอน ของชาย เป็นเสื้อแขนยาวทรงกระบอกแคบ ผ่าหน้าตลอด ตัดเย็บเข้ารูป ลักษณะคอเสื้อตั้งไม่มีปก ติดกระดุมเงินยอดแหลมเรียงกันถี่ ๆ ประมาณ 10 – 12 เม็ด เสริมตะเข็บด้านข้างใต้เอวให้ชายผ้าต่างออก ใช้สำหรับโอกาสต่าง ๆ ใช้ในการทำงานทั่วไป

ส้วงก้อม หรือกางเกงขาสั้น ปลายขาแคบเรียวยาวปิดแค่เข่า ขอบกางเกงส่วนเอวกว้างแบบกางเกงจีน เรียกว่า “ส้วงขาเต็น” หรือ “ส้วงก้อม” ใช้ในการทำงานทั่วไป

ภาพประกอบ 10 การแต่งกายของผู้ชาย

เสื้อฮีผู้ชาย เป็นเสื้อคลุมทั้งตัวสีดำยาวถึงเข่า ผ่าหน้าแล้วป้ายทับมาทางซ้าย มีกระดุมติดหน้าอกและเอว คอตั้งกึ่งด้วยผ้าสีไม่มีปก แขนเสื้อยาวและแคบ ตะเข็บเสื้อด้านข้างตั้งแต่รักแร้ถึงชายเสื้อด้านล่างตกแต่งด้วยเศษผ้าสีและกระจกเงาเล็ก ๆ เป็นลวดลายด้านในของเสื้อฮีเมื่อกลับออกมาสีสันมากมาย ด้านในของเสื้อนี้จะกลับออกมาใช้ก็ต่อเมื่อตัวเองตาย โดยญาติจะสวมใส่ให้เวลาแต่งศพเท่านั้น เสื้อฮีนี้ถือ เป็นเสื้อชุดพิเศษสำหรับงานพิธีในประเพณี เช่น ใช้ประกอบพิธีเช่น ผีเรือน งานแต่งงาน งานศพ เป็นต้น

กระเป๋าคาดเอว เป็นผ้าสีดำสลักสีแดงและสีเหลือง ปลายสายทั้งสองบงกถึงให้กลม เรียวลีกลตอนปลายเป็นพู่ด้ายสีต่าง ๆ ใช้คาดทับนอกเสื้อตรงเอวไว้สำหรับใส่ของใช้ต่าง ๆ เช่น ยาสูบ ไฟจุดยาสูบ เงิน เป็นต้น

การแต่งกายของผู้หญิง

ภาพประกอบ 11 เสื้อก้อมผู้หญิง

เสื้อก้อม เป็นเสื้อแขนยาวทรงกระบอกตัดเย็บเข้ารูป คอตั้งผ่าหน้าตลอดติดกระดุมเงินถี่ ๆ เรียงกัน 10 – 15 เม็ด เป็นผ้าทอมือย้อมสีดำ ใช้ใส่ได้ทุกโอกาสทั้งในและนอกบ้าน เดินทาง งานรื่นเริงหรืองานพิธีต่าง ๆ

ภาพประกอบ 12 เสื้อฮีผู้หญิง

เสื้อฮีหญิง เป็นเสื้อคลุมยาวถึงเข่า แขนยาวกว้าง คอแหลม ไม้ผ่าไหล่ สวมใส่ ระยะเวลาใช้มีสามเป็นผ้าแพรหรือไหมสีด่างกว้าง 1 คืบ ตัดเย็บด้วยผ้าฝ้ายสีดำทั้งตัว เนื้อขอบปลายแขนขึ้นมามีลวดลายรอบแขนทำด้วยเศษผ้าไหมสีต่าง ๆ ที่ด้านหน้าของตัวเสื้อจากไหล่ลงมาถึงหน้าอกประดับลายด้วยเศษผ้าไหมสีแดง เหลือง เขียว ขาว เป็นแถบลง มารูปสามเหลี่ยม ฐานกว้าง 1.5 นิ้ว สูง 8 นิ้ว ยอดแหลมจรดตะเข็บบ่า ด้านในของตัวเสื้อประดับลวดลายด้วยเศษผ้าสีต่าง ๆ ตรงบริเวณสาบหน้า ปลายแขน ตะเข็บ และชายล่างของเสื้อ เสื้อด้านในนี้จะใช้ต่อเมื่อตัวเองตายลงเท่านั้น เสื้อฮีนี้ใช้ในงานประเพณีสำคัญ ๆ เล่น ตัวเอง แต่งงาน งานศพของญาติ สามี เสนเรือนบ้านตนเองและบ้านญาติ และใส่ไปเล่นคอน ฟ้อนแคน โยนลูกช่วงของหนุ่มสาว

ผ้าซิ่น หญิงตามปกติจะนุ่งผ้าซิ่นแบบเดี่ยวเท่านั้นตลอดไป ผ้าซิ่นของโชนี้เป็นผ้าถุงสีดำ พื้นมีลายเป็นเส้นสีขาวขนาดเล็ก ๆ ยาวตามแนวตั้ง ทอด้วยเส้นด้ายสีดำสลับเส้นด้ายสีขาวหรือฟ้าอ่อนเป็นลาย ผ้าซิ่นผืนหนึ่งมีการตัดเย็บเป็นพิเศษไม่เหมือนกับผ้าถุงทั่ว ๆ ไปคือประกอบด้วยผ้า 3 ชั้น ต่อกัน สำหรับลายผ้าซิ่นนี้มักเรียกว่าลายแดงหรือแดงโม

ผ้าฮ้างหม หรือผ้าคาดหน้าอก เป็นผ้าแถบพื้นสีดำไม่มีลวดลายใด ๆ มีความยาวประมาณ 2 เมตร กว้าง 0.5 เมตร ใช้สำหรับพันรอบอกผู้หญิงเวลาอยู่บ้าน

ผ้าเปี้ยว เป็นแถบผ้าสีดำกว้าง 0.2 – 0.3 เมตร ยาว 1.5 เมตร ชายผ้าทั้งสองด้านปักลวดลายด้วยไหมสีแดง ส้ม เขียว ใช้สำหรับห้อยคอพาดบ่าไปงานรื่นเริง ส่วนหญิงชราใช้ผ้าเปี้ยวเป็นผ้าสไบเฉียงเวลาทำบุญ

ภาพประกอบ 13 การแต่งกายของผู้หญิงลาวโชนในงานรื่นเริง

ทรงผม ทรงผมของเด็กผู้หญิงวัยรุ่น อายุประมาณ 13 – 14 ปี ไว้ผมยาวประมาณไหล่และรวบเอาไว้ด้านหลัง เรียกว่า “เอื่อมไร”

ทรงผมหญิงสาว อายุประมาณ 14 – 15 ปี ปล่อยผมยาวกว่าทรงเอื่อมไร รวบปลายผมแล้วม้วนขึ้นไว้ที่ท้ายทอย สับด้วยปิ่นหรือหวี เรียกทรงนี้ว่า “สับปิ่น”

ทรงผมหญิงสาว อายุประมาณ 16 – 20 ปี ไร้มวยยาวรวบไว้ด้านหลัง ผูกเป็นปม เหมือนผูกเชือก ปล่อยปลายผมที่เหลือมีปลายทรง เช่น ขอดกระต๊อก ปั้นเกล้าชอย ปั้นเกล้า

ทรงผมของหญิงสาว อายุ 20 ปีขึ้นไป รวบผมไว้กลางศีรษะ ปลายผมม้วนสอดไว้ด้านในใช้ปิ่นเสียบ ด้านหน้าทำเป็นลายสูง ถ้าแต่งงานแล้วปิ่นเกล้าจะตกลงมาด้านหลังเล็กน้อย เรียกว่า ปิ่นเกล้า ส่วนทรงผมอีกแบบหนึ่งเรียกว่า ปิ่นเกล้าตก เป็นท รงผมสำหรับหญิงม่ายไว้ทุกข์ให้สามี

ภาพประกอบ 14 ลักษณะทรงผมของลาวโซ่ง จากซ้าย : ทรงเอื่อมไร ทรงสับปิ่น ทรงขอดกระต๊อก ทรงปั้นเกล้า

1.8 ลักษณะบ้านเรือน

ภาพประกอบ 15 บ้านลาวโซ่ง (ไทยทรงดำ) แบบดั้งเดิม

บ้านของชาวลาวโซ่ง เรียกว่า “กวางตุ๊บ” หรือ “เฮือนลาว” มีลักษณะเด่นคือ หลังคาทรงโค้ง รูปกระดองเต่า มุงด้วยหญ้าคายาวลงมาเกือบถึงพื้น แทนฝาเรือนเพื่อกันลม ฝน และอากาศที่หนาวเย็น ตัวเรือนยกใต้ถุนสูง ภายในตัวบ้านมี “กะล้อห้อง” ที่แปลว่ามุมห้อง บุคคลอื่นที่ไม่ใช่คนในครอบครัวไม่สามารรถเข้าไปในห้องนี้ได้และถ้าสังเกต บ้านของชาวไทยดำ บนจั่วหลังคาบ้านจะมี “ชอกูด” ลักษณะจะคล้ายเขาควยโง้งงอเข้าหากัน ประดับไว้ ซึ่งมีตำนานไทยทรงดำเล่ากันมาว่า แถนหรือเทวดาเป็นผู้ส่งควายมาเป็นสัตว์ใช้งานช่วยมนุษย์ทำมาหากิน จึงทำให้มีความผูกพันเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวไทยดำ เพราะชาวไทยดำทำนาเป็นอาชีพหลัก จึงเป็นที่มาของการสร้าง “ชอกูด” ประดับไว้เหนือจั่วหลังคาบ้าน ถือว่าควายมีบุญคุณทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ของความอดทน มุ่งมั่นการต่อสู้และความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ อันเกิดจากมีควายคอยช่วยเหลือ

ภาพประกอบ 16 บ้านของลาวโซ่งในปัจจุบัน

2. พิธีกรรมที่ใช้การขับสายแปงของลาวโซ่งหมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

2.1 ความเชื่อ

ความเชื่อของชาวไทยทรงดำ หรือลาวโซ่ง มีทั้งความเชื่อในเรื่องของ ผีบรรพบุรุษ เรื่องผีต่างๆ และเชื่อในเรื่องขวัญ ความเชื่อการนับถือผีมีบทบาทมากในสังคมลาวโซ่ง ซึ่งในทุกพิธีกรรมจะมีเรื่องของผีเข้ามามีบทบาทด้วยเสมอ ผู้ที่ชาวลาวโซ่งให้การนับถือ เคารพมากที่สุดคือ ผีบรรพบุรุษ หรือ ผีเฮือน ในทุกบ้านจะต้องกันห้องขนาดเล็กไว้อยู่มุมในสุดด้านขวามือของตัวบ้าน เป็นห้องสำหรับผีเรือน ภาษาโซ่งเรียกว่า กะล้อห้อง ภายในห้องจะมีหิ้งสี่เหลี่ยมสำหรับวางปั้นผีเรือน หรือสมุดจดรายชื่อบรรพบุรุษที่อยู่ในตระกูล เป็นที่รวมวิญญาณที่จะมาอยู่รวมกัน เพื่อปกป้องคุ้มครองลูกหลาน

นอกจากความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษแล้ว ชาวไทยทรงดำยัง เคารพนับถือผีต่าง ๆ อีกมากมาย เช่น ผีฟ้าหรือแถน ซึ่งเป็นเทวดาที่สิงสถิตย์อยู่บนฟ้า คอยควบคุมดูแลทุกอย่างให้มีความเรียบร้อย เช่น คอยควบคุมผีบ้านผีเรือน ผีประจำหมู่บ้าน ให้คอยดูแลคุ้มครองเมืองหรือหมู่บ้านที่ผืนั้น ๆ สิงสถิตย์ให้มีความร่มเย็นเป็นสุข เป็นต้น ผีเจ้าป่า ผีเจ้าเขาที่เป็นผีตามธรรมชาติ ทำหน้าที่ควบคุมดูแลป่าเขาต่าง ๆ ความเชื่อในผีเหล่านี้มีบทบาทค่อนข้างมากในประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำ อันก่อให้เกิดรูปแบบสังคมที่ถูกควบคุมด้วยความเชื่อที่ผูกปลุกฝังมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ความเชื่ออย่างหนึ่งที่ส่งผลถึงรูปแบบประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำก็คือ ความเชื่อในเรื่องขวัญ ชาวไทยทรงดำเชื่อว่า ขวัญเป็นสิ่งติดตัวมาแต่กำเนิด คนจะมีดีมีสุขเพราะขวัญเป็นสาเหตุ ถ้าขวัญออกจากตัวไปก็จะทำให้เจ็บป่วยหรือตายได้ ดังนั้นเมื่อขวัญออกจากตัวไปจึงต้องทำพิธีเรียกขวัญเพื่อให้ขวัญกลับมาทำให้ร่างกายหายเจ็บป่วยและกลับมาแข็งแรงดังเดิม

แถนหรือผีฟ้า ในความเชื่อของลาวโซ่งนั้นเป็นผีหลายประเภท ซึ่งมีความสำคัญแตกต่างกันตามลำดับ ดังนี้

แถนหรือผีฟ้า หมายถึง เทวดาที่อยู่บนฟ้ามีอำนาจเหนือมนุษย์ สามารถดลบันดาลให้เกิดสิ่งที่ดีและสิ่งร้ายขึ้นแก่ คน สัตว์ และพืชได้ ดังนั้นมนุษย์จะต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามความประสงค์ของแถน เพื่อให้แถนเกิดความเมตตาและบันดาลให้เกิดความสุขแก่ตน แถนในความเชื่อของลาวโซ่งนั้นมีมากมาย เหมือนกับความเชื่อเรื่องแถนของไทยในภาค เวียดนาม ซึ่งแต่ละแถนก็มีหน้าที่และให้คุณหรือโทษต่อมนุษย์ต่าง ๆ กัน มีหน้าที่ต่างกัน ดังนี้

1) แถนหลวง เป็นหัวหน้าของแถนทั้งปวง มีหน้าที่คอยควบคุมดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของแถนอื่น ๆ และตัดสินข้อพิพาทต่าง ๆ ด้วยความยุติธรรม

2) แถนบัวกาลาวี เป็นแถน ผู้ดูแลทุกข์สุข และความอุดมสมบูรณ์ของมนุษย์ในโลก มีหน้าที่คอยควบคุมดินฟ้าอากาศและบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล

3) แถนชาต เป็นแถนผู้กำหนดชะตาชีวิตและส่งให้มนุษย์มาเกิดบนโลก

4) แถนแนน (แตนแนน) เป็นแถนผู้ตั้งมิ่งขวัญ และกำหนดอายุของมนุษย์ให้มีความสั้นยาวต่างกันไป

5) แถนบุน เป็นแถนผู้บันดาลความมั่งคั่งและความอุดมสมบูรณ์ให้เกิดแก่มนุษย์

6) แถนเขอ เป็นแถนแห่งโรคภัยไข้เจ็บ ทำให้เกิดความเจ็บป่วยในเด็ก

7) แถนเคาะ เป็นแถนผู้บันดาลให้เกิดเคราะห์ร้ายและภัยพิบัติแก่มนุษย์

8) แถนสิง (ซิง) เป็นแถนประจำตระกูล คอยปกป้องรักษาผู้อยู่ในวงศ์ตระกูลให้อยู่เย็นเป็นสุข

9) แถนสัด (โซ้ย) เป็นแถนผู้ดูแลมนุษย์ให้อยู่ในระเบียบวินัย คอยติดตามจับคนผิดมาลงโทษ และคุ้มครองคนดีให้พ้นภัยพิบัติต่าง ๆ

10) แถนห่งขาว เป็นแถนผู้บันดาลให้เกิดแสงสว่าง ทำให้คนมีความสุข

ผีบ้านผีเมือง หมายถึง ผีเจ้าที่หรือผู้คุ้มครองรักษาบ้านเมืองให้ร่มเย็นและมีความอุดมสมบูรณ์ ผีบ้านผีเมืองจะสถิตอยู่ตามป่าเขาหรือต้นไม้ แต่มีหลักแสดงเขตหรือตั้งเป็นศาล เพื่อแสดงว่าเป็นเขตหวงห้ามและใช้ประกอบพิธีเลี้ยงผีประจำปี

ผีบรรพบุรุษหรือผีเอือน หมายถึง ขวัญของบรรพบุรุษที่ถึงแก่กรรมแล้ว ลูกหลานจะทำพิธีเอาผีขึ้นเอือนหรือเอิ้นผีขึ้นเอือน เพื่อเชิญผีบรรพบุรุษให้เข้ามาอยู่ในบ้านบริเวณกะล่อห้องหรือห้องที่จัดไว้สำหรับเป็นที่อยู่ของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ

2.2 พิธีกรรม

การประกอบพิธีกรรมของลาวโซ่งเป็นผลมาจากความเชื่อในเรื่องของผี ซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาช้านาน พิธีกรรมต่าง ๆ ก็มีการปฏิบัติต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีของแต่ละบ้าน ในรายละเอียดการประกอบพิธียังมีเรื่องของการขับร้องเข้าไปเกี่ยวข้อง จะปรากฏให้เห็นในแต่ละขั้นตอนของพิธีกรรม การขับร้องนี้ชาวลาโว่งเรียกว่า ขับสายแปง และจากการศึกษาข้อมูลภาคสนามพบว่า ขับสายแปงจะพบในการประกอบพิธีกรรม ดังนี้

พิธีเสนเรียกขวัญ (เสนตัว)

พิธีเสนเรียกขวัญ หรือพิธีเสนตัว พิธีนี้เกิดจากความเชื่อในเรื่องขวัญของลาโว่ง ซึ่งเชื่อกันว่าทุกคนจะมีขวัญประจำตัว เปรียบเสมือนเป็นเวทดาประจำตัวที่คอยคุ้มครองไม่ให้เจ็บป่วยหรือเกิดอันตราย หากขวัญหนีออกไปจากตัวก็จะทำให้เจ็บป่วยได้ จึงมีการทำพิธีขึ้นเพื่อเป็นการเรียกขวัญให้กลับมาอยู่กับตัวเหมือนเดิม ในการทำพิธีเป็นการอ้อนวอนแถมและเป็นการเชิญขวัญให้กลับมาคืนตัว

ประเพณีการแต่งงาน

ชายหนุ่มกับหญิงสาวลาโว่ง ถ้ามีความรักใคร่ชอบพอกันถึงขั้นตกลงจะใช้ชีวิตร่วมกันหรือแต่งงานกัน เพื่อจะทราบข่าวฝ่ายชายจะส่งผู้ใหญ่ไปเจรจาทาบทามกับพ่อแม่ของฝ่ายหญิง ผู้หญิงนั้นรักใคร่ชอบพอกับฝ่ายชายจริงหรือไม่ เรียกว่า “ไปเจ๊าะ” พ่อแม่ฝ่ายหญิงก็จะถามลูกสาวของตัวเองว่ามีความพอใจรักใคร่กับฝ่ายชายจริงหรือไม่ ยินดีตกลงใจจะแต่งงานกับฝ่ายชายหรือไม่ หรือยินดีตอบรับการมาทาบทามสู่ขอของฝ่ายชายในครั้งนี้นั้นหรือไม่ เป็นต้น

ประมาณ 2-3 วัน ผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะไปเจรจากับพ่อแม่ของฝ่ายหญิงตกลงที่จะรับลูกชายเป็นเขยใหม่ และลูกสาวตกลงหรือไม่ ถ้าตกลงก็จะสอบถามเกี่ยวกับค่าเลี้ยงดูและค่าน้ำตุน้ำนม หรือ ค่าสินสอดทองหมั้นนั่นเอง ผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะยังไม่รับปากตกลงในทันที จะต้องกลับมาปรึกษา เรียกว่า “ไปป่อง”หรือ ไปขอ

เมื่อทางฝ่ายชายตกลงเรียบร้อยแล้ว จะหาวันที่เป็นฤกษ์ดีและกำหนดวันแต่ง บอกตกลงตามที่ฝ่ายหญิงเรียกค่าสินสอดทองหมั้น และนัดวันที่เป็นฤกษ์ดีสำหรับการเตรียมงาน เรียกว่า ไปนัด หรือ ตกลง เมื่อกำหนดวันเรียบร้อยแล้ว ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง จะต้องเตรียมของที่จำเป็นที่จะใช้ในพิธีแต่งงาน และเตรียมบอกแขกมากินตอง คำพูดภาษาโซ่งที่พูดบอกกับแขกว่า “ไปจิมกินจิมมวน นำแอ้” (จิม) ในกรณีที่ฝ่ายหญิงมีลูกสาวคนเดียว หลังจากแต่งงานกันแล้วจำเป็นต้องให้ฝ่ายชายมาอยู่ที่บ้านของฝ่ายหญิงด้วย จะเรียกว่า “เขยสู่”

2.3 ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม

พิธีเสนเรียกขวัญ

จากการศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างพิธีเสนเรียกขวัญของนาง พล สระทอง ยอด อายุ 75 ปี ซึ่งแม่มดเจลา สระทองฮ่วม เป็นผู้ประกอบพิธี เนื่องจากนาง พล สระทอง ยอด ได้ป่วยมีอาการหลงลืม ลูกหลานจึงทำพิธีให้

การเตรียมงาน

ลูกหลานจะนำเสื้อของนาง พล ที่ใส่อยู่เป็นประจำ ไปให้แม่มดก่อนล่วงหน้า บางคน นำเสื้อไปไว้ให้ก่อนเป็นปีแล้วค่อยทำพิธีก็มี หรือหากใครสะดวกในการจัดพิธีเร็วก็จะไม่ถึงปี เมื่อ นำเสื้อไปให้แม่มดแล้วแม่มดจะทำพิธีขึ้นหิ้งเป็นการบอกครู ว่าเจ้าเสื้อจะขอให้ทำพิธีให้ พร้อมทั้งดู ฤกษ์หาววันที่เหมาะสมให้หากญาติสะดวกจะให้ทำพิธีเมื่อไหร่ก็จะมาแจ้งให้แม่มดทราบ เมื่อถึงเวลา คินก่อนวันที่จะทำพิธีแม่มดจะทำการบอกครูว่า “พรุ่งนี้จะไปทำพิธีเสนให้เขา ให้เรียกขวัญมาให้ เขาด้วย” จากนั้นแม่มดก็จะเตรียมตัวทำพิธีในวันต่อไป

ในการประกอบพิธีเสนเรียกขวัญนี้มีเครื่องเช่นที่ใช้ประกอบ ดังนี้

- ปานย่อง สานด้วยไม้ไผ่คล้ายกระจาดหรือพาน ใช้สำหรับเป็นเครื่องบูชาปู่ย่าตายาย ก่อนที่จะบูชาแถน ประกอบด้วยเบ้าดินรูปคน ปั้นจากดินเหนียว เสื้อผ้า ผ้าชิ้น เสื้อฮี กำไล ข้อมือ แหวน หวี กระจก แป้ง หมอน ด้าย จี๋ง (มวยผมปลอม) ผ้าขาว ผ้าเปียวเบา ผ้า เปียวบัว หมวก และของใช้ต่าง ๆ ที่ญาติต้องการจะมอบให้
- ปานหมู 2 ปาน ปานไก่ 4 ปาน ขนม กล้วยสุก อ้อย เผือกต้มมันต้ม เป็น อาหารสำหรับเช่นผีบรรพบุรุษ
- ข้าวเปลือก 1 กระบุงเล็ก ข้าวสาร 1 ซาม ไข่ไก่ดิบ 1 ฟอง ด้ายขาว 1 ใจ เทียน 1 เล่ม เงิน 12 บาท เหล้า 1 ขวด เป็นเครื่องบูชาครูของแม่มดที่ทำพิธี
- หลักมันหลักยี่น ทำด้วยลำไม้ไผ่ขนาดเล็ก ปักเป็นหลักอยู่บนแท่นไม้กระดานที่ ปลายมีลักษณะเหมือนกิ่งไม้มีไว้สำหรับปักเทียนเวลาเวียนเทียน ไม้นี้มีไว้ใช้ในการต่อชะตา
- หมวก เดิมใช้หมวกที่สานด้วยไม้ไผ่แต่ปัจจุบันใช้หมวกสานที่มีขายอยู่ทั่วไป ได้ มี ลักษณะเป็นหมวกปีกกว้างแต่งด้วยดอกไม้สีต่าง ๆ มีผ้าขาวผ้าแดงคลุมหมวกไว้
- ผ้าขาวผ้าแดง กว้าง - ยาวประมาณ 2 เมตร ใช้สำหรับช่วงพิธีต่อเงาหัว
- ขอบกระดัง ทำด้วยไม้ไผ่หลาวแล้วขดให้เป็นวงกลมเหมือนขอบกระดัง เพื่อให้เจ้า เสนตัด ถ้าตัดขาดก็เหมือนกับว่าหลุดพ้นจากความเจ็บป่วยแล้ว
- เชือก ใช้สำหรับในการจูงควาย
- ปานขวัญ 3 ปาน ประกอบด้วย เหล้า ไก่ต้ม ขนม ผลไม้ และข้าว ใส่ในกระจาดหาบ ซึ่งมีผ้าห่มปิดไว้คล้ายกับฝาชี
- หมอกกล้วย 1 ต้น ใช้ปลุกเสกในขั้นตอนสุดท้ายของพิธี

ภาพประกอบ 17 เครื่องเซ่นที่ใช้ในพิธีเสนเรียกขวัญ

การประกอบพิธีครั้งนี้เป็นการทำพิธีโดยแม่มดเจลา สระทองฮ่วม (ผู้ชายที่ เป็นผู้ประกอบพิธี เรียก หมอ แต่ถ้าเป็นผู้หญิง เรียก ยมด) ดังนั้นการทำพิธีจะต่างจากหมอผู้ชาย เช่น การเสี้ยงทาย แม่มดจะใช้ไม้มือในการเสี้ยงทาย แต่หมอผู้ชายจะใช้การหยิบเมล็ดข้าวสาร แทน ขั้นตอนมีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 แม่มดจะนั่งในห้องโถงของบ้านที่ใช้เป็นห้องผีเรือน หันหน้าเข้าฝ้าบ้านรอบ ๆ ตัวแม่มดจะมีเครื่องเซ่นวางล้อมไว้ เริ่มแรกเจ้าของบ้านต้องนำเครื่องบูชาครูของแม่มดมาเซ่นก่อน เพื่อเป็นการบอกครูว่าจะเริ่มทำพิธีแล้ว จากนั้นจึงทำพิธีบอกกล่าวหรืออ้อนวอนแทน (เทวดา)

ภาพประกอบ 18 แม่มดทำพิธีบูชาครู

ขั้นตอนที่ 2 แม่ मदเริ่มกล่าวคำสวดเป็นภาษาโชน เหมือนกับบทกลอนซึ่งมีคำคล้องจองกัน แต่เป็นการต้นสดของแม่ मद ไม่ได้มีการดูตำราหรือหนังสือ คำที่กล่าวจะเป็นการกล่าวอ้อนวอน แถนและถามแถนถึงขวัญของเจ้าเสื่อที่หายไป ช่วงแรกจะเป็นการถามแถนก่อนว่า “ขวัญของเจ้าเสื่อหรือผู้ป่วยนี้ไปตกอยู่ในห้วยหรือหนองน้ำที่ไหนหรือเปล่า ” ก็จะอ้อนวอนขอให้ขวัญคืนด้วยเครื่องเซ่น แม่ मदจึงทำการเสี้ยงทายด้วยไม้ม่อ ถ้าเสี้ยงทายตรงกับที่ขอไว้ก็นำเครื่องเซ่นถวายให้ แต่ถ้าเสี้ยงทายแล้วไม่ได้ แสดงว่าอ้อนวอนแล้วไม่ยอมแม่ मदก็ต้องสวดอ้อนวอนต่อไปจนกว่าจะสำเร็จ การสวดอ้อนวอนถามแถน นี้จะถามตั้งแต่พื้นดินจนถึงเมืองฟ้า ที่ซึ่งลาวโชนมีความเชื่อว่าเป็นที่อยู่ของแถนนั่นเอง

คำกล่าวของแม่ मदนอกจากจะเป็นการถามหาขวัญแล้ว ยังเป็นการขอให้ขวัญคืนให้กลับมาอยู่กับตัวของเจ้าเสื่ออีกด้วย และเป็นการบอกให้รู้ว่าขณะนี้เจ้าเสื่อได้เจ็บป่วยอาจเป็นเพราะเจ้าเสื่อเองหรือลูกหลานอาจจะเช่นไม่ถูก จนทำให้เจ้าของขวัญไม่พอใจจึงหนีออกจากตัวไป ตอนนี้เจ้าเสื่อได้มอบให้ข้าพเจ้ามาช่วยตามขวัญและขอคืนขวัญให้กลับมาอยู่กับเจ้าเสื่อตามเดิมด้วยเถิด ถ้ายินยอมขอให้หาความเจ็บป่วยเหล่านั้นใส่ในตะกร้าแล้วนำกลับไปด้วย

ขั้นตอนที่ 3 การต่อเงาหัว ขั้นตอนนี้เป็นการต่ออายุให้กับเจ้าเสื่อ ซึ่งเจ้าเสื่อจะใส่เสื้อฮีของตนแล้วใส่หมวกปีกกว้าง ด้านบนจะประดับด้วยดอกไม้ มีผ้าสีขาวสีแดงคลุม เจ้าเสื่อจะต้องเข้าไปนั่งในบริเวณพิธี จากนั้นจะมีญาติผู้หญิงสองคนนำผ้าสองผืนประกบกัน คือสีขาวกับ บสีแดง โดยนำสีขาวไว้ด้านหลัง สีแดงไว้ด้านบน จับคนละมุมซึ่งบังอยู่บนศีรษะของเจ้าเสื่อ เปรียบเสมือนเป็นกันบังแดดไว้เพื่อให้เจ้าเสื่อถูกแดดจะได้ไม่มีเงาให้เห็น ถือว่าเงาของหัวยังมีอยู่ ในเวลาเดียวกันแม่ मदก็ทำการขบส่ายแปงไปเรื่อย ๆ เมื่อถึงเวลานำผ้าลงบรรดา ลูกหลานและญาติจะนำธนบัตรมาเสียบไว้ที่หมวกซึ่งเจ้าเสื่อสวมอยู่ เพื่อเป็นการซื้อหรือต่ออายุให้กับเจ้าเสื่อ

ภาพประกอบ 19 การต่อเงาหัว หรือต่ออายุเจ้าเสื่อ

ขั้นตอนที่ 4 การจับหลักมันหลักยืน ซึ่งหลักนี้จะปักไว้ที่ฐานไม้กระดาน ที่ปลายไม่มีเทียนติดไว้ เจ้าเสื่อจะต้องจับที่หลักมันนี้สามแห่งด้วยกัน คือ จับที่ฐาน 1 ครั้ง จับตรงกลาง 1 ครั้ง และจับที่ปลายอีก 1 ครั้ง จากนั้นจุดเทียนชัยที่ติดไว้กับปลายหลัก

ขั้นตอนที่ 5 เมื่อแม่มดทำพิธีอันวอนและตามหาขวัญแล้ว ต่อไปเป็นการแห่ขวัญของที่จะต้องให้มีปานขวัญ 3 ปาน ปานที่ 1 มีหัวหมู 1 หัว ผีอกต้ม มันต้ม ขนมจันอับ กล้วยน้ำว่าหมากพลู ปานที่ 2 มีไก่ 1 ตัว กล้วยน้ำว่าสุก อ้อย ผลไม้ตามฤดูกาล และเหล้า ปานที่ 3 มีเครื่องเช่นเหมือนกับปานที่ 2 กระจาดหาบที่มีสาแหกรก ทุกกระจากจะมีผ้าชีครอบทั้งสามปานจะหุ้มด้วยผ้าไหมหรือผ้าแพรให้มิดชิดสูงถึงสาแหกรก มัดด้วยผ้าสไบสีสดเพื่อป้องกันไม่ให้ผ้าคลุมหลุดเวลาหาบเข้า ขบวนแห่ มีคนหาบปานละ 2 คน นอกจากนี้ยังมีหน่อตันกล้วย 1 ต้น ตกแต่งด้วยผ้าแพรสีต่าง ๆ ผูกติดกับยอดดกกล้วย บนต้นกล้วยมีธูปปักติดกับไม้เสียบไว้ที่ต้นกล้วยด้วย ก่อนจะเคลื่อนขบวนออกจากบ้านต้องนำเครื่องเช่นไปเช่นผีเรือนก่อน

ในขั้นตอนนี้ นางเฉลา ผู้ประกอบพิธีได้มีการขับเพื่อเรียกขวัญของเจ้าเสื่อ หรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นการขับตามหาขวัญที่หนีหายไปให้กลับมาอยู่กับเจ้าเสื่อ ซึ่งมีบทขับดังนี้

กวีามขับเรียกขวัญ

(เกริ่น) เจ้าสู่อินก๊วน กินก๊วนนวนบ่สกุณา เอย
 ยามมือนี่ล่า มือนี่หล่า เต่าดีหลาย บ่แปเป้
 จังเฮ็ดมือนี่หนาเป็นมือต้อเสน ต้อพ้อน เตื่อนหย่าว
 โอยมือนี่เด่นมัน บ่ แมนมือเจ้าแดงจ้อย
 เข้ามากินก้อยหล่องนาง สั้งเตื่อเนื่อ

(บทขับ) ไ้อ้เจ้าเสื่อเกิง นี้เจ้าเสน นี้เต้ เจ้เฮนเช่าไยเอย เซ่าจังแต่งปานเข้า
 เซ่าหยะเฒ่า เซ่าจังแต่งปานหมู เต่าปานหมู
 แต่งปานหมูฮ้างงมล่าไถ มีตั้งปานไก่ช้อง มีเหล่าก้าวนายต้อ มีว่าปี่น้อง
 อุ่มปานไก่อมาหา มีลุงเกิงตำ ล่าเพื่อนหมู
 เข้าแต่เฮือนมาต้อน ขวัญจังหยอนสองไหล่ม่วนมาเอัย
 มีตะลุงเกิงตำ ล่าเพื่อนหมู เออแต่เฮือนมาเฮ่า
 มีเต็งเล่าข่มตัวว กะเมืองหลุ่ม ข่มหอม
 อันมาเต้เอัย มีตั้งข้าวต้มเอาเสยจาน มีตั้งของหวานเสยถ้วย
 กล้วย อ้อยเอาเสยปานขวัญ เสยปานขวัญ
 อันเตเต้มีตั้งขันเงิน ตั้งขันกำ นำมาตั้ง
 มีตั้งผู้จอมซัง แปรหม่มหล้ายสี

มีตั้งเสียงตีกลอง ตีตอง ล่ำต้อย
 มีตั้งล่ำต้อยก็อัย เสียงแคะขับโฮ มาเอ้ย
 โอ้เจ้าขวัญเจ้าเสื่อเกิง ขวัญเจ้าอย่ามาหลงช่างเฮ่า
 ขวัญเจ้าอย่ามาลงฮางแหม่ม เต้เนื้อขวัญเอ้ย
 ยืนเสียงหอมเอิ้นให้ขวัญมา เย้อ ยืนเสียงหอมหาให้ขวัญเต้า
 ลุกมาเย้อขวัญเอ้อ ดิงมาเย้อขวัญเอ้ย

โอ้เต้ขวัญเอย อย่าเมื่อหลงหยุดกับต้นไม้เหยาต่อจก
 อย่ามาหลงอยู่กับกกไม้เหยาต่อล่อง
 อย่ามาหลงอยู่กับกอไม้เหยาไปมน ชังเนื้อ ขวัญเนื้อ
 อย่ามาหลงอยู่กับพันตาลเขากิว ชังเนื้อ ขวัญเนื้อ
 ขวัญมาเฮือนหะหย่าน ขวัญมาบ้านสอนหลานอ้ายอาย
 ขวัญอาย เอาแผ่นแปรบังหน้า เอาผ้าผืนกว้างแปรี แหละบังโต เอ้ย
 เกิดเป็นโก้นเหยมาอยู่นานเอ็งเต่า มาอยู่เป็นหลักหะหลู้อิ่ง
 อยู่เป็นกิ่งหะหลุ่ม่วน หลานม่วน
 เข้ามาอยู่กินข้าวเหนียว มาอยู่กินปลาตั้งเมืองหลายก้า
 มาตักน้ำเซ่านา มาตักปลาเลี้ยงลูก
 มาปูกเข้ากอก้า แล้วก่อก้ามายังเฮือนเสี่ยขวัญเอ้ย

ขวัญมาเฮือนเอย ขวัญมาเฮือนแต่ตะเว้นยังเจ้า
 ขวัญเข้าบ้านมาแต่บ่ายสามโมง ขวัญเอย
 ขวัญยังมาอย่าง หนึ่งกลางช่วงกว้าง กลางช่วงตันเปียง กลางเพียงตันแจ้ง
 ผ้าแดดแรงดินอ่อนทรายโพง ทรายยะโพง
 เซ่าจ่างเอาสาตลงปู เอาขี้ลงแผ้ว
 มีตั้งน้ำเต้าแก้วขันมะลงป่ง ลงป่งเนื้อขวัญเอ้ย

โอ้ขวัญมาแล้วเตอ จะเอาผ้าดำนิลลงล้อม
 ผ้าดำฮ่อมดำต้างลงหวัง บ่หวังขวัญจีม่อม
 บ่ อ้อมให้ขวัญจิปลิว ขวัญปลิวเข้าดิวมมาหายาก
 เข้าปะฟ้าเมืองหาเคน มากวามเม็ดก้าปู ก้าแสนจิงจีไล้ เต้เนื้อเมื่อสุเมืองเอย

อันแต่เต้เนื้อ เจ้ได้ขวัญมาแล้ว จะเอาขวัญขึ้นเฮือน
 เอาขันไหลห้าขันลงพก ขันไหลหกขันสิงก้าย
 ไหลเก้าขันลึงก้ายเอาขวัญแล้วเต้ ขวัญเอย

จะเอาขวัญมาเหือนเนื้อ จะเอาขวัญขึ้นเหือนเอาไว้ตั้งกลางห้องเบ็ง
 ผู้ละกินหะยะยะ ผู้ละยะหะยะกิน
 เสียปนกิน บ่ มีกวิ้มเว้า เสียปานเข้า บ่ มีกวิ้มจ่าเต้เนื้อ

คำแปล

วันนี้เป็นวันดีเป็นวันทำพิธีเสน เจ้าของบ้านต้องจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ต่างๆ ใส่ปาน มีหัวหมู ไก่เหล้า และมีญาติพี่น้องมาร่วมงานพิธีที่บ้าน มาช่วยจัดข้าวต้มมัด ของหวาน กล้วย อ้อย ใส่ถ้วยใส่จาน มีขันเงินขัน ทองมาตั้ง มีหมากพลูผ้าแพรหลายสี มีกลอง แคน มีการโห่ร้องในพิธี เมื่อขวัญได้ยินก็ให้กลับมา อย่ามัวไปหลงไปอยู่ที่อื่นได้ยินเสียงเรียกแล้วกลับมา ไม่ให้ไปอยู่ตามต้นไม้ ตามภูเขาให้กลับมา ถ้าขวัญอายุก็ให้เอาผ้าแพรบังหน้า เกิดเป็นคนต้องอยู่เป็นหลักให้กับลูกหลาน มาอยู่กับข้าวในนา กินปลาทั้งเมือง มาตักน้ำเข้านา มาเป็นหลักให้ลูกหลานที่บ้าน

ขวัญมาตั้งแต่เช้า มาเข้าบ้านตอนบ่ายสามโมง มานั่งตรงกลางบ้าน ถ้าแดดร้อนเอาเสื้อมาปูนั่ง มีที่นั่งวางไว้ให้ กลับมาชะขวัญ ขวัญมาเอาผ้าสีดำมาล้อมไม่ให้ขวัญปลิวหายไปอีก ถ้าปลิวตามลมไปก็จะหายาก ต้องหมุดเครื่องเซ่นอีกเยอะ

เมื่อได้ขวัญมาแล้วจะเอาขวัญขึ้นเรือน เอาไปไว้ตรงกลางบ้าน ใครที่อยากกินเครื่องเซ่นก็อย่าเพิ่งกิน ต้องให้ขวัญกินเสียก่อน

ลำดับต่อไปเป็น การจัดรูปขบวน ซึ่งนำด้วยต้นกล้วยโดยให้ผู้ชายเป็นคนอุ้ม คือ พี่ชายของแม่เจ้าเสน เรียกว่า “ลุงตา” ถ้าพี่ชายของแม่ตายไปแล้วก็ใช้ลูกชายของพี่ชายแม่แทน ถัดจากต้นกล้วยเป็นปานขวัญ 3 ปานที่ใส่หาบไว้แล้ว แต่ละหาบจะให้ลูกเขยกับลูกสาว และลูกชายกับลูกสะใภ้ของเจ้าเสนหาบ ตามด้วยขบวนของดนตรี เมื่อขบวนถึงบ้านเจ้าเสนก็จะเดินรอบบ้าน 3 รอบ แล้วหยุดที่หัวบันไดบ้าน เจ้าเสนจะต้องมายืนรอรับขวัญของตนที่หัวบันไดบ้าน นำปานทั้งสามวางบนเสื่อ เจ้าเสนนำผ้าสีดำมาคลุมปานทั้งสามไว้เพื่อป้องกันไม่ให้ขวัญหนีไปอีก จากนั้นรินเหล้าและหยิบหมากพลูส่งให้แขกที่มากับขบวนได้กิน จากนั้นแม่มาทำการขับสายแปงสอนขวัญ เพื่อบอกให้ขวัญอยู่ที่นี้อย่าไปไหนและให้ฟังคำที่หมอพูดเพียงคนเดียวอย่าไปเชื่อใคร เมื่อขับเสร็จจึงเชิญปานขวัญขึ้นบ้านนำไปวางไว้ที่พิธี แขกที่มาเฝ้ารับแสดงความยินดี ส่วนต้นกล้วยผูกติดไว้กับหลักบริเวณพิธี

กรรมขับสอนขวัญ

โฉขวัญเจ้าเสื่อเก็งเจ้าเสน นี่เต้เจ้าขวัญกินแล้ว
 ซิมาบอกขวัญนอน ซิมาสอนขวัญอยู่
 อันแต่เต้ขวัญเอย เอือนไต้หย่าเมื่อ เอือนเหนือหย่าขึ้น อื่น อื่น เขาอยู่แต่เอือนเดียว
 หย่าเมื่อเตียวหน้าผู้บ่าว หย่าเมื่อเตียวเต้าโกบจู้
 นำหมูจ้วงกำ เมืองจวง บ่ มีฮ้าน เนื้อ บ่านจวง บ่ มีเซ้า เนื้อ
 กัดกแก็งก้อฮ่าย ก้อฮ่าย เก็งกเอี้ยว เอเนื้อ ขวัญเอย
 ขวัญกินแล้วเต้อ เบาะห่อขวัญนอน สอนขวัญไว้ในกกเก้า
 เก้าฮ้อยฟ้า หยาลอนต่อลิ้มเนื้อ ขวัญเอ้ยเนื้อ
 หย่าไปฟังกจิบ บ่ มีเหาะ นกเจาะ บ่ มีฮาง เนื้อ
 ดุมือเหมือนตุเป็อน ดูเอือนเหมือนตุกว่าน
 ปันเอากวันตัว เป็นแต่เอือนขวัญ เตเนื้อขวัญเอย
 ขวัญกินแล้วเต้อ หยะเป็นโกئنเต้า เป็นโกئنต่างน่าน
 หย่าไปฟังกวามผู้โตฮุ้ง มี่ บ่ แม่นแม่อา
 หย่าไปฟังกวามผู้โตกา มี่ บ่ แม่นแม่ปา
 ฟังกวามผู้โตม้า ต่านซีเตียวต่างเตเนื้อขวัญเอย
 ใ้อเป็นโกئنเต้า เป็นโกئنต่างน่าน เตเนื้อ
 เฮ่ามาอยู่นอนฟูกนุ่น้า เฮ่ามานอนฟ้านุ่นงิว
 เฮ่ามานอนซิวแค็บแตรง มาอนแฝงตลุดเต้า
 นอนแต่เช้า ฮั่นสาย นอนสายฮั่นแสง
 ก็ไหล่นอนแข็งตะเว้น มาเต้ขวัญเอย

คำแปล

ขวัญเอ้ยขวัญเจ้ากินแล้วก็เข้ามาจะสอนให้ขวัญอยู่ที่บ้านนี้ ไม่ให้ไปบ้านไหน ให้อยู่บ้านนี้
 ที่เดียว ไม่ให้ไปกับใคร อย่าไปฟังเสียงนกเสียงกาอย่าไปเชื่อคนอื่น ให้ฟังคำสอนของหมอคคนเดียว
 อยากให้ขวัญอยู่ที่บ้านไปนานๆ

ภาพประกอบ 20 การแห่พานขวัญ และการล้อมขวัญเพื่อไม่ให้ขวัญหนี

ขั้นตอนที่ 6 การจูงควาย พิธีนี้แม่มดก็จะทำการแลกขวัญด้วยเครื่องเช่นต่าง ๆ ในการจูงควายนี้จะทำบนบ้านโดยเจ้าเสนจะอยู่หน้า ส่วนลูกหลานจะนั่งต่อแถวกันด้าน หลัง แล้วจับเชือกโยงต่อกันไปเปรียบเสมือนการจูงความเข้ามา ลูกหลานจะต้องช่วยกันจูงความเอาไว้ไม่ให้ผีมาเอาไป

ภาพประกอบ 21 พิธีการจูงควาย

ขั้นตอนที่ 7 การเวียนเทียนหลั๊กม้น หลั๊กม้นหลั๊กยีนนี้จะมีลักษณะเหมือนต้นไม้ 4 กิ่ง ที่ปลายกิ่งมีเทียนกิ่งละต้น มีเชือกขึงไว้ระหว่างปลายเป็นคู่ ตรงเชือกลูกหลานจะนำธูปธูปมาแขวนไว้เพื่อเป็นการปลอบขวัญให้กำลังใจแก่เจ้าเสน เมื่อทำพิธีเจ้าเสนจะ ใส่เสื้อฮี สวมหมวกแล้วเดินนำหน้าลูกหลาน เดินไปบนผ้าที่ประกบกันสองผืน ด้านบนสีขาว ด้านล่างสีแดงที่ปูไว้ เวลาเดินต้องเวียนจากซ้ายไปขวารอบหลั๊กม้นสามรอบ แล้วมาจับหลั๊กม้น 3 แห่ง คือ จับฐานล่าง จับกลางหลัก และจับตรงปลายหลัก แล้วจุดเทียนทุกต้น ลูกหลานก็จะจับหลั๊กม้นนี้ไว้เช่นกัน เมื่อจุดเทียนต้นไหนจะต้องดับเทียนต้นเดิมก่อนทุกครั้ง ทำเช่นนี้ทุกคนเรียกว่า เวียนเทียน

ขั้นตอนที่ 8 การปลูกต้นกล้วยเสี่ยงทาย ต้นกล้วยนี้เมื่อเสร็จพิธีแล้วเจ้าเสนจะต้องนำไปปลูกที่ข้างบ้านในคืนวันที่ทำพิธี เพื่อเป็นเหมือน การเสี่ยงทาย หากต้นกล้วยโตงามดีหมายความว่า เจ้าเสนจะมีอายุยืนยาว แต่ถ้าต้นกล้วยไม่โตทายว่า เจ้าเสนจะมีสุขภาพไม่ดีอายุไม่ยืน

ขั้นตอนที่ 9 การเสี่ยงทายโดยการตัดขอบกระดังง์ โดยให้เจ้าเสนนั่งลงในขอบกระดังง์แล้วแม่มดก็จะบอกให้ทุกคนทราบว่าจะต่อไปนี้จะทำพิธีให้ เจ้าเสนหลุดพ้นจากวงล้อมนี้เสีย ด้วยการขับสายแปง เมื่อขับเสร็จจึงให้ลูกตาเป็นผู้ตัดขอบกระดังง์ด้วยมี ดโต้ ซึ่งต้องตัดให้ขาดในครั้งเดียวเท่านั้น หากตัดไม่ขาดก็ต้องเริ่มพิธีกันใหม่ตั้งแต่แรก เมื่อตัดขอบกระดังง์ขาดแล้วญาติพี่น้องก็จะให้ร้องด้วยความยินดี เมื่อเสร็จพิธี ธิญาติพี่น้อง ลูกหลานจึงนำอาหารมาเลี้ยงเจ้าเสนและแขกที่มาร่วมงาน

ภาพประกอบ 22 การตัดขอบกระดังง์

ประเพณีแต่งงาน

การเตรียมการของฝ่ายชาย

1. หาล่ามชั้นหมาก 1 คน
2. ชั้นหมาก ผู้น้อยใช้ 2 อัน ถ้าเป็นผู้ตีว (ผู้ทำว) ใช้ 4 อัน
3. กะเหล็บ ผู้น้อยใช้ 2 อัน ถ้าเป็นผู้ตีว (ผู้ทำว) ใช้ 4 อัน
4. กระเหล็บ 1 ใบ จะใส่เหล้า 1 ขวด ห่อหมากพลู 4 ห่อ ห่อปูน 4 ห่อ ห่อยาสูบ 4 ห่อ กะเหล็บทุกใบจะต้องมีสิ่งที่กล่าวมาแล้วบรรจุอยู่

5. จัดหาหญิงสาวชาวโชนัง ซึ่งเป็นสาวโสดบริสุทธิ์ อายุประมาณ 15-16 ปี แต่งกายนุ่งผ้าชิ้นสวมเสื้ออีมาเป้ หรือ สะพายกะหลับในวันงานแต่งงาน ถ้าเป็นงานแต่งงานผู้น้อยใช้หญิงสาว 2 คน ถ้าเป็นแต่งงานผู้ตัว (ผู้ท้าว) ใช้หญิงสาว 4 คน

6. จัดขบวนขันหมาก เตรียมสินสอดทองหมั้นเครื่องประกอบตามที่ตกลงกัน ถ้าทางฝ่ายหญิงไม่ได้เรียกค่าสินสอด ทางฝ่ายชายก็ควรเตรียมหาไปให้ครบถ้วนตามประเพณี

7. เตรียมหมัดโต๊ทที่ใส่ฝักมิด พร้อมสายสะพาย และถุงแดงใส่เครื่องเงินได้ (พ่อเจ้าบ่าว สะพายถุงแดง)

8. เพื่อนเจ้าบ่าว แต่งกายด้วยกางเกงขายาวสีสุภาพ สวมเสื้อสี (เจ้าบ่าวก็แต่งกายเหมือนกัน) ผู้น้อยใช้เพื่อนเจ้าบ่าว 4 คน คือ เจ้าบ่าว 1 คน เพื่อนเจ้าบ่าว 2 คน และล่านนำไล้ 1 คน แต่งกายด้วยกางเกงขายาวสีสุภาพ สวมเสื้อสี ส่วนผู้ตัว (ผู้ท้าว) ใช้เพื่อนเจ้าบ่าว 8 คน เจ้าบ่าว 1 คน เพื่อนเจ้าบ่าว 6 คน และล่านนำไล้ 1 คน แต่งกายด้วยกางเกงขายาวสีสุภาพสวมเสื้อสี

9. ที่นอน 1 ชุด (สำหรับมอบในพิธี)

การเตรียมการของฝ่ายหญิง

1. จัดเตรียมที่นอน หมอน มุ้ง ตู้ เตียง ฯลฯ สำหรับการตั้งครอบครัวใหม่
2. จัดหาล่านนำไหว้เฮา 1 คน แต่งกายนุ่งผ้าชิ้นสวมเสื้ออี
3. จัดเตรียมอาหารสำหรับเลี้ยงแขก
4. (ขมุก) กระหมุก ใส่ผ้าฝ้ายขาวและไหม
5. บั้งใส่น้ำ (ทำจากกระบอกไม้ไผ่)
6. น้ำเต้าใส่น้ำ
7. ตั้งรองนั่ง (ตั้งรองนั่ง) กรณีถ้าเป็นหญิงหม้ายต้องเตรียมพื้มและเซ้ทวย (อุปกรณ์ทอผ้า)
8. เพื่อนเจ้าสาวแต่งกายนุ่งผ้าชิ้น ใส่เสื้อสี ถ้าเป็นผู้น้อยใช้ 2 คน คือ เจ้าสาว 1 คน กับล่านนำไหว้เฮา 1 คน แต่ถ้าเป็นผู้ตัว (ผู้ท้าว) ใช้ 4 คน คือ เจ้าสาว 1 คน เพื่อนเจ้าสาว 2 คน และล่านนำไหว้เฮา 1 คน

วันสุกดิบของงาน

ในกรณีจัดงานแต่งงานที่บ้านของฝ่ายหญิง เรียกเอาหมูในตอนเย็นของวันสุกดิบ ฝ่ายเจ้าบ่าวจะให้ล่านนำหมูไปมอบให้ทางบ้านเจ้าสาว ทางฝ่ายเจ้าสาวเตรียมทำอาหารเลี้ยงแขกที่มาในงานแต่งงาน

ขั้นตอนของพิธีแต่งงาน

พิธีแต่งงานของชาวโชนัง จะหมายถึง งานเลี้ยงฉลองเพื่อความเป็นญาติกันหรือเกี่ยวดองกัน พิธีการจะเริ่มขึ้นตอนเช้าเวลาประมาณ 07.30 น. ล่านฝ่ายเจ้าบ่าวจะมาทำพิธีส่งที่บ้านเจ้าสาว โดยทำพิธีในห้องกะล่อห้อง ซึ่งมีล่านหรือองค์ล่านของฝ่ายเจ้าสาวคอยอยู่เพื่อเจรจากับฝ่ายเจ้าบ่าว โดยมีพ่อแม่ และญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายหญิงอยู่ในพิธีนั้นด้วย บุคคลที่ฝ่ายชายส่งมาทำพิธีส่ง ได้แก่

1. องค์ล้าม แต่งกายด้วยกางเกงขายาวสีสุภาพ สวมเสื้อฮี
2. พ่อแม่ และญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชาย ประมาณ 7-8 คน
3. หญิงสาวบริสุทธิ์ อายุประมาณ 15-16 ปี นุ่งผ้าชั้นสวมเสื้อฮี ซึ่งทำหน้าที่เป้กะเหล็บ (สะพายกะเหล็บ) ในกะเหล็บจะบรรจุด้วยเหล้า 1 ขวด ห่อหมากพลู 4 ห่อ ห่อปูน 4 ห่อ ห่อยา 4 ห่อ (หมากต้องใช้ทั้งลูกไม่ผ่าซีก)

พิธีส่ง ในสมัยก่อนเหมือนกับพิธีหมั้นหรือแต่งงานนั่นเอง การแต่งงานของชาวโชนังสมัยรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย เมื่อทำพิธีส่งแล้วก็ไม่สามารถเข้าหลับนอนกับเจ้าสาวได้ ฝ่ายชายจะต้องไปเยี่ยมเยียนฝ่ายหญิงเป็นเวลา 3-7 วัน จึงจะเข้านอนกับฝ่ายหญิงได้ เรียกว่า “ไปหยามห่อหมากพลู” หลังจากทำพิธีส่งเสร็จแล้ว ฝ่ายเจ้าสาวจะแทรกพิธีแบบไทยไว้ด้วย คือ มีการรดน้ำสังข์ ญาติผู้ใหญ่ พ่อแม่ของฝ่ายเจ้าบ่าว เมื่อทำพิธีส่งเสร็จแล้วก็อยู่ร่วมรดน้ำสังข์ให้กับคู่บ่าวสาว ฝ่ายเจ้าบ่าวจะยกขบวนขันหมากไปยังบ้านเจ้าสาว เมื่อถึงบ้านเจ้าสาวแล้วขบวนขันหมากจะหยุดรออยู่ด้านนอกบ้านก่อน ล้ามกับเพื่อนเจ้าบ่าว 2 คน นำขันหมาก 2 ชุด ขึ้นไปป่อง จากนั้นจะนำขันหมากไปมอบให้กับผีเรือนก่อน เมื่อเสร็จพิธีล้ามและเพื่อนเจ้าบ่าวลงมารับขบวนขันหมากจะมีการเจรจาให้ผ่านกันประตูเงิน ประตูทองขึ้นไปบนบ้านเจ้าสาวเพื่อทำพิธีการต่อไป

จากนั้นนำสิ่งของทุกอย่างพร้อมขบวนขันหมากไปทำพิธีมอบให้กับพ่อแม่ของฝ่ายเจ้าสาว โดยผ่านล้ามของฝ่ายเจ้าสาว เพื่อนำไปทำพิธี มอบสิ่งของให้กับผีเรือนในกะล้อห้องต่อไป ฝ่ายเจ้าบ่าวจะนำเหล้ามาเรียกว่า “เหล้าอุ้นผืน” ที่เรียกว่า “เหล้าฮิต” เป็นผู้น้อยใช้เหล้า 4 เป็นผู้ท้าวใช้ 8 ขวด นำไปมอบให้ฝ่ายเจ้าสาวในหนองก้อ (หนองก้อ คือ รินเหล้าลงในถ้วยที่อยู่กะล้อห้อง คือ ให้ผีเรือนดื่มก่อน) นำเหล้านั้นออกมารินให้ฝ่ายพ่อแม่เจ้าสาวดื่ม เรียกว่า “การเมี่ยง”

ฝ่ายเจ้าบ่าวนับสินสอดทองหมั้น กันต่อหน้าพ่อแม่ ล้าม และญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายเจ้าสาว เมื่อนับเสร็จเรียบร้อยครบถ้วนตามที่ตกลงกันแล้ว พ่อแม่ฝ่ายเจ้าสาวจะนำเงินมาปิดประตู แต่ต้องลงด้วยเลขคู่ ฝ่ายชายมอบสินสอดให้พ่อแม่ฝ่ายเจ้าสาวนำไปเก็บ

พิธีมอบลูกเขย

ล้ามนำเจ้าบ่าวทำพิธีมอบให้ผีเรือนในกะล้อห้องก่อน แล้วนำออกมามอบเจ้าบ่าวให้กับพ่อแม่เจ้าสาวพร้อมกับเหล้า 2 ขวด ถ้าผู้ท้าว (ผู้ท้าว) ใช้เหล้า 4 ขวด เพื่อให้เป็นลูกเป็นเขย ต่อจากนั้นลูกเขยรินเหล้าให้พ่อแม่เจ้าสาวดื่ม เรียกว่า “เมี่ยงเหล้า” ฝ่ายเจ้าสาว ยกสำหรับ มีอาหารคาวหวาน เหล้า 1 ขวด มาให้พ่อแม่ฝ่ายเจ้าบ่าวและรินเหล้าให้ดื่ม

พิธีมอบลูกสะใภ้

ฝ่ายเจ้าสาวนำเจ้าสาวมาทำพิธีมอบลูกสะใภ้ให้กับฝ่ายเจ้าบ่าว ซึ่งจะท่าเหมือนพิธีมอบลูกเขย

พิธีสู่ขวัญญาติผู้ใหญ่และเพื่อนที่มาส่งเจ้าสาว

ทางบ้านฝ่ายเจ้าบ่าวได้จัดเตรียมเครื่องเช่นพิธีสู่ขวัญเครื่องเช่นประกอบด้วย ไก่3 ตัว (แบ่งเป็นไก่ซ้องทั้ง 3 ตัว) ที่เหลือนำไปต้มยำ ถ้วยหมากพลู เหล้า ข้าวสุก จัดใส่พานไม้ หรือ ถาดก็ได้จัดไว้จำนวน 3 ที่ ดังนี้ ปานเครื่องเช่นชุดที่ 1 สำหรับทำพิธี สู่สูง สู่ตา หมายถึง บุคคลที่มีศักดิ์เป็นปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า ที่เดินทางมาส่งลูกหลาน ปานเครื่องเช่นชุดที่ 2 สำหรับพิธีสู่ต้าว สู่ชวาน หมายถึง ผู้สูงอายุ มีศักดิ์ (ฐานะ) เป็นญาติผู้ใหญ่ ของเจ้าสาวที่ เดินทางมาส่งลูกหลาน ปานเครื่องเช่นชุดที่ 3 สำหรับทำพิธีสู่หญิง สู่สาว หมายถึง บุคคลที่เป็น ผู้หญิง ซึ่งเป็นแม่ เป็นอา เป็นญาติผู้หญิง จะมีหมอสู่ขวัญมาทำพิธีให้ เสร็จแล้วก็นำเครื่องเช่น นั้นมาจัดเลี้ยงกันเป็นอันเสร็จพิธี

พิธีสู่ขวัญบ่าวสาว

บ้านเจ้าบ่าวจะเตรียมเครื่องเช่นไว้ ได้แก่ หัวหมูสุก หมากพลู ขนม ข้าวต้มมัด กล้วย อ้อย เผือกต้ม มันต้ม ข้าวสุก ผลไม้ และเหล้า 2 ขวด ในขวดเหล้าแต่ละขวดมีหมั้ว เหล้าด้วย (หมั้วเหล้า หมายถึง หลอดดูดเหล้า ทำจากไม้) นำเครื่องเช่นมาจัดใส่พานไม้ ใช้หาง ตอง 3 ยอดรองพานไม้ แล้วนำเครื่องเช่นเรียงใส่ในพานไม้ ขวดเหล้าทั้ง 2 ขวด ตั้งไว้ด้านหน้า พานไม้

หมอสู่ขวัญเริ่มพิธี

เจ้าภาพมอบพานเครื่องเช่น (พานขวัญ) ให้แก่หมอสู่ขวัญทั้งหมด หมอสู่ขวัญจะพูด บอกร่ำถึงการวางตัวของบ่าวสาวในการอยู่ร่วมกันต้องทำใจให้หนักแน่น มีการถนอมน้ำใจกัน หนักนิตเบาหน้อยให้อภัยซึ่งกันและกัน ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตลอดไป พิธีกางกวางกวางหยัน (พิธีปูที่นอน) กวาง หรือ หยัน หมายถึง มุ้งสีดำที่ชาวโซ่งทำไว้สำหรับพิธีแต่งงานโดยเฉพาะ ใน การปูที่นอนนั้นจะให้ผู้ที่มิสถานภาพการครองเรือนที่ดี มีความสุข อยู่คู่กันมานาน เป็นผู้ปูที่นอน ให้เพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิตสมรส

หลังจากเสร็จพิธีแล้วมักจะมีการขอให้ผู้ใหญ่ที่มีความสามารถในการขับสายแปง มาขับ ให้พรกับคู่บ่าวสาว และผู้ที่มาร่วมงาน บทขับมีเนื้อหาดังนี้

กวีามขับแปงให้พร

(เกริ่น) สอเก่าจ่าก็มาเป็นเข้า กวีามบ๊ะก้าวต่านจ้าวเว้า
เรื่องเก่ามันเปิ่น บ่ จื่อของตาเห็น จื่อกวีามมาเว้า
ปู่เจ้าถนพ้า ผู้มาเว้ากล่าวขาน จี๊ว่าตามลายสือหล้า
จดลงเขียนไว้ มื้อนี้เป็นมือว่างอยู่หล้า
จี๊มาขับเอิ้นพรอยู่เน้อ

(บทขับ) เอาแปรผืนนี้ลงเพ็งกลางกวีาน
เอาผ้าผืนกว้างลงเพลงฮับพร
เฮาซี่จ้างงามอน มาฮับพรสายหล้า

ขี้จ้างจำอำมาฮับตอนบุญยี่น
 ฮาจีเอิ้นหล้า จีเอิ้นเล้ย
 ฮ่าจีเอิ้นพรเฮ้ย ผู้เด็กต่อกันก้อย
 ผู้น้อยจ้อยต่อหอยฟ่อนตองก่อนเนื้อ
 ฮาจีเอิ้นเฮ้ย ผู้ตักน้ำชะอุ้เต็มไห
 ฮาจีเอิ้นตั้งเฮ็ดคร้วแลงคร้วงายจุ่น่า
 จีเอิ้นตั้งผู้สาวต่าวนะโมจูโก้น จูโก้นเนื้อ
 ตั้งแต่นี้เมื่อหน้าแล้วห้าหกมือเหนือ
 เฮาสือยู่ดีเป็นซังดวงเดือน ดวงสิบห้า
 เฮ้ยมาเช่าเกินแต่งกว่าอยู่ดีเป็นซังผุงกาทำ
 ปางก่อนเจ้าตัวนั่งเมืองเอ็ดกวั๊ก
 เฮ้ยเป็นกวั๊กตั้งสองสาวเนื้อ
 ให้เป็นเจ้าเป็นตัวเกอเมืองหล่มยี่นเหิงเนื้อ
 ฮาจีเอิ้นพรเฮ้ย อ๋อเนื้อเมืองเฮ้ยมีคนแห่เป็นล้าน
 อ๋อเนื้อบ้านมีคนแห่เป็นพัน
 จีมีห่อเงินห่อกำลางแห่
 จีมีเต็งก่อนาก้าวดวงดีแปงเมืองเนื้อ
 ฮ่าจีเอิ้นพรเพี้ยตีกลอง ต้านกิงมาเฮ้ย
 กลองหน้าแก้ตานมาฮม
 ฮาจีเอิ้นพรเฮ้ย น้องลวงเหยมีสิบแสนปานตั้ง
 น้องกวางโจนต่อป่า น้องน้ำโจนต่อเข้าเตเนื้อ
 เฮ้ยมีเต็งเผิงผ้าฮ้อยหลายฮ้าง มาจับ
 จับปิ่นเหยไหลสามล้าน จับปิ่นหน้าเหยไหลสามแสน
 เหยมีแก้วกิงแมน คำเดียนเงิน เดียนกำ มาซื้อ
 จูมือเหยได้เลี่ยนเงิน จูมือเหยได้เลี่ยนกำ
 ตั้งแต่นี้เมื่อหน้า ห้าหกมือเหนือ
 เฮ็ดซังเหยไปดีไหล ใจซังเหยไปดีเป็น
 นอนหลับเหยเสียได้เงินหมื่น นอนตื่นเสียเหยได้เงินล้าน
 ไปกว่าบ้านเหยได้เบี่ยบาทเงินเข้า นอนต่อเข้าเป็นถ้ำแก่นับเงินเนื้อ
 สู้มีลูกหญิงเหยเป็นคุณนาย ถ้าสู้มีลูกชายเหยเป็นนายร้อยนายพันเนื้อ
 ฮับเอายี่นเช่าแก้ ฮับเอาพรเฒ่าพรแก่เช่าหัว

คำแปล

บทขบขันนี้เป็นบทที่เล่าต่อกันมา โดยปู่เจ้าแกนนฟ้าเป็นผู้เล่า และมีการจดบันทึกไว้ในหนังสือ วันนี้พอมีเวลาก็จะมาขบขันให้พร เอาผ้ามาปูกลางลานแล้วให้ทุกคนลงมานั่งรับพร เพื่อให้มีอายุมีขวัญยืน จะให้พรตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ คนที่ทำงานอยู่ก็ให้หยุดทำก่อน ให้มารับพรก่อน จากนั้นให้ทุกคนตั้งจิตอธิษฐานว่า ตั้งแต่วันนี้จนถึงวันหน้า ให้อยู่ดีกินดีสว่างเหมือนดวงเดือนขึ้น ลิบห้าคำ ให้เป็นเจ้าคนนายคน ให้มีศรัทธา มีคนสรรเสริญเป็นล้านเป็นพัน ให้มีเงินมีทอง ทำงานปีนี้ได้สามล้าน ปีหน้าให้ได้สามแสน ให้มีแก้วแหวนเงินทอง ต่อไปนี้คิดทำสิ่งใดก็ขอให้สำเร็จ นอกหลับให้ได้เงินหมื่น พอตื่นก็ได้เงินล้าน ตื่นเช้าก็ได้เป็นแก้วแก่นับเงิน มีลูกสาวก็ให้ได้เป็นคุณหญิงคุณนาย มีลูกชายก็ให้ได้เป็นเจ้าคนนายคน มารับเอาพรจากผู้เฒ่า ผู้แก่กัน

2.4 วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

ประเพณีของชาวลาวโซ่งในแต่ละ ปีจะมีไม่มากนัก ที่มีการจัดงานกันโดยส่วนใหญ่เห็นจะมีอยู่ 2 งาน คือ ประเพณีการเล่นคอน ซึ่งนิยมเล่นในงานประเพณีสงกรานต์ และงานประจำปีของไททรงดำ ซึ่งทั้งสองงานนี้จะมีการจัดขึ้นทุกหมู่บ้าน ทุกจังหวัด ที่มีชุมชนไททรงดำ หรือลาวโซ่งอาศัยอยู่ ทั้งนี้ในการจัดงานก็จะมีการเล่นและมีวัฒนธรรมดั้งเดิมของลาวโซ่งอยู่ด้วย เช่น การขบข้ายแพ่ง ปัจจุบันมักมีแต่ผู้ที่สูงอายุจะขบกัน เนื่องจากคนรุ่นใหม่ได้รับเอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้าไป ซึ่งก็มีคนรุ่นใหม่หลายคนที่ยังคงสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของตนไว้

ประเพณีการเล่นคอน

การเล่นคอน ภาษาโซ่งเรียกว่า “อินก้อน” เป็นประเพณีของหนุ่มสาว มีการเล่นโยนลูกช่วงและร้ายรำตามจังหวะเพลงแคนและตอกลอนกันจนดึก ผู้ที่เป็นลาวโซ่งต้องเคยเล่นคอน ฟ้อนแคนกันมาแล้วทุกคน จึงเป็นเหตุให้ชาวลาวโซ่งมักได้แต่งงานกับพวกเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ หรือกล่าวได้ว่าประเพณีเล่นคอนเป็นการช่วยให้ลาวโซ่งรักษาเชื้อสายเผ่าพันธุ์ของตนไว้ได้อย่างเหนียวแน่น

เทศกาลที่นิยมเล่นคอนมักเป็นช่วงราวเดือน 4 เดือน 5 ซึ่งมักจะตรงกับเทศกาลสงกรานต์พอดี การเล่นคอนแบ่งเป็น 2 อย่างคือ เล่นแบบธรรมดาดังเดิมเล็ก และเล่นแบบติดต่อกันหลาย ๆ วันไปตามหมู่บ้านเป็นเวลาติดต่อกันเป็นเดือนก็มี

วิธีการเล่นคอน

เมื่อถึงเทศกาลเล่นคอน ชายหนุ่มประมาณ 5 – 10 คน ในหมู่บ้านจะชักชวนกันไปเล่นคอนตามหมู่บ้านอื่น ๆ ซึ่งคนที่เป็นไปประกอบไปด้วย หมอแคน หมอขบและหมอลำ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ที่มีความชำนาญในด้านชิงกลอนและภาษา

ตอนเช้าเริ่มด้วยการเล่นเพลงแคนก่อน ซึ่งหนุ่มโชนังจะหัดเป่าแคนไว้เพื่อใช้ในโอกาสที่มีการละเล่นพื้นเมืองของตน การเล่นคอนจะเล่นกันที่บริเวณลานของหมู่บ้านหรือที่บริเวณลานบ้านของฝ่ายหญิงเริ่มตั้งแต่เช้า โดยฝ่ายหญิงจะจัดเตรียมอาหารไว้เลี้ยงต้อนรับฝ่ายชาย เมื่อหมอบแคนเดินเป่าแคนลงไปในบ้าน หนุ่มสาวก็จะออกมารำเป็นคู่ ๆ จะมีหมอลำออกมาร้องเพลงเกี่ยวสาว ฝ่ายหญิงจะออกมาร้องแก้โต้ตอบสลับกันไป ซึ่งเรียกอีกอย่างว่า ขับเกี่ยวสาว เป็นการขับสายแปงประเภทหนึ่ง เมื่อร้องรำทำเพลงกันจนเหนื่อยแล้วก็พักผ่อน แล้วรอเวลาในตอนเย็นเพื่อเล่นลูกช่วงต่อไป

การเล่นลูกช่วง เรียกว่า “ตอดมะก๊อน” (ทอดหมากและกลอน) คือโยนลูกช่วงและเล่นกลอน ลูกช่วง คือห่อผ้าลักษณะสี่เหลี่ยมจัตุรัส ภายในบรรจุเม็ดมะขามตรงกลางด้านบนของลูกช่วงนี้มีเชือกผูกเป็นหูหิ้วยาว มีเศษผ้าหรือด้ายสีต่าง ๆ ผูกตกแต่งให้เป็นตุ้มหูตุ้งติ้ง การโยนลูกช่วงจะสลับกันโยนระหว่างฝ่ายชายกับฝ่ายหญิง ฝ่ายไหนรับได้แล้วอีกฝ่าย จะขอคืน ในการขอลูกช่วงคืนนี้จะต้องมีข้อต่อรอง เช่น ฝ่ายหญิงจะยัดลูกช่วงไว้ เมื่อฝ่ายชายขอคืนฝ่ายหญิงจะต้องขอลสิ่งแลกเปลี่ยน เช่น อาจให้ตอบคำถาม ต่อกลอน ยัดผ้าเช็ดหน้า นาฬิกาข้อมือ หรือร้องรำเป็นการแลกเปลี่ยน

ประเพณีไทยทรงดำ งานประจำปี

ไทยทรงดำ หรือลาวโชนัง จะมีงานประจำปีซึ่งเป็นงานสืบสานประเพณีไทยทรงดำ จัดขึ้นเพื่อเป็นการระลึกถึงบรรพบุรุษ ทั้งผู้ที่ไปทำงานในจังหวัดต่าง ๆ ก็จะได้กลับมาพบกับญาติพี่น้องและถือเป็นโอกาสให้ชาวไทยทรงดำในพื้นที่ใกล้เคียงกันได้มารวมตัวกันเพื่อพูดคุย พบปะสังสรรค์ ร้องรำทำเพลงกัน มักจัดในช่วงเดือน 4 ซึ่งตรงกับประเพณีสงกรานต์ของไทย ในงานจะมีการจัดนิทรรศการไทยทรงดำ แสดงถึงเอกลักษณ์วัฒนธรรมการแต่งกาย การทอผ้า ภาษาลาวโชนัง และเรื่องของอาหาร เมื่อถึงช่วงเย็นจะมีการร้องรำกันอย่างสนุกสนาน ทั้งการรำแคน การขับสายแปง ซึ่งไทยทรงดำหมู่บ้านต่าง ๆ จะแต่งกายด้วยชุดของลาวโชนัง แต่ละหมู่บ้านก็จะมี การแต่งกายที่ทั้งเหมือนกันและแตกต่างกันออกไป ในบางพื้นที่มีการนำเอาวงแคนมาแสดงที่หลาย ๆ คณะ โดยให้มาแสดงพร้อมกันแต่เล่นกันคนละเพลง ใครต้องการจะรำหน้าคณะไหนก็รำกันอย่างสนุกสนาน

3. การขับสายแปง ของนางเจลา สระทองฮ่วม หมู่บ้านหนองเทียม

ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

3.1 การขับสายแปง

3.1.1 ประวัตินางเจลา สระทองฮ่วม

ภาพประกอบ 22 นางเจลา สระทองฮ่วม

ชื่อ-สกุล	นางเจลา สระทองฮ่วม
วัน/เดือน/ปี	เกิดวันพุธ เดือน 3 พ.ศ.2481 ปีชวด (ไม่ทราบวันที่)
อายุ	74 ปี
นับถือศาสนา	พุทธ
อาชีพ	หมอมดในการประกอบพิธีเสน , เลี้ยงปลา
การศึกษา	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
ที่อยู่	บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 7 ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม
การรับงาน	รับประกอบพิธีเสนเรียกขวัญ ในพื้นที่ตำบลสระพัฒนา จังหวัดใกล้เคียงและต่างจังหวัด

นางเจลา สระทองฮ่วม เริ่มเป็นหมอมดในการประกอบพิธีเสนตอนอายุ 50 ปี ซึ่งเป็นที่ยอมรับและนับถือทั้งจากในหมู่บ้าน จังหวัดใกล้เคียง และต่างจังหวัดที่มีชาวโชนอาศัยอยู่เผ่ากเป็นผู้ที่ประกอบพิธีได้อย่างละเอียด ครบถ้วนทุกขั้นตอน รวมถึงสามารถขับสายแปงในขั้นตอนของพิธีได้ เป็นเอกลักษณ์ น้ำเสียงดี ใช้สำนวนได้สอดคล้องกลมกลืนกันดี และหากบ้านใดต้องการทำพิธีแต่ทูนน้อย นางเจลาที่ยินดีทำพิธีให้โดยไม่คิดเงิน

3.1.2 การสืบทอดการขับสายแปง

นางเจลา สระทองฮ่วม ได้เรียนรู้การขับสายแปงมาจากปู่- ย่า ซึ่งเป็นการฟังมาตั้งแต่ยังเด็ก เมื่อเวลาผู้ใหญ่ขบเล่นกันในหมู่บ้านก็สนใจที่อยากจะศึกษา จนเมื่อโตเป็นสาววัยรุ่นจึงได้เริ่มฝึกอย่างจริงจัง ซึ่งบางครั้งมีงานในหมู่บ้านอยากจะไปเที่ยวเล่นแต่ก็ไม่ มีโอกาส เนื่องจากโดนบังคับให้ฝึกขบอยู่แต่บนเรือน หลังจากฝึกฝนจนมีน้ำเสียงที่คงที่ ประกอบกับตัวของป้าเจลาเองมี

น้ำเสียงที่ใสตืออยู่แล้วตามคำชมของผู้ใหญ่ เมื่อถึงเวลาถึงงานจึงได้มีโอกาสขับจริง ๆ ซึ่งป้าเฉลาเล่าว่า“เมื่อครั้งยังเป็นสาวไม่เคยกลัวใครในเรื่องของการขับนี้ เพราะเป็นคนที่ฟังมาเยอะ มีประสบการณ์หากใครว่ากลอนมาอย่างไรก็สามารถต่อได้เสมอ”

ด้านการขับในพิธีเสน เริ่มแรกเป็นผู้รับเชื้อสายจากบรรพบุรุษ ซึ่งคนที่จะเป็นหมอหรือมดในการประกอบพิธีได้จะต้องเป็นผู้ที่มีลักษณะพิเศษ ชาวโซ่งเรียกว่า “มีเส้นผมหอม” กล่าวคือมีเชื้อสายจากปู่ย่า ตายาย จะทำให้ผมมันต์ หรือผิครูอาจารย์มาเลือกอยู่ด้วย เมื่อมาอยู่แล้วต้องทำพิธีรับไม่เช่นนั้นอาจเจ็บป่วย หรือถึงขั้น เสียชีวิตก็เป็นได้ จากนั้น ต้องทำที่อยู่ให้กับผิครูอาจารย์ ซึ่งเป็นหิ้งบูชาอยู่ในห้อง เรียกว่า “กะล่อห้อง” และด้วยความที่ป้าเฉลา มีความสามารถในการขับสายแปงได้จึงเป็นแม่มดที่ประกอบพิธีแล้วสามารถขับสายแปงในขั้นตอนของพิธีได้ ต่างจากหมอซึ่งเป็นผู้ชายที่เมื่อประกอบพิธีจะต้องมีหมออีกชุดหนึ่งที่ทำหน้าที่ขับสายแปง

3.2 วิธีการขับสายแปง

3.2.1 เทคนิค

จากการศึกษาภาคสนามพบว่านางเฉลา สระทองฮ่วม การใช้เทคนิคในการขับสายแปง ดังนี้

1) เอื้อน ในบทขับที่พบจะเป็นการเอื้อนเสียง และลากเสียงคำในตอนท้ายประโยคให้ยาว จากบทขับสายแปงพบว่า ลักษณะของการเอื้อนมีต่างกันออกไป เช่น เอื้อนในการขึ้นเกริ่น จะเป็นการเอื้อนแบบสั้น ๆ หรือเอื้อนในตอนท้ายประโยค จะเป็นการเอื้อนเสียงเพื่อเชื่อมไปยังคำหรือประโยคต่อไป และเป็นการเอื้อนเมื่อจบวรรค จะลากเสียงยาวกว่าปกติ

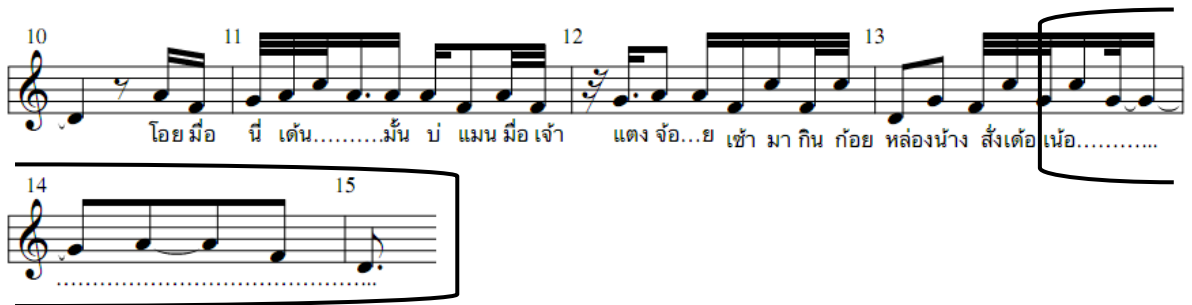
ตัวอย่าง การเอื้อนของการขึ้นเกริ่น

1 2 3

เจ้ จู๋ ส้อ กิน กิว..... น กิน ก้วน นวน บ่ ส ฤ นา (เอย..... ย่าม) มือ นี ล่า มือ นี.....หล่า.....

การเอื้อนลักษณะนี้เป็นการเอื้อนเสียงสั้น ๆ เพื่อเชื่อมคำเมื่อจะร้องประโยคต่อไปให้เกิดความไพเราะ ซึ่งจะต่างจากการเอื้อนของเพลงไทยที่เป็นการเอื้อนคำ เอื้อนทำนอง

ตัวอย่าง การเอื้อนเมื่อจบวรรค

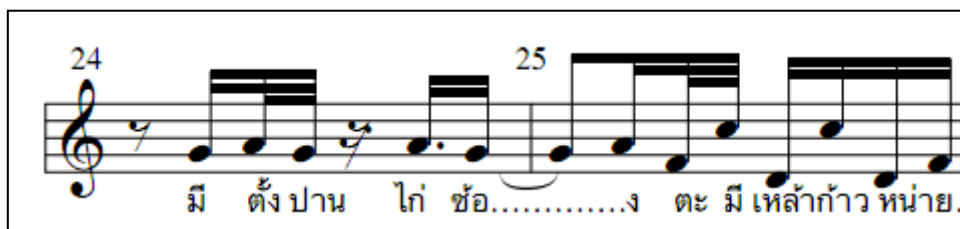

ในลักษณะนี้ เป็นการเอื้อนเสียงเพื่อลงจบ หรือการจบหนึ่งวรรค โดยผู้ขับจะร้องเอื้อนเสียงให้ยาวกว่าปกติ เหมือนการลงจบเพื่อจะเริ่มร้องในเนื้อหาต่อไป

2) การใช้นาสิก คือการร้องแล้วทำเสียงให้ขึ้นไปถี่จุก เช่นคำว่า หล้า หล้อ หล่า เป็นต้น

3) เสียงกระทบ เป็นการร้องแล้วกระทบเสียงในคำหนึ่งคำแต่ออกเสียงเป็นสองพยางค์ เช่นคำว่า ก๊วน ออกเสียงเป็น กัว-อ้วน คำว่า ซ้อง ออกเสียงเป็น ซอ-ง้อง

ตัวอย่าง เสียงกระทบ

3.2.2 ทำนอง

ทำนองของการขับสายแปง มีรูปแบบทำนองเดียวไม่ว่าจะเป็นการขับสายแปงในพิธีเสนหรือขับสายแปงในงานรื่นเริงก็ตาม เป็นการขับที่ใช้รูปแบบทำนองที่เหมือนกัน ต่างกันเพียงเนื้อหาของบทที่ผู้ขับจะมีความสามารถในการคิดค้นบทกลอนให้สัมผัสกัน ไม่มีเครื่องดนตรีอื่นประกอบ

จังหวะ ไม่มีจังหวะที่แน่นอนตายตัว บางครั้งขึ้นอยู่กับอารมณ์ความรู้สึกหรือสุนทรียของผู้ขับ มีการใช้คำเชื่อมต่อคำต่อวรรคที่น่าฟัง

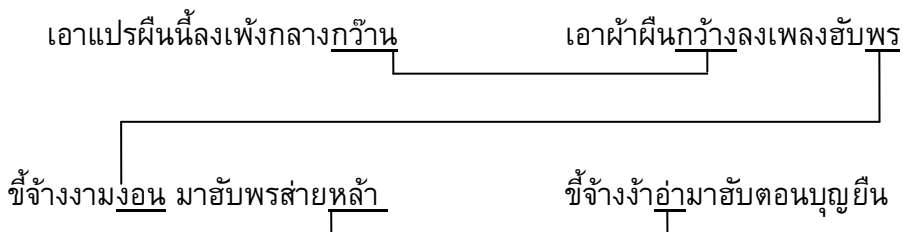
ตัวอย่างทำนอง

จากตัวอย่างรูปแบบทำนองข้างต้นเป็นลักษณะทำนองที่คล้ายกับทำนองในบทต่อไป ซึ่งในการขับแต่ละบทกลอนอาจจะมีคำหรือทำนองเชื่อมบางช่วงบางตอนไม่เหมือนกัน เนื่องจากในช่วงขณะที่ผู้ขับมีอารมณ์สุนทรียในการด้นบทกลอนและทำนองของผู้ขับคนนั้นๆ

3.2.3 วรรณกรรม

สำหรับบทขับสายแปงนั้น มีทั้งที่เป็นบทที่ผู้ขับแต่งขึ้นเอง (การด้นสด) และเป็นบทที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งบทขับจะมีลักษณะคล้ายคำกลอน มีคำส่ง คำรับ มีคำสัมผัสระหว่างวรรค โดยจะขอยกตัวอย่างบทขับและเขียนเป็นแผนผังคำที่สัมผัสกัน ดังนี้

ตัวอย่างจากบทขับให้พร

จากตัวอย่างบทขับ จะพบว่า เมื่อนำบทขับมาเขียนในลักษณะของกลอนจะมีลักษณะคล้ายกับกลอน 8 ซึ่งมีการสัมผัสคำคล้ายกันต่างกันเพียงจำนวนของคำในแต่ละวรรค กล่าวคือ ในวรรคที่ 1 และวรรคที่ 2 มีวรรคละ 8 คำ วรรคที่ 3 มี 9 คำ ส่วนวรรคที่ 4 มี 10 คำ ซึ่งการสัมผัสของคำแต่ละวรรคอธิบายได้ดังนี้

วรรคที่ 1 คำสุดท้าย สัมผัสกับคำที่สี่ของวรรคที่ 2
 วรรคที่ 2 คำสุดท้าย สัมผัสกับคำที่สี่ของวรรคที่ 3
 วรรคที่ 3 คำสุดท้าย สัมผัสกับคำที่สี่ของวรรคที่ 4

เมื่อศึกษาบทขับของนางเจลา สระทองฮ่วม แล้วส่วนใหญ่จะพบลักษณะการสัมผัสของคำดังกล่าว แต่ในบางช่วงอาจจะมีคำที่แทรกเข้ามาทำให้รู้สึกเหมือนไม่มีการสัมผัสของคำ

นอกจากนี้ ในการขับสายแปงแต่ละประเภทยังมีลักษณะของการขึ้นเกริ่นที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์และความสามารถในการใช้ถ้อยคำที่สละสลวยของผู้ขับ เช่น “คะเจ้จู้บ้อหัวซอด มอสดมมนะล่อมพงบาวฮาวเฮย” “จู้ช้อบช้อน.....” “จู้ช้อกินก๊วน” “แปงเฮย” เป็นต้น

3.2.4 โอกาสที่ใช้

การขับสายแปงแต่ก่อนนิยมใช้ขับร้องเล่นกันในงานรื่นเริง เช่น ขับเกี่ยวสาว ขับเล่าเรื่อง ขับให้พร เป็นต้น สำหรับการขับสายแปงของนางเจลา สระทองฮ่วมนี้ จะใช้สำหรับในการประกอบพิธีเสนเรียกขวัญเป็นหลัก ซึ่งเป็นการประกอบพิธีที่นางเจลาจัดทำอยู่เป็นประจำ สำหรับบทขับจะเกี่ยวกับการเรียกขวัญ สอนขวัญ และให้พร

3.3 ประเภทการขับสายแปงของนางเจลา สระทองฮ่วม

3.3.1 ขับเรียกขวัญ

ขับเรียกขวัญ เป็นการขับอยู่ในพิธีเสนเรียกขวัญ (เสนตัว) ในขั้นตอนการเรียกขวัญ เพื่อให้ขวัญกลับเข้าสู่ตัว มีบทขับดังนี้

กวีามขับเรียกขวัญ

(เกริ่น) เจ้จู้ส้อกินก๊วน กินก๊วนนวนบ่สกุณา เฮย
 ย่ามมือนี่ล่า มือนี่หล่า เต้าดีหลาย บ่แปเด
 จังเฮ็ดมือนี่หนาเป็นมือต้อเสน ต้อพ้อน เตือนหย่าว
 โอยมือนี่เต็นมัน บ่ แมนมือเจ้าแดงจ้อย
 เข้ามากินก้อยหล่องนาง สั้งเต้อเน้อ

(บทขับ) โอ้เจ้าเจ้าเสือเกิง นี่เจ้าเสน นี่เต้ เจ้เฮนเซ้าไยเอ้ย เซ้าจั้งแตงปานเข้า
 เข้าห๊ะเฒ่า เซ้าจั้งแตงปานหมู เต้าปานหมู
 แต่งปานหมูฮ้างมล่าไถ มีตั้งปานไก่อ้อ มีเหล่าก้าวหนายต่อ มีว่าปี่น้อง
 อ้อมปานไก่อ้อ มีลุงเกิงดำ ล่าเพื่อนหมู
 เข้าแต่เฮือนมาต้อน ขวัญจั้งหยอนสองไหล่ม่วนมาเอ้ย
 มีตะลุงเกิงดำ ล่าเพื่อนหมู เอาแต่เฮือนมาเข้า
 มีเต็งเล่าข่มตัว กะเมืองหลุ่ม ข่มหอม
 อันมาแต่เอ้ย มีตั้งข้าวต้มเอาเสยจัน มีตั้งของหวานเสยถั่ว
 กล้วย อ้อยเอาเสยปานขวัญ เสยปานขวัญ
 อันเตเต้มีตั้งขันเงิน ตั้งขันกำ นำมาตั้ง
 มีตั้งผู้จอมซัง แปรหม่มหลายสี
 มีตั้งเสียงตีกลอง ตีตอง ล่าต้อย
 มีตั้งล่าต้อยก้อย เสียงแคะขับโฮ มาเอ้ย

โอ้เจ้าขวัญเจ้าเสือเกิง ขวัญเจ้าอย่ามาหลงฮ้างเข้า
 ขวัญเจ้าอย่ามาหลงฮ้างแหม่ม เต้เนื้อขวัญเอ้ย
 ยืนเสียงหมอเอิ้นให้ขวัญมา เอ้ย ยืนเสียงหมอหาให้ขวัญเต้า
 ลุกมาเย้อขวัญเอ้อ ดิ่งมาเย้อขวัญเอ้ย

โอ้ได้ขวัญเอ้ย อย่าเมื่อหลงอยู่กับต้นไม้เหยาต่อจก
 อย่ามาหลงอยู่กับกกไม้เหยาต่อล่อง
 อย่ามาหลงอยู่กับกอไม้เหยาไบมน ชังเนื้อ ขวัญเนื้อ
 อย่ามาหลงอยู่กับพันตาลเขากิว ชังเนื้อ ขวัญเนื้อ
 ขวัญมาเฮือนห๊ะหย่าน ขวัญมาบ้านสอนหลานอย่าอาย
 ขวัญอาย เอาแผ่นแปรงหน้า เอาผ้าผืนกว้างแปรี แหละบังโต เอ้ย
 เกิดเป็นโก้นเหยมาอยู่นานเอ็งเฒ่า มาอยู่เป็นหลักหะหลู่อิ่ง
 อยู่เป็นกิงห๊ะหลุ่ม่วน หลานม่วน
 เข้ามาอยู่กินข้าวเหนยนา มาอยู่กินปลาตั้งเมืองหลายก้า
 มาตักน้ำเซ้านา มาตักปลาเลี้ยงลูก
 มาปักเข้ากอก้า แล้วกอก้ามายังเฮือนเสยขวัญเอ้ย

ขวัญมาเยือนเอ๋ย ขวัญมาเยือนแต่ตะวันยังเจ้า
 ขวัญเข้าบ้านมาแต่บ่ายสามโมง ขวัญเอ๋ย
 ขวัญยังมาอย่าง นึ่งกลางช่วงกว้าง กลางช่วงต้นเบียง กลางเพียงต้นแจ้ง
 ผ้าแดดแรงดินอ่อนทรายโพง ทรายยะโพง
 เช่าจ้างเอาสาดลงปู เอาผู้ลงแผ้ว
 มีตั้งน้ำเต้าแก้วขันมะลงป่อง ลงป่องเนื้อขวัญเอ๋ย

ไอ้ขวัญมาแล้วเด้อ จะเอาผ้าตำนิลลงล้อม
 ผ้าตำหอมตำตำต่างลงหวัง บ่หวังขวัญจิ้มอม
 บ่ อ้อมให้ขวัญจิปลิ่ว ขวัญปลิวเข้าดิวิลมมาหายาก
 เข้าปะฟ้าเมืองหาเกน มากวิวมเม็ดกำปู ก้าแสนจิงจีไล่ เต้เนื้อเมื่อสุเมืองเอ๋ย

อันแต่เต้เนื้อ เจ้ได้ขวัญมาแล้ว จะเอาขวัญขึ้นเฮือน
 เอาขันไหลห้าขันลงพก ขันไหลหกขันลึงกำย
 ไหลเก้าขันลึงกำยเอาขวัญแล้วเต้ ขวัญเอ๋ย

จะเอาขวัญมาเยือนเนื้อ จะเอาขวัญขึ้นเฮือนเอาไว้ตั้งกลางห้องเบ็ง
 ผู้ละกินหยะยะ ผู้ละยะหยะกิน
 เสียป่นกิน บ่ มีกวิวมเว้า เสียปานเข้า บ่ มีกวิวมจำเต้เนื้อ

คำแปล

วันนี้เป็นวันดีเป็นวันทำพิธีเสน เจ้าของบ้านต้องจัดเตรียมเครื่องเช่นไหต่าง ๆ ใส่ปาน มีหัวหมู ไก่เหล้า และมีญาติพี่น้องมาร่วรงงานพิธีที่บ้าน มาช่วยจัดข้าวต้มมัด ของหวาน กล้วย อ้อย ใส่ถ้วยใส่จาน มีขันเงินขันทองมาตั้ง มีหมากพลูผ้าแพรหลายสี มีกลอง แคน มีการโห่ร้องในพิธี เมื่อขวัญได้ยินก็ให้กลับมา อยามัวไปหลงไปอยู่ที่อื่นได้ยินเสียงเรียกแล้วกลับมา ไม่ให้ไปอยู่ตามต้นไม้ตามภูเขาให้กลับมา ถ้าขวัญอายุก็ให้เอาผ้าแพรบังหน้า เกิดเป็นคนต้องอยู่เป็นหลักให้กับลูกหลานมาอยู่กินข้าวในนา กินปลาทั้งเมือง มาตักน้ำเข้านา มาเป็นหลักให้ลูกหลานที่บ้าน

ขวัญมาตั้งแต่เช้า มาเข้าบ้านตอนบ่ายสามโมง มานั่งตรงกลางบ้าน ถ้าแดดร้อนเอาเสื้อมาปูนั่ง มีตั้งน้ำตั้งไว้ให้ กลับมาชะขวัญ ขวัญมาเอาผ้าสีตำมาล้อมไม่ให้ขวัญปลิวหายไปอีก ถ้าปลิวตามลมไปก็จะหายาก ต้องหมุดเครื่องเช่นอีกเยอะ

เมื่อได้ขวัญมาแล้วจะเอาขวัญขึ้นเรือน เอาไปไว้ตรงกลางบ้าน ใครที่อยากกินเครื่องเช่น ก้อย่าเฟิงกิน ต้องให้ขวัญกินเสียก่อน

กว่ามขับเรียกขวัญ

1 2 3 4 5
 เจ้ จู้ สอ กิน กิว..... น กิน ก้วนนวน บ่ ส กู นา เอย..... ย่าม มือ นี้ ลำ มือ นี้.....หล่า.....

6 7 8 9
 เต้า ตี หลาย บ่ แป เต้..... จัง เอ็ด.....มือ นี้ หน้าเป็น มือ ตือ..... เสน.....ตือ ฟ้า น เตือน หย่า

10 11 12 13
 โอย มือ นี้ เดิน.....มัน บ่ แมน มือ เจ้า แต่ง จ้อ...ย เข้า มากิน ก้อย หล่องนาง สั่งเต๋อ น้อ.....

14 15 16
 โอ้ เจ้ เจ้า ลือ เกิง นี้ จะ เจ้า เสน.....นี้.

17 18 19
 เต้.....เจ้ เชน เข้าไย..... เอ.....ยะ เข้า จัง แต่ง ปาน เข้า..... เข้าหยังเต้า... น้า.....เข้า จัง

20 21 22 23
 แต่ง ปาน หมู เต้า ปา น...หมู..... แต่ง ปาน หมู ชั่ว งา.....มะ ตะ ลำ.....ไถ.....

24 25 26 27
 มี ตั้ง ปาน ไก่ ช้อ.....ง ตะ มี เหล้า ก้าว หนวย..... ต้อ.....มี ตะ ว่า ปั้น น่อง.....

28 29 30 31
 อุ่ม ปาน ไก่ มา หา.....ความ มี.....ลุง เกิง.....ตำ หน้า สะ จัง ลำ เพื่อน หมู..... เข้า แต่ เอือน

32 33 34 35
 ต้อ มา.....ต้อ น..... ขวัญ จัง หยอน สอง ไหล มวน...มา แต่ เต้..... เอย..... มี.....

36 37 38
 ตะ ลุง เก้..... ตำ หน้า... สะ จัง ลำ เพื่อน เอา แต่ เอือน นะ ตะ มา เข้า.....

39 40 41 42
 ... มี เติง เล้า ชม.....ดาว..... อัน กะ เมื่อ...ง ละ หลุ่ม มะ ชม หอม อัน มา เต้.....เอย.....

43มี ตั้ง ข้าว ต้ม เอา เสีย जान มะ กวาม... มี ตั้ง กะ ของ หวาน.....

47 อัน เสีย.....ถ้วย..

48 กวาม มี หั่ง กลัวยอ้อยเสีย..... ปาน ขวัญ

49 เสีย ปา... นะ ขวัญ..... อัน เต

51 เต..... มี ตั้ง ชัน.....เงิน..... ตั้ง ชัน กำ เน ตะ นำ.....ตั้ง มี ตั้ง ผู้

54 จอม ชัง.....แปร ห่ม.....หล้าย.....สี..... มากวาม มี ตั้ง เสีย...ง ห.....ยะติ กลอง..

57 ตี ตอง ะ ตะ ล่า ต่อย..... มี ตั้ง ล่า ต่อยก้อยเสียงแคะขับ.....โฮ.....มา เอ้ย.....

61 โอ้ เจ้ ขวัญเจ้า เสีย เก..... นี้ เจ้า.....เสน นี้ เต เอ้ย..... เจ้

65 ขวัญเจ้าอย่ามาหลงข้างเข้า..... ขวัญเจ้า.....อย่า มา ลง ขาง

66 แหม้ม เต เน้อ ขวัญ ..เอ้ย.....

69 ยี่ นะ เสียง หมอ...เอ็น โห ขวัญมา เยอ..... ยืนเสียงหม้อ หา ให้ เจ้า

72 ขวัญ เต้า... โอ้ นะ ลู้ก มา เยอ ขวัญเออ ตั้ง มา เยอ ขวัญ เอ้ย..... โอ้

76 เต ขวัญ เอ้ย.....อย่า บ่ หน้า อย่าเมื่อ หลง หยุ่ กับ ต้น ไม้ เหยา ต่อ จก..... อย่า มา

79 หลง อยู่ กับ กก.....ไม้ เหยา..... กอ ต่อ ล่อง

80 อย่า มา อยู่ กา ก่อง ไม้ เหยา วัว ม่น

81

82 ชัง เน้อ.....ขวัญ.....เน้อ.... 83 อย่า มา หลง.....อยู่ กับ พัน นะ ตาล..... เขา 84 กวี..... ชัง

85 เน้อ ขวัญ เน้อ... เอ้ย..... โอ เจ้..... ขวัญ มาเขื่อน...ห๊ะ หย่าน

89 โอ้ ขวัญ มา บ้านเล่าสอน.... 90 หลาน..... 91 อย่า..... 92 อาย..... อา จะ เนอ ขวัญ...เอ้ย.....

93 ขวัญ อาย 94 เอา แผ่น แปร์..... 95 อา จะ เนอ บัง หน้า 96 เอา ผ้า ผืน กว้าง.....แปร์

97 แหละ บัง โต..... 98 มะ เอ้ย..... 99 เกิด เป็น โก้น เหย้มา 100 อยู่ นาน.....นะ เอ็ง.....เด้า...

101 เดเออ 102 มา อยู่ เป็น หลัก หะ หลู่ อึ่ง..... 103 อยู่ เป็น กิ่ง ห๊ะ.....หลู่...ล่า.... 104 ม่วน นะ หลาน ม่วน.....นะ

105 เข้ามา อยู่ กิน ข้าว เน้ย นา มาอยู่ 106 กิน ปลา ตั้ง เมืองงย ยะ ตะ หลาย 107 ก้า.....

108 มา ตัก น้ำ เข้า นา..... 109 มา ตัก ปลา.....ยะ ตะ เลียง ลูก 110 มา ปูก เข้า กอ ก้า....

111 แล้ว ก่อ ก้า ยัง เขื่อน นะ เสี ย ขวัญ เอ้ย..... ขวัญ มา เขื่อน..

115 เอ้ย.....เจ้ ขวัญ มา เขื่อน..... 116 ย่าง.....เข้า มา เห็นนะ แต่ ตะ เว้น 117 อัน เข้า มา บ้าน

119 ได้.....ยัง 120 เจ้า..... เออ..เจ้า... ภาพ 121 ขวัญ เข้าบ้าน มา แต่ บ่าย 122 สามโมง มา เตอ.... ขวัญ

123 124 125 126
เอย เต๋ ขวัญ ย้ง มา ย่าง นั้ง ทามกลางช่วงกว้าง เล้ากลาง ช่วง ดิน เปียง นะ เตย... กลางเพียงเอย ยะ

127 128 129 130
ดิน...แจ้ง... ฟ้า แดด.....แรง ดินอ่อน ทราย โฟง ทราย ยะ โฟง. เซ้า จ้าง เอา สาด ลง

131 132 133 134
ปุ้.....เอา ยูนะ ตะ ลง แผ้ว..... มี ตึง น้ำ เต้า แก้ว.....ชั้น มะ ลง ปัง.... เนอ..... ปัง นอ ขวัญ...

135 136 137 138
เอ้ย..... โอ้ เจ้ ขวัญ มา แล้ว เตอ..... จ๊ะเอา ผ้า ดำ นิล ลง ล้อม...

139 140 141 142
..... ผ้า ดำ ส้อม ดำ ดำ ลง..... หวัง..... บ่ หวัง... ให้ ขวัญ จี้ ม่อม..... บ่ อ้อม ให้ ขวัญ.....จี้ ปลิวหัว..

143 144 145
..... คว่า ขวัญ ปลิว เซ้า ติว ลม.....มา ยะ.....ตะ หา ยาก..... เซ้า.....ป๊ะ ฟ้า เมือง หา

146 147 148 149
เกน มา กว้าม เม็ดกำ ปู กำ.....แสน จัง จี้...ไล่ เต๋ เนอ เมื่อ สู่ เมืองเอย.....

150 151 152 153
อัน แด เต๋ น้อ.....เจ้ ได้ ขวัญ..... มา แล้ว... จะเอา ขวัญ...ขึ้น เขื่อน..... จะเอาขวัญ..... เอา

154 155 156
ชั้น ไหล ห่า..... ชั้น ลง..... มา..... พก..... เล่า ปะไหล หก ชั้น ลึง.....ท้าย..... จา ลัย

157 158 159 160
ไหล เก้า ชั้น... ลึง ท้าย เอา ขวัญ แล้ว เต๋ ขวัญ...เอย..... จ๊ะ เอา ขวัญ มา เขื่อน เนอ..

161 162 163
..... จ๊ะ เอา ขวัญ ขึ้น เขื่อน เอา ไว้ ตั้ง นะ กลางห้อง... เบ็ง..... ผู้ ละ กิน

164 หย๊ะ ยะ เต เนอ ผู้ ละ ยะ หย๊ะ กิน..... เสีย ปั้น กิน บ่ มี กว๋าม เว้า.....

165

166

167 เสีย ปาน เข้า... บ่ มี กว๋าม..... จ่า เต เนอ.....เออ.....

168

169

3.3.2 ขับสอนขวัญ

ในพิธีเสนเรียกขวัญ (เสนตัว) เมื่อทำการเรียกขวัญมาได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปจะเป็น การสอนขวัญ มีบทขับดังนี้

กว๋ามขับสอนขวัญ

ไอ้ขวัญเจ้าเสื่อเก็งเจ้าเสน นี้เต้เจ้ขวัญกินแล้ว
 ซิมบอกขวัญนอน ซิมาสอนขวัญอยู่
 อันแต่เต้ขวัญเอย เอือนได้หย่าเมื่อ เอือนเหนือหย่าขึ้น อั้น อั้น เหาอยู่แต่เอือนเดียว
 หย่าเมื่อเตียวหน้าผู้บ่าว หย่าเมื่อเตียวเต้าโก๊บจู้
 นำหมู่วังกำ เมืองจวง บ่ มีฮ้าน เน้อ บ่านจวง บ่ มีเซ้า เน้อ
 กิตกเก็งก้อฮ่าย ก้อฮ่าย เก็งก้อเฮียว เอเน้อ ขวัญเอย
 ขวัญกินแล้วเต้อ เบาะห่อขวัญนอน สอนขวัญไว้ในกกเก้า
 เก้าฮ้อยฟ้า หยาลอนต่อลิมเน้อ ขวัญเอ้ยเน้อ
 หย่าไปฟังนกจิบ บ่ มีเหาะ นกเจาะ บ่ มีฮาง เน้อ
 ดูมือเหมือนดูเป็อน ดูเอือนเหมือนดูกว่าน
 ปนเอากว๋านตัว เป็นแต่เอือนขวัญ เต้เน้อขวัญเอย
 ขวัญกินแล้วเต้อ หย๊ะเป็นโก๊นเต้า เป็นโก๊นต่างน่าน
 หย่าไปฟังความผู้โตฮุ้ง มี่ บ่ แม่นแม่อา
 หย่าไปฟังกว๋ามผู้โตกา มี่ บ่ แม่นแม่ปา
 ฟังกว๋ามผู้โตม้า ต่านซีเตียวต่างเต้เน้อขวัญเอย
 ไอ้เป็นโก๊นเต้า เป็นโก๊นต่างน่าน เต้เน้อ
 เหามาอยู่นอนฟูกนุ่นน้ำ เหามานอนฟ้านุ่นงิ้ว
 เหามานอนชีวแค็บแตร์ง มานอนแฝงตลุดเต้า
 นอนแต่เซ้า ฮั่นสาย นอนสายฮั่นแสง
 ก็ไหลนอนแข็งตะเว้น มาเต้ขวัญเอย

คำแปล

ขวัญเอ้ยขวัญเจ้ากินแล้วก็เข้ามาจะสอนให้ขวัญอยู่ที่บ้านนี้ ไม่ให้ไปบ้านไหน ให้อยู่บ้านนี้ ที่เดียว ไม่ให้ไปกับใคร อย่าไปฟังเสียงนกเสียงกาอย่าไปเชื่อคนอื่น ให้ฟังคำสอนของหมอคนเดียว อยากให้ขวัญอยู่ที่บ้านไปนานๆ

กวีามขับสอนขวัญ

1 โอ้..... ขวัญเจ้า เสื่อ เก็ง ะ ตะ เจ้า เสน นี้ เต.....เจ้ ขวัญ กิน แล้ว...ซี บอก ขวัญนอนซี มาสอนขวัญ...

2 3 4

5 เจ้าขวัญหยุด..... 6 อัน ตัด เต ขวัญ เอย..... 7 ย่างเขื่อนโต หยเมือ เขื่อน ขวัญ 8 เสยเขื่อนหนือหย่า ชัน....

9 อัน อัน อยู่แต่ 10 เขื่อน เตยชอ 11 หย่าเมือเตยวน่า กับ ผู้ บ่าว..... หย่าเมือ เตยว เต่า กับ จู้.....

12 ปู โดนนำ หมู่ 13 จัง กำ เสย..... ขวัญเอย เจยบ้านจง บ่ มี ย่าน..... บ้าน.. จง บ่ มี เซา เต

14 15

16 เนอ เก็ง.... 17 ขวัญ กิน แล้ว เตอ หอ 18 ขวัญ นอน..... 19 ที สอน ขวัญ ไว้ ใ้ กก เก้า

20 เก้า ซ้อย ฟิน 21 ลอน ต่อ ลิม 22 เนอ ขวัญ...เอย เนอ ขวัญ เปง คัน ต้าว เปง คน ตั้ง 23 นั้น....

24 25

26 เนอ หย่า ไป ฟัง 27 ผู้ นก จีบ... 28 ตะ เจ้อ ขวัญ เนอ นก จีบ บ่ มี 29 หะ นก เจาะ บ่ มี

30 ยาง เลย เนอ... ดู..... ดู...เบอน เขื่อนเหมือนดู กว้าน 31 ปั้น เอา 32 กว้านตัวเป็นแต่ 33 เขื่อน ขวัญ เต เนอ ขวัญ เอย....

..... ขวัญ กิน แล้ว เตอ..... หะ เป็น โก้น ต้า เป็น โก้น 34 ต่าง.....น่าน..... 35 เปง ความ

36

37 ฮับ ฟิน เอย..... 38 หย่า ไป ฟัง ความ 39 ผู้..... โต ชุง ตะ เจ้อ เล้า 40 ตง บ่ แมน แม่ อา....

41

42 หย่า ไป ฟัง กว้าม ผู้ 43 โต กา เต มั้น 44 บ่ แมน แม่ บ่า.... 45 ฟัง กว้ามผู้ โต 46 มา ต่าน ซี.... 47 ตี เตยวต่าง เต เนอ ขวัญ

41
เอย.....ยะ ไป ฟัง ความ ผู้ โต... หย่า ไป ฟัง ความ ผู้ ช่าง ตะ เจ็บ บ่ แม่...แม่ ฮื่อ ฟ้า

42 43 44

45
ฟัง ความ ผู้ โต กา บ่ แม่ แม่ ป้า... ฟัง ความ ผู้ โต มา.....ด้าน ซี้ คี เตยว ต่าง

46 47

48
แต่ เนื่อ ขวัญ เอย..... ไฮ เป็น โก้น เต่า เป็น โก้น ต่าง น่าน เต เนื่อ เออ เนอ เปน

49 50 51

52
คน เข้า มา อยู่ นอน นะ พุก นุ่น น้า..... จิว..... นุ่น เข้า มา นอน ซิว

53 54

55
แต่บ่ แตร่ง กะ กวา มา นอน นะ แผลง เอ ยะ ตะ ลุด เต้า... นอน แต่ เข้า อัน สาย นอน สาย อัน แสง..

56 57 58

59
..... ยัง ก็ ไหล่ นอน แข็ง ตะ เว้น..... มา กวาม ขวัญ เอย.....

60 61 62

3.3.3 ขับให้พร

บทขับให้พร เป็นบทขับสำหรับกล่าวให้พรแก่เจ้าเสน เจ้าเสื่อ เมื่อเสร็จพิธีเสนเรียกขวัญ นิยมขับก่อนที่แม่มดจะกลับบ้าน มีบทขับดังนี้

กวิามขับแบ่งให้พร

(เกริ่น) สอเก่าจ่าก็มาเป็นเข้า กวิามบ๊ะก่าว่าท่านจ้าวเว้า
เรื่องเก่ามันเป้น บ่ จื่อของตาเห็น จื่อกวิามมาเว้า
ปู่เจ้าแกนฟ้า ผู้มาเว้ากล่าวขาน จื่อว่าตามลายสือหล้า
จดลงเขียนไว้ มือนี่เป็นมือว่างอยู่หล้า
จิม่าขับเอ็นพรอยู่เนื่อ

(บทขับ) เอาแปรผืนนี้ลงเพ่งกลางกวิาน
เอาผ้าผืนกว้างลงเพลงฮับพร
เฮาขี้จ้างงามงอน มาฮับพรสายหล้า
ขี้จ้างง่ามาฮับตอนบุญยีน
ฮาจื่อเอ็นหล้า จื่อเอ็นแล้ย
ฮ้าจื่อเอ็นพรเฮย ผู้เติกต่อกันก้อย
ผู้น้อยจ้อยต่อหอยพ่อนตองก่อนเนื่อ

ฮาจีเอิ้นเฮ้ย ผู้ตักน้ำชะฮูเต้มีไห
 ฮาจีเอิ้นตั้งเฮ็ดครัวแลงครัวงายจุ่น่า
 จีเอิ้นตั้งผู้สาวต่าวนะโมจูโก้น จูโก้นเนื้อ
 ตั้งแต่นี้เมื่อหน้าแล้วห้าหมื่อเหื้อ
 เฮาสืออยู่ดีเป็นซังดวงเดือน ดวงสิบห้า
 เฮ้ยมาเช่าเกินแต่งกว่าอยู่ดีเป็นซังผู้งาก้า
 ปางก่อนเจ้าต่าวนั่งเมืองเฮ็ดกวัก
 เฮ้ยเป็นกวักตั้งสองสาวเนื้อ
 ให้เป็นเจ้าเป็นต่าวเกอเมืองหลุ่มยีนเหงึนเนื้อ
 ฮาจีเอิ้นพรเฮ่า อ้อนอเมืองเฮ้ยมีคนแห่เป็นล้าน
 อ้อนอบ้านมีคนแห่เป็นพัน
 จีมีห่อเงินห่อกำกลางแห่
 จีมีเต็งก่อนาก้าวดวงดีแปงเมืองเนื้อ
 ฮาจีเอิ้นพรเพี้ยตีกลอง ต้านกิงมาเฮ่า
 กลองหน้าเก้าตาดมาฮอม
 ฮาจีเอิ้นพรเฮ่า น้องลวงเหยมีสิบแสนปานตั้ง
 น้องกว่างโจนต่อป่า น้องน้ำโจนต่อเข้าเตเนื้อ
 เฮ้ยมีเต็งเผิงผ้าฮ้อยหลายฮ้าง มาจับ
 จับปีนเหยให้หลสามล้าน จับปีหน้าเหยให้หลสามแสน
 เหยมีแก้วกิงแมน คำเดียนเงิน เดียนกำ มาซื้อ
 จูมีเหยได้เลียนเงิน จูมีเหยได้เลียนกำ
 ตั้งแต่นี้เมื่อหน้า ห้าหมื่อเหื้อ
 เฮ็ดซังเหยไปดีให้หล ใจซังเหยไปดีเป็น
 นอนหลับเหยเสียได้เงินหมื่น นอนตื่นเสียเหยได้เงินล้าน
 ไปกว่าบ้านเหยได้เบี่ยบาทเงินเข้า นอนต่อเข้าเป็นเถ้าแก่นับเงินเนื้อ
 สู้มีลูกหญิงเหยเป็นคุณนาย ถ้าสู้มีลูกชายเหยเป็นนายร้อยนายพันเนื้อ
 ฮับเอาฮีนเช่าเก้า ฮับเอาพรเฒ่าพรแก่เช่าหัว

คำแปล

บทขับนี้เป็นบทที่เล่าต่อกันมา โดยปู่เจ้าแกนพี เป็นผู้เล่า และมีการจดบันทึกไว้ในหนังสือ วันนี้พอมีเวลาก็จะมาขับให้พร เอาผ้ามาปูกลางลานแล้วให้ทุกคนลงมานั่งรับพร เพื่อให้มีอายุมันขวัญยืน จะให้พรตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ คนที่ทำงานอยู่ก็ให้หยุดทำก่อน ให้มารับพรก่อน จากนั้นให้ทุกคนตั้งจิตอธิษฐานว่า ตั้งแต่วันนี้จนถึงวันหน้า ให้อยู่ดีกินดีสว่างเหมือนดวงเดือนขึ้นสิบห้าค่ำ ให้เป็นเจ้าคนนายคน ให้มีคนรัก มีคนสรรเสริญเป็นล้านเป็นพัน ให้มีเงินมีทอง ทำงานปีนี้ได้สามล้าน ปีหน้าให้ได้สามแสน ให้มีแก้วแหวนเงินทอง ต่อไปนี้คิดทำสิ่งใดก็ขอให้สำเร็จนอนหลับให้ได้เงินหมื่น พอตื่นก็ได้เงินล้าน ตื่นเช้าก็ได้เป็นเถ้าแก่นับเงิน มีลูกสาวก็ให้ได้เป็นคุณหญิงคุณนาย มีลูกชายก็ให้ได้เป็นเจ้าคนนายคน มารับเอาพรจากผู้เฒ่า ผู้แก่กัน

กวีามขับให้พร

1 เกริ่น 2 3 4 5

คะ เจ้ จู ป้อ..หัว...ซอด..... มอ สวดมน นะ ล้อมพง บาว ชาว เอย..... ซะ กำ มา สอ เก้า จำ.....

6 7 8 9

อัน กวีาม มา ซะ เต้ ต่าน จ้าว เว้า..... โอ กวีาม ป๊ะ ก้าว ต่าน จะ..จ้าว เว้า..... เล้า ลือ กวีาม มั่น

10 11 12 13 14

เป็น.....กนเนอ..... เจ้ บ่ จื้อ ของ ตา เห็น..อัน จือ กวีาม มา เว้า..... โอ ปู้ เจ้า แถน ฟ้า.... ผู้ มา เว้า

15 16 17 18 19

กล่าว ขาน..... โอ จี้ ว่า ตามลาย ลือหล้า.....มา จด ลง เอย ะ ลงเขียน ไว้..... มือ นี้ เต้...เจ้ เป็น มือว่าง

20 21 22 23 24

อยู่ หล้า... จี้ มา ขับ เอ็น..... พร.....อยู่ เน้อ... เออ.....แปร ผิน นี้ ลง พัง จะ.กลาง กำ กวีาน...

25 26 27 28 29

โอ้ เออ ผ้า ผิน กว้าง.....ลงเพลง ขับ พร.....เสียงเอย เขา ซี้จ้าง งามงอน ขับ พร.....นะ สะ สาย หล้า

30 31 32 33

ซี้ จ้าง จำ อ่า ขับ ตอน บุญ ยิน.....แจ เซอ เอย..... อะ นา เต้...ซา เงิน หล้า

34 35 36 37 38

แต่ แล เอ็น เลี้ย...เนอ..... เอ็น พร เฮย ผู้ เด็ก ต่ กั้น ก้อย ผู้ น้อย จ้อย ต่ หอย ฟอนตอง ก่อน เน้อ.....

39 40 41 42 43

..... ซา จี้.....เอ็น เฮย ผู้ ตัก น้ำ..... อู้ เต็ม ไท..... ซา จี้ เอ็น ตัง เข็ด ครัว แลง ครัว จำ...ยะ

44 45 46 47 48

ตะ จู๋ นำ จี้ เอ็น.....ตัง ผู้ ผู้ สาว ต่าว นะ โม จู๋ โก้น โก้น เน้อ.....แก ตัง แต่ นี้ และ

49 50 51 52 53

เมื่อ นี้ หน้า แล้ว ห้า หก มือ เหนือ..... เขา ลี อยู่ ตี เป็น ชั่ง ดวง เดือน เนอ เอย ดวง ลิบ ห้า อัน เนอ....

54 ... เกี้ยวเฮยมาเช่า เก็บ แต่ง กว่า อัน เนอ... อยู่ ดี เป็น ชั่ง.....ฝูง กา ก้า..เนอ เอยเอะ แต่งก่อน.....

59 เอย ลี ไต้ เป็น ตัว นั่ง เมืองนี้ เอ็ด กวัก..... อัน เฮย..... เป็น กวัก ตั้ง นะ สอง สาว

63 เอย..... จะ ให้ เป็น เจ้าเป็น ตัว..... อาง เกอเมืองหลุ่ม..... ยิน หึ่ง เนอ.....

68 ซา.....จี้ เอ็น ย่าง ซา จี้ เอ็น พร เซ่า ซา จี้ เอ็น..... อ้อ น้อ หน้า.....เต็ง เมื่อ..งาน เฮย มี

72 โนนอ..... มา แจ่มแท้คน เป็น ลาน..... อ้อ เนอบ้าน มี คน แท้ เป็น พัน.....นะ กวามมี ห่อ..... เงิน ห่อ

77 ... ก้า มา ลง แหเฮย ยะ ตะ พู เจ้า อัน จะ เตอ..... เอยจี้ มี เต็ง ก่อ นำ ก้าว ดวง ดี แปง เมือง เนอ

82 เอย เนอ..... ซ่า จี้ เอ็น พร เจ้..... ยาง..เพี้ย.....เฮด.....ดี กลองเขา..... ต้าน กักมา เซ่ติกลองหน้าเก้า

88 ดานมาชม เลากวาม..... ซา จี้เอิ้น พร เซ่า..... น่อง ล่วง เฮย.....มี ลิบ แสน ปาน ตั้ว ดง

93 น่องกว้างโจน ก็ ตอ ตันน่อง...ก็ ตอ ตอ ป่า น่อง น้า.....โจน...ก็...ตัน เอย ตอ เซ่า.....เตเฮย มี เต็ง เม็ง

99 ผ่า ช้อย หลาย มา จีบ ตะ มา จีบ ปี..... นี้ เฮย สาม ลาน นะ กวา จีบ ปีหน้า เฮยไหล สาม แสน

104 เฮย มี.....แก้ว เกิง แมนคำเตียนเงินเตียน.... ก้า มา.....ซื่อ..... จูมือ เฮย ได้ เลียนเงินแต่ เตอเฮย.....เกือ กุล

109 110 111 112 113

เดอ..... เต้ เกื้อ ตีน กำ โล ความ..... ปี มี จัง เนอ..... ตั้ง แต่ นี้ เมื่อ หน้า

114 115 116 117 118

ละ ห้า ทก เมื่อ..... เหนือ..... เฮ็ด ชั่ง ห่วย ไป ตี..... หล่ อัน..... แอ เนอ..... ใจ..... ชั่ง ห่วย ไป ตี

119 120 121 122

เป็น นอน หลับ ห่วย มี เงิน ได้ เงิน หมั้น ตีน ห่วย ได้ เงิน ล้าน กว่า บ้าน ห่วย ได้ เบี้ย บาท เงิน เข้า

123 124 125 126 127

..... เข้า..... นอน ตื้อ เข้า เป็น ถ้ำ แก่น นะ เงิน เนอ..... สุมี่ ลูก หึง เป็น คุณ นาย..... บอน มี ลูก..... ชาย

128 129 130 131

ห่วย เป็น นาย ร้อย นาย พัน เนอ..... ฮับ เอา ยิน..... นะ เจ้า เข้า กำ ฮับ

132 133 134 135

เอา พร เด่า พร แก่ เข้า หัว..... ฮั่ว..... แส เอย.....

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยขับสายแปงของลาวโซ่ง : กรณีศึกษา นางเจลา สระทองฮ่วม หมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์เป็นลำดับขั้นตอน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ความสำคัญของการศึกษาวิจัย

สังคมและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของลาวโซ่ง ยังมีความผูกพันกับความเชื่อต่าง ๆ ส่งผลทำให้เกิดการประกอบพิธีกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคม กระทั่งกลายเป็นประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น การประกอบพิธีกรรมมักจะทำบทยเพลงหรือการขับเข้ามามีบทบาทและหน้าที่ในพิธีกรรมที่เป็นสื่อในการถ่ายทอดเรื่องราวด้านประวัติศาสตร์ ชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมลาวโซ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและค่านิยมจากภายนอกทำให้มีผลกระทบต่อบทบาทหน้าที่ของบทยเพลงที่ลดน้อยลงทุกที จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้เพื่อให้คงอยู่และเป็นการสร้างคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีในการขับสายแปง ทั้งยังเป็นการร่วมอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกทางชาติพันธุ์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาในเชิงมานุษยดุริยางควิทยา (Ethnomusicology) ซึ่งจะศึกษาค้นคว้าขับสายแปงในหมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เท่านั้น โดยจะแบ่งการศึกษาเป็น 2 ด้านต่อไปนี้

1. พื้นในการศึกษาวิจัย

ศึกษาประวัติความเป็นมาของลาวโซ่งในจังหวัดนครปฐมและลาวโซ่งในหมู่บ้านหนองเทียม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

2. การขับสายแปง

ศึกษาความเชื่อ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการขับสายแปง บทขับสายแปง ทำนอง วิธีการขับของนางเจลา สระทองฮ่วม และบันทึกเป็นโน้ตสากล

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาวิจัยโดยแบ่งออกเป็นเรื่อง สรุปผล ศึกษาประวัติความเป็นมาของลาวโซ่ง พิธีกรรมที่ใช้การขับสายแปง และการขับสายแปงของนางเจลา สระทองฮ่วม หมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

1. ประวัติความเป็นมาของลาวโซ่งหมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

1.1 ประวัติความเป็นมาของลาวโซ่งในประเทศไทย และในจังหวัดนครปฐม

ซ่ง หรือโซ่ง มีชื่อเรียกตามกลุ่มชาติพันธุ์ว่า ผู้ไท เดิมมีถิ่นฐานอยู่บริเวณที่เรียกว่าสิบสองจุไท หรือสิบสองเจ้าไท เหตุจากสงครามจึงทำให้ลาวโซ่งได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยหลายครั้ง ครั้งแรกเข้ามาในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี และในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรีเป็นจำนวนมาก จากนั้นได้มีการย้ายถิ่นฐานไปอาศัยอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ อีกหลายจังหวัด ซึ่งกล่าวกันว่าไทยทรงดำรุ่นเก่าต้องการจะกลับคืนถิ่นฐานบ้านเกิดของตนที่เมืองแกลง จึงเดินทางต่อจนกระทั่งคนแก่ตายระหว่างเดินทาง ลูกหลานไม่สามารถเดินทางต่อได้และได้ตั้งถิ่นฐานที่อยู่ที่ใหม่บริเวณจังหวัดราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี พิจิตร และพิษณุโลก เป็นต้น

ส่วนจังหวัดนครปฐม มีไทยโซ่งอยู่ใน 5 อำเภอด้วยกัน คือ อำเภอเมืองนครปฐม อำเภอกำแพงแสน อำเภอดอนตูม อำเภอสามพราน และอำเภอบางเลน

1.2 ประวัติชาวลาวโซ่งหมู่บ้านหนองเทียม

บ้านหนองเทียม หมู่ที่ 7 ตำบลสระพัฒนาเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ตั้งมากกว่า 200 ปี ชาวบ้านที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่รุ่นแรก ๆ นั้น ส่วนใหญ่มาจากจังหวัดเพชรบุรี เป็นชาวไทยโซ่ง เนื่องจากพื้นที่ของหมู่บ้านหนองเทียม เป็นที่ราบลุ่ม มีหนองน้ำธรรมชาติอยู่กลางหมู่บ้านเหมาะแก่การตั้งหมู่บ้านและประกอบอาชีพการเกษตรจึงได้ตั้งอยู่บริเวณรอบ ๆ หนองน้ำ ซึ่งรอบหนองน้ำมีต้นหญ้าชงกระเทียมขึ้นอยู่จำนวนมากมาย ผู้นำจึงใช้ชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านหนองเทียม”

ชาวไทยทรงดำบ้าน สระพัฒนามีสาเหตุในการตั้งหลักแหล่ง คือ เมื่อ อพยพมาจากบริเวณอำเภอยาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณบ้านสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน เพราะมีทำเลเหมาะแก่การทำมาหากิน และบรรพบุรุษเคยทำงานให้กับหลวงจึงได้ให้มาอยู่บริเวณบางปลา จากนั้นได้มีการขยายอาณาเขตมาจนถึงอำเภอกำแพงแสน

1.3 สภาพภูมิศาสตร์

หมู่บ้านหนองเทียม ตั้งอยู่บนพื้นที่ของตำบลสระพัฒนา และอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลสระพัฒนา มีพื้นที่รับผิดชอบรวม 14 หมู่บ้าน เนื้อที่ในเขตรับผิดชอบประมาณ 30.44 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 19,025 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ รับจ้างทั่วไป ค้าขาย

ลักษณะภูมิประเทศ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ ตำบลกระต๊อบ และตำบลห้วยม่วง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม
ทิศใต้	ติดกับ ตำบลสระสีมุ่ม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม
ทิศตะวันออก	ติดกับ ตำบลห้วยม่วง อำเภอกำแพงแสน ตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
ทิศตะวันตก	ติดกับ ตำบลสระสีมุ่ม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

1.4 จำนวนประชากร

บ้านหนองเทียม มีประชากรทั้งหมด 137 ครัวเรือน จำนวนประชากร 474 คน แยกเป็นชาย 238 คน เป็นหญิง 237 คน

1.5 ศาสนาและความเชื่อ

ชาวบ้านหนองเทียมส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ เป็นชาวไทยทรงดำ หรือลาวโซ่ง มีประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา คือภาษาพูด ส่วนใหญ่ใช้ภาษาท้องถิ่นในการสื่อสารกัน มีการแต่งกายที่เห็นได้ชัดคือ เสื้อผ้าที่สวมใส่จะเป็นสีดามีการปักลายด้วยด้ายสีต่างๆ และนุ่งผ้าซิ่นสีดำหรือลายแดงไม่มีความเชื่อในเรื่องของผี และมีห้องสำหรับบรรพบุรุษอยู่เรียกว่าห้องผี หรือกะล้อห้อง

1.6 ภาษาลาวโซ่ง

ปัจจุบันลาวโซ่งบ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ใช้ภาษาเขียนเป็นภาษาไทย ภาษาพูดใช้ภาษาไทยและภาษาลาวโซ่งในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน พยัญชนะมีทั้งหมด 39 ตัว ตัวสะกดมีทั้งหมด 22 ตัว

1.7 การแต่งกายของลาวโซ่ง

ปัจจุบันการแต่งกายของลาวโซ่งมีทั้งแบบสมัยใหม่และแบบดั้งเดิมของกลุ่มชน แต่ส่วนใหญ่ยังคงพบเห็นผู้สูงวัยแต่งกายด้วยชุดลำลองของลาวโซ่งอยู่บ้าง ลักษณะการแต่งกายของผู้ชายจะใส่เสื้อ ที่เรียกว่า เสื้อชอน ใช้สำหรับโอกาสต่าง ๆ ใช้ในการทำงานทั่วไป กางเกงเป็น กางเกงขาสั้น ปลายยาวปิดแค่เข่า เรียกว่า “สว่างขาดั้น” หรือ “สว่างก้อม” นุ่งทำงานทั่วไป นอกจากนั้นยังมีเสื้อฮีผู้ชาย เป็นเสื้อคลุมทั้งตัวสีดำยาวถึงเข่า เสื้อฮีนี้ถือเป็นเสื้อชุดพิเศษสำหรับงานพิธีในประเพณี และกระเป๋าคาดเอว ใช้คาดทับนอกเสื้อตรงเอวไว้สำหรับใส่ของใช้ต่าง ๆ

การแต่งกายของผู้หญิง ใส่เสื้อแขนยาวทรงกระบอก เรียกว่า เสื้อก้อม ใ้ใส่ได้ทุกโอกาส ทั้งในและนอกบ้าน เดินทาง งานรื่นเริงหรืองานพิธีต่าง ๆ เสื้อฮีหญิง เป็นเสื้อคลุมยาวถึงเข่า แขนยาว เสื้อฮีนี้ใ้ใส่ในงานประเพณีสำคัญ ผ้าซิ่น หญิงตามปกติจะนุ่งผ้าซิ่นแบบเดี่ยว เป็นผ้าลาย เรียกว่าลายแดงหรือแดงโม นอกจากนี้ยังมีผ้าฮ้างนม หรือผ้าคาดหน้าอก ผ้าเปียว

สำหรับทรงผม สาวลาวโซ่งมีการไว้ทรงผมที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งในแต่ละช่วงอายุจะทำทรงผมที่แตกต่างกันไป

1.8 ลักษณะบ้านเรือน

บ้านของชาวลาวโซ่ง เรียกว่า “กวางตูป” หรือ “เฮือนลาว” มีลักษณะเด่นคือ หลังคาทรงโค้งรูปกระดองเต่า มุงด้วยหญ้าคายาวลงมาเกือบถึงพื้น แทนฝาเรือนเพื่อกันลม ฝน และอากาศที่หนาวเย็น ตัวเรือนยกใต้ถุนสูง ภายในตัวบ้านมี “กะล้อห้อง” ที่แปลว่ามุ้งห้อง บ้านของชาวไทยดำ บนจั่วหลังคาบ้านจะมี “ขอกูด” ลักษณะจะคล้ายเขาควยงู งงอเข้าหากัน ประดับไว้ เป็นสัญลักษณ์ของความอดทน มุ่งมั่นการต่อสู้และความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ อันเกิดจากมีควายคอยช่วยเหลือ

2. พิธีกรรมที่ใช้การขับสายแปงของลาวโซ่งหมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

2.1 ความเชื่อ

ความเชื่อของชาวไทยทรงดำ หรือลาวโซ่ง มี ความเชื่อในเรื่องของผี บรรพบุรุษ ผีต่าง ๆ และเชื่อในเรื่องขวัญ ในทุกบ้านจะต้องมี กะล้อห้อง มีหิ้งสี่เหลี่ยมสำหรับวางปิ่นผีเรือน หรือสมุดจดรายชื่อบรรพบุรุษที่อยู่ในตระกูล เป็นที่รวมวิญญาณที่จะมาอยู่รวมกันเพื่อปกป้องคุ้มครองลูกหลาน นอกจากนี้ยังมีเคารพนับถือผีฟ้าหรือแถน ซึ่งเป็นเทวดาที่สิงสถิตย์อยู่บนฟ้า คอยควบคุมดูแลทุกอย่างให้มีความเรียบร้อย ความ เชื่อในผีเหล่านี้มีบทบาทมากต่อ ประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำ อันก่อให้เกิดรูปแบบสังคมที่ถูกควบคุมด้วยความเชื่อที่ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2.2 พิธีกรรม

พิธีกรรมของลาวโซ่งหมู่บ้านหนองเทียม ที่มีการขับสายแปงเข้าไปเกี่ยวข้ง มี 2 พิธี คือ พิธีเสนเรียกขวัญ (เสนตัว) พิธีนี้เกิดจากความเชื่อในเรื่องขวัญของลาวโซ่ง และประเพณีการแต่งงาน

2.3 ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม

พิธีเสนเรียกขวัญ

พิธีเสนเรียกขวัญของนางพล สระทองยอด อายุ 75 ปี ซึ่งแม่มดเจลา สระทองฮ่วม เป็นผู้ประกอบพิธี

การเตรียมงาน

ลูกหลานจะนำเสื้อของนางพล ที่ใส่อยู่เป็นประจำ ไปให้แม่มดทำพิธีขึ้นหิ้งเป็นการบอกครู ว่าเจ้าเสื้อจะขอให้ทำพิธีให้ พร้อมทั้งดูฤกษ์ห วันที่เหมาะสมให้หากญาติสะดวกจะให้ทำพิธีเมื่อไรก็จะมาแจ้งให้แม่มดทราบ ซึ่งในการประกอบพิธีเสนเรียกขวัญนี้มีเครื่องเซ่นที่ใช้ประกอบมากมาย สำหรับเป็นเครื่องบูชาปู่ตายาย บูชาแถน เช่นผีบรรพบุรุษ และเป็นเครื่องบูชาครูของแม่มดที่ทำพิธี นอกจากนี้ก็ยังมี อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในพิธี เช่น หลักมันหลักยีน หมวกปีกกว้าง ผ้าขาวผ้าแดง ขอบกระดิ่ง เชือก ปานขวัญ ใสในกระเจาดาบ และหนอกกล้วย

ขั้นตอนประกอบพิธีเสนเรียกขวัญ (เสนตัว)

- ขั้นตอนที่ 1 เป็นพิธีบูชาครูของแม่มด จากนั้นจึงทำพิธีบอกกล่าวหรืออ้อนวอนแถน
- ขั้นตอนที่ 2 เป็นพิธีกล่าวอ้อนวอน และถามหาขวัญ
- ขั้นตอนที่ 3 การต่อเงาหัว หรือต่ออายุ
- ขั้นตอนที่ 4 การจับหลักมันหลักยีน
- ขั้นตอนที่ 5 การแห่ขวัญ
- ขั้นตอนที่ 6 การจูงควาย และมีการขับสายแบ่งเรียกขวัญ
- ขั้นตอนที่ 7 การเวียนเทียน
- ขั้นตอนที่ 8 การปลุกต้นกล้วยเสี่ยงทาย
- ขั้นตอนที่ 9 การเสี่ยงทายโดยการตัดขอบกระดิ่ง

ในการประกอบพิธีเมื่อเรียกขวัญแล้ว แม่มดก็จะทำการขับสอนขวัญ เมื่อพิธีเสร็จแล้วจึงขับให้พร

ประเพณีแต่งงาน

การแต่งงานนี้ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะต้องเตรียมของสำหรับเข้าพิธี และเตรียมหาเพื่อนเจ้าบ่าว เพื่อนเจ้าสาวไว้ด้วย

วันสุกดิบของงาน

ในกรณีจัดงานแต่งงานที่บ้านของฝ่ายหญิง เรียกเอาหมูในตอนเย็นของวันสุกดิบ ฝ่ายเจ้าบ่าวจะให้ล่านำหมูไปมอบให้ทางบ้านเจ้าสาว ทางฝ่ายเจ้าสาวเตรียมทำอาหารเลี้ยงแขกที่มาในงานแต่งงาน

ขั้นตอนของพิธีแต่งงาน

พิธีแต่งงานของชาวโซ่ง จะหมายถึง งานเลี้ยงฉลองเพื่อความเป็นญาติกันหรือเกี่ยวดองกัน ล่านฝ่ายเจ้าบ่าวจะมาทำพิธีสองที่บ้านเจ้าสาว โดยทำพิธีในห้องกะล้อห้อง ซึ่งมีล่านหรือองค์ล่านของฝ่ายเจ้าสาวคอยอยู่เพื่อเจรจากับฝ่ายเจ้าบ่าว

พิธีส่ง เหมือนกับพิธีหมั้นหรือแต่งงาน เมื่อทำพิธีส่งแล้วก็ไม่สามารถเข้าหลับนอนกับเจ้าสาวได้ หลังจากทำพิธีส่งเสร็จแล้ว ฝ่ายเจ้าสาวจะแทรกพิธีแบบไทยไว้ด้วย คือ มีการรดน้ำสังข์

เมื่อฝ่ายเจ้าบ่าวนำขันหมากมาถึงบ้านเจ้าสาว ก็ทำพิธีไหว้ผี และการมอบของให้ฝ่ายเจ้าสาว ต่อด้วยการรินเหล้าให้ผีเรือนตีมาก่อน แล้วจึง นำเหล้าที่น้ออกมารินให้ฝ่ายพ่อแม่เจ้าสาวตีม เรียกว่า “การเมีย”

พิธีมอบลูกเขย

ล่านำเจ้าบ่าวทำพิธีมอบให้ผีเรือนในกะล้อห้อง แล้วนำออกมามอบเจ้าบ่าวให้กับพ่อแม่เจ้าสาว

พิธีมอบลูกสะใภ้

ฝ่ายเจ้าสาวนำเจ้าสาวมาทำพิธีมอบลูกสะใภ้ให้กับฝ่ายเจ้าบ่าว ซึ่งจะทำเหมือนพิธีมอบลูกเขย

พิธีสู่ขวัญญาติผู้ใหญ่และเพื่อนที่มาส่งเจ้าสาว

ฝ่ายเจ้าบ่าวจะจัดเตรียมเครื่องเช่นพิธีสู่ขวัญไว้ เครื่องเช่นต่าง ๆ ใช้สำหรับทำพิธี สู่ ลุง สู่ตา พิธีสู่ตำ สู่ขวาน และพิธีสู่หญิง สู่สาว ซึ่งในขั้นตอนนี้จะมีแม่หม่อมมาขับสายแบ่งให้คู่ บ่าวสาวใช้ชีวิตคู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

2.4 วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

วัฒนธรรมของลาวโซ่ง หมู่บ้านหนองเทียม ที่มีการขับสายแบ่งร่วมอยู่ ในงานประเพณี คือ

ประเพณีการเล่นคอน

การเล่นคอน ภาษาโซ่งเรียกว่า “อินก้อน” เป็นประเพณีของหนุ่มสาว มีการละเล่น โยนลูกช่วงและรำรำตามจังหวะเพลงแคนและตอกลอนกันจนดึก เล่นคอนนิยมเล่นในช่วงเดือน 4 เดือน 5 ซึ่งตรงกับเทศกาลสงกรานต์ การเล่นคอนแบ่งเป็น 2 อย่างคือ เล่นแบบธรรมดาวัน เดียวเล็ก และเล่นแบบติดต่อกันหลาย ๆ วันไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ

วิธีการเล่นคอน

ตอนเช้าเริ่มด้วยการเล่นเพลงแคน โดยฝ่ายหญิงจะจัดเตรียมอาหารไว้เลี้ยงต้อนรับ ฝ่ายชาย เมื่อหม่อมแคนเดินเป่าแคนลงไปในตลาดบ้าน หนุ่มสาวก็จะออกมา รำเป็นคู่ ๆ มีหม่อมลำ ออกมาร้องเพลงเกี่ยวสาว ฝ่ายหญิงจะออกมาร้องแก้โต้ตอบสลบกันไป ซึ่งเรียกอีกอย่างว่า ขับ เกี่ยวสาว เป็นการขับสายแบ่งประเภทหนึ่ง จากนั้นในช่วงเย็นจะเป็นการเล่นลูกช่วง ซึ่งภาษาโซ่ง เรียกว่า “ตอดมะก้อน” (ทอดหมากและกลอน) คือโยนลูกช่วงและเล่นกลอน

ประเพณีไทยทรงดำ งานประจำปี

ไทยทรงดำ หรือลาวโซ่ง จะมีงานประจำปีซึ่งเป็นงานสืบสานประเพณีไทยทรงดำ จัดขึ้นเพื่อเป็นการระลึกถึงบรรพบุรุษ การกลับมาพบญาติพี่น้องและถือเป็นโอกาสให้ชาวไทยทรงดำในพื้นที่ใกล้เคียงกันได้มารวมตัวกันเพื่อ พบปะสังสรรค์ ร้องรำทำเพลงกัน มักจัดในช่วงเดือน 4 ตรงกับประเพณีสงกรานต์ของไทย ในงานจะมีการจัดนิทรรศการไทยทรงดำ การแต่งกาย การ ทอผ้า ภาษาลาวโซ่ง และเรื่องอาหาร ช่วงเย็นจะมีการร้องรำกันอย่างสนุกสนาน ทั้งการรำแคน การขับสายแปง ซึ่งไทยทรงดำหมู่บ้านต่าง ๆ จะแต่ง ภายด้วยชุดของลาวโซ่ง แต่ละหมู่บ้านก็จะมี การแต่งกายที่ทั้งเหมือนกันและแตกต่างกันออกไป

3. การขับสายแปง ของนางเฉลา สระทองฮ่วม หมู่บ้านหนองเทียม

ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

3.1 การขับสายแปง

3.1.1 ประวัตินางเฉลา สระทองฮ่วม

นางเฉลา สระทองฮ่วม เกิดวันพุธ เดือน 3 พ.ศ.2481 ปีชาล (ไม่ทราบวันที่) ปัจจุบันอายุ 74 ปี มีอาชีพเป็น หมอมดในการประกอบพิธีเสนและเลี้ยงปลา รับประกอบพิธีเสน เรียกขวัญ ในพื้นที่ตำบลสระพัฒนา จังหวัดใกล้เคียงและต่างจังหวัด แต่เดิมนางเฉลา สระทองฮ่วม เป็นชาวบ้านดอนมะเกลือ อำเภ่อูทอง จังหวัด สุพรรณบุรี เมื่ออายุได้ 24 ปีก็แต่งงานกับ นายทอง สระทองฮ่วม

นางเฉลา สระทองฮ่วม เริ่มเป็นหมอมดในการประกอบพิธีเสนตอนอายุ 50 ปี ซึ่งเป็นที่ยอมรับและนับถือทั้งจากในหมู่บ้าน จังหวัดใกล้เคียง และต่างจังหวัดที่มีชาวโซ่งอาศัยอยู่ เนื่องจากเป็นผู้ที่ประกอบพิธีได้อย่างละเอียด ครบถ้วนทุกขั้นตอน รวมถึงสามารถขับสายแปงใน ขั้นตอนของพิธีได้เป็นเอกลักษณ์ น้ำเสียงดี ขับโดยใช้สำนวนได้สอดคล้องกลมกลืนกันดี

3.1.2 การสืบทอดการขับสายแปง

นางเฉลา สระทองฮ่วม ได้เรียนรู้การขับสายแปงมาจากปู่-ย่า ซึ่งเป็นการฟังมา ตั้งแต่ยังเด็ก ความรู้ที่ได้คือจากการสอนแบบมุขปาฐะและการจดจำเอง เรียกได้ว่ามีพรสวรรค์ด้าน น้ำเสียงและการรู้จักใช้สำนวนในการขับกลอน ทั้งนี้ต้องอาศัยประสบการณ์จากการฝึกฝนและการ ฟังบ่อย ๆ ด้วย

ด้านการขับในพิธีเสน เริ่มแรกเป็นผู้รับเชื้อสายจากบรรพบุรุษ ได้ทำพิธีรับผีครูอาจารย์ และด้วยความที่ป่าเฉลา มีความสามารถในการขับสายแปงได้จึงเป็นแม่มดที่ประกอบพิธีแล้ว สามารถขับสายแปงในขั้นตอนของพิธีได้ ต่างจากหมอซึ่งเป็นผู้ชายที่เมื่อประกอบพิธีจะต้องมีหมอ อีกชุดหนึ่งที่ทำหน้าที่ขับสายแปง

3.2 วิธีการขับสายแปง

3.2.1 เทคนิค นางเงลา สระทองฮ่วม มีการใช้เทคนิคในการขับสายแปง ดังนี้

- 1) การเอื้อน
- 2) การใช้นาสิก
- 3) กระทบเสียง

3.2.2 ทำนอง

ลักษณะทำนองของบทขับสายแปง เป็นบทที่มีรูปแบบทำนองเดียวที่ขับสายแปงในพิธีเสน หรือขับสายแปงในงานรื่นเริง ต่างกันเพียงเนื้อหาของบทที่ผู้ขับจะมีความสามารถในการคิดค้นบทกลอนให้สัมพันธ์กัน และขึ้นอยู่กับอารมณ์ความรู้สึกหรือสุนทรียของผู้ขับ มีการใช้คำเชื่อมต่อกำต่อวรรคที่นำฟัง

3.2.3 วรรณกรรม

บทขับสายแปงมีทั้งที่ผู้ขับแต่งเอง และเป็นบทที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งบทขับจะมีลักษณะคล้ายคำกลอน มีคำส่ง คำรับ มีคำสัมผัสระหว่างวรรค และมีการประดิษฐ์คำเพื่อใช้สำหรับการขึ้นเกริ่นก่อนการเข้าเนื้อหาของบทขับ

3.2.4 โอกาสที่ใช้

สำหรับการขับสายแปงของนางเงลา สระทองฮ่วมนี้ ใช้สำหรับในการประกอบพิธีเสนเรียกขวัญ (เสนตัว) ซึ่งบทขับจะเกี่ยวกับการเรียกขวัญ สอนขวัญ และให้พร

3.3 ประเภทการขับสายแปงของนางเงลา สระทองฮ่วม

3.3.1 ขับเรียกขวัญ เป็นการขับอยู่ในพิธีเสนเรียกขวัญ (เสนตัว) ในขั้นตอนการเรียกขวัญ เพื่อให้ขวัญกลับเข้าสู่ตัว

3.3.2 ขับสอนขวัญ เป็นการสั่งสอนขวัญให้เชื่อฟังหมอบ หรือมดที่ประกอบพิธี

3.3.3 ขับให้พร เป็นบทขับสำหรับกล่าวให้พรแก่เจ้าเสน หรือใช้ในการขับให้พรในวันแต่งงาน งานสงกรานต์ก็ได้

อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาวิจัย การขับสายแปง ของนางเจลา สระทองฮ่วม ในด้านของวิธีการขับสายแปง ในเรื่องของการใช้เทคนิค ลักษณะของทำนอง วรรณกรรม และโอกาสที่ใช้ขับ โดยใช้แนวทางของมานุษยดุริยางควิทยา มีความสอดคล้อง สัมพันธ์กับผลการวิจัยเรื่อง “เพลงขับสายแปงของลาวโซ่ง” บ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ของ อัครมเดช จารุโสภณ (2551) ซึ่งกล่าวไว้ในบทที่ 2 ถึงลักษณะและโอกาสที่ใช้เพลงขับสายแปง ของบ้านดอนมะนาว ที่มีความคล้ายกันกับวัฒนธรรมการนิยมนการขับสายแปง ลักษณะของบทขับกับบ้านหนองเทียมเป็นอย่างมาก ทั้งในด้าน ประเภท บทบาทหน้าที่ และเนื้อหาบทขับ สำหรับการขับสายแปงของนางเจลา สระทองฮ่วม นั้น บทเพลงขับสายแปงมีลักษณะเป็นการต้นสด ผู้ขับสามารถคิดประดิษฐ์เนื้อหาเองได้ ส่วนมากจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิต สำหรับ เพลงขับในพิธีเสน เป็นการขับที่สื่อสารกันระหว่างคนกับผี ซึ่งเพลงขับสายแปงที่นางเจลา สระทองฮ่วม ใช้ขับในพิธีเสนเรียกขวัญ จะประกอบไปด้วยขับเรียกขวัญ ขับสอนขวัญ และขับให้พร เหตุที่ชาวโซ่งในตำบลสระพัฒนา ตำบลใกล้เคียง แม้กระทั่งต่างจังหวัด นิยมให้นางเจลา ไปประกอบพิธีเสนเรียกขวัญ เนื่องจากนางเจลาเป็นแม่ตที่ประกอบพิธีได้อย่างละเอียด ครบถ้วน ทั้งยังสามารถทำการขับสายแปงได้อีกด้วย ทางผู้ที่หาไปนั้นจึงไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น และหากบ้านใดต้องการทำพิธีแต่ทุนน้อย นางเจลาที่ยินดีทำพิธีให้โดยไม่คิดเงิน

ขับสายแปง นอกจากจะมีบทบาทสำคัญ ในพิธีกรรมแล้วยังมีบทบาทในการละเล่นงานประเพณีอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นการเล่นคอน หรือในงานประเพณีไทยทรงดำ ซึ่งเป็นงานประจำปี ที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ หรือลาวโซ่งได้อย่างชัดเจน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพจนีย์ กงตาล (2545) เรื่อง นาฏการบนลานขวง การพ้อนแคนของชาวไทยโซ่งในจังหวัดนครปฐม ที่กล่าวถึง การพ้อนแคนของชาวลาวโซ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดมาแต่ มีการเป่าแคนและร้องเพลงประกอบในขณะที่พ้อน เรียกว่า “บทขับ” โดยมี “หมอขับ” เป็นผู้ร้องนำ ฝ่ายหญิงเรียกว่า “แม่ขับ” ส่วนฝ่ายชายเรียกว่า “พ่อขับ” ขับร้องด้วยภาษาลาวโซ่ง ซึ่งในการขับนี้จะมีการเป่าแคนประกอบด้วย ต่างจากการขับในพิธีกรรมของแม่ตที่ไม่มีการใช้ดนตรีประกอบ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจสืบค้นองค์ความรู้เรื่องการขับสายแปง โดยมีหลักการทางมานุษยดุริยางควิทยาเป็นแนวทางการศึกษา เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่เรื่องวัฒนธรรมการขับร้องของกลุ่มชนการสำรวจชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลในการทำความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น และเชื่อมโยงกับความรู้เรื่องดนตรี ผลจากการศึกษาแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกันระหว่างวิถีชีวิต ความเชื่อ และบทบาทของเพลง สะท้อนให้เห็น ถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมอัตลักษณ์ของชาวลาวโซ่ง เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาและพัฒนาชุมชนด้านอื่นต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การขับสายแปงของลาวโซ่ง : กรณีศึกษา นางเฉลา สระทองฮ่วม หมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. การศึกษาวิจัยเรื่อง การขับสายแปงของลาวโซ่ง : กรณีศึกษา นางเฉลา สระทองฮ่วม หมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัย ความรู้เรื่อง การขับสายแปง แบบเจาะจงพื้นที่หมู่บ้าน สระพัฒนา และตัวบุคคลเฉพาะนางเฉลา สระทองฮ่วม การศึกษาวิจัยครั้งต่อไปอาจทำการศึกษาด้าน การวิเคราะห์บทขับสายแปง เพื่อความรู้ ด้านการขับสายแปง ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เกิดความสมบูรณ์และไม่ สูญหาย
2. สามารถทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการขับร้องเพลงในกลุ่มชนอื่น ๆ ได้ในลักษณะเดียวกัน และสามารถนำรูปแบบการวิจัยนี้ ไปพัฒนาปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น
3. สามารถทำการศึกษาวิจัย บทเพลง กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในพื้นที่จังหวัด นครปฐม เช่น ชาวมอญ ลาวพวน ลาว ครั่ง เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการเชื่อมโยงและเปรียบเทียบวัฒนธรรม มของชาติพันธุ์ในประเทศไทยให้มีความชัดเจนมากขึ้น
4. การศึกษาวิจัยนี้ สามารถนำไปประกอบการค้นคว้าวิจัยเรื่องอื่นที่มีบริบทเกี่ยวข้องกับ หมู่บ้านหนองเทียม ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

บรรณานุกรม

- กาญจนา อินทรสุวานนท์. (2532). การวิเคราะห์รูปแบบเพลงพื้นบ้าน. วารสารมนุษยศาสตร์
ปริทรรศน์. 11(2): 56-57.
- (2540). เทคนิคการขับร้องเพลงไทยภาควิชาดุริยางคศาสตร์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กิติวัฒน์ กิ่งแก้ว. (2553). ขับซอล่องน่านของ ลำดวน คำแปน. ปริญญาณิพนธ์ ศป.ม.
(มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- จันทนา คชประเสริฐ. (2542). การสร้างชุดการสอนฝึกปฏิบัติขับร้องเพลงพื้นเมืองภาคกลาง เรื่อง
เพลงเทพทอง สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร
- เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. (2542). สังคีตนิยมว่าด้วยดนตรีไทย. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- เมอมาลย์ ราชภัณฑารักษ์. (2541). มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เมอมาลย์ ราชภัณฑารักษ์. (2548). ความหมายของวัฒนธรรม. ในพวงเพชร สุรัตน์กุล และ
เมอมาลย์ ราชภัณฑารักษ์. (บรรณาธิการ). มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. หน้า 61.
- ณัชชา โสคติยานุรักษ์. (2544). สังคีตลักษณ์และการวิเคราะห์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ท้วม ประสิทธิ์กุล. (2535). วิธีขับร้องเพลงไทยให้เพราะ. หนังสือที่ระลึกงานศพ นางท้วม
ประสิทธิ์กุล กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินต์ติ้งกรุ๊ป.
- นิพนธ์ เสนาพิทักษ์. (2523). สารานุกรมไทย. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต.
- นกุล ชมภูนิช. (2532). ประเพณีชาวไทยโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด. กรุงเทพฯ: เพชรเกษมการพิมพ์.
- บรูซ แกสตัน. (2531). วารสารดนตรีปี 2 ความคิดที่เกี่ยวกับดนตรีของโลก. กรุงเทพฯ:
ม.ป.พ.
- ประเทือง คล้ายสุบรรณ. (2531). วัฒนธรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: สุทธิการพิมพ์.
- ปัญญา รุ่งเรือง. (2546) หลักวิชามานุษยดุริยางควิทยา (เอกสารประกอบการเรียน). กรุงเทพฯ:
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พจนีย์ กงตาล. (2545) นาฏการบนลานขวง : การฟ้อนแคนของชาวไทยโซ่งในจังหวัดนครปฐม.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏนครปฐม.
- พรรณราย คำโสภา. (2541). การวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านกันตรึม ขอหมุ่มบ้านดงมัน ปริญญาณิพนธ์
ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- พระยาอนูมานราชชน. (2515).ชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: บรรณาการ.

- พูนพิศ อมาตยกุล. (2525). *ดนตรีวิจิตร*. กรุงเทพฯ: สยามสมัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*. หน้า 1058.
พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- เรณู เหมือนจันทร์เชย. (2541). *การศึกษาศิลปะของลวดลาย ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทย
โชนที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต : กรณีศึกษาหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว
อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (พัฒนาชนบทศึกษา). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- วิเชียร รักการ. (2529). *วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- สงบศึก ธรรมวิหาร. (2542). *ดุริยางค์ไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สมพร เกษมสุขจรัสแสง. (2526). *การผสมผสานทางวัฒนธรรมของลาวโชนในเขตอำเภอเขาย้อย
จังหวัดเพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
ถ่ายเอกสาร.
- सानิตย์ รัตมี. (2548). *พิธีเสนตั้งบั้ง : กรณีศึกษาดนตรีและพิธีกรรมของลาวโชน บ้านเกาะแรด
ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- สงัด ภูเขาทอง. (2539). *การดนตรีไทยและทางเข้าสู่ดนตรีไทย*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- สุกรี เจริญสุข. (2530, ตุลาคม). "ดุริยางคศาสตร์ชาติพันธุ์". *วารสารถนนดนตรี*. 1(12): 38-41.
2548, กรกฎาคม-สิงหาคม "ศึกษาดนตรีอย่างวิทยาศาสตร์เพื่อพัฒนาสมองมนุษย์"
วารสารเพลงดนตรี. 11(7): 27. วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุกัญญา สุจฉายา. (2525). *เพลงปฎิพากย์: บทเพลงแห่งปฎิภาณของชาวบ้านไทย*. กรุงเทพฯ:
สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สุคนธ์ แสนหมื่น. (2549). *การศึกษาเพลงปรบไ้ด้น้อย จังหวัดเพชรบุรี* ปรินญาณินพนธ์ ศป.ม.
(มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- สุภักดิ์ อนุกุล; และวัลย์พร นิมสุจริต. (2546). *เพลงพื้นบ้านภาคกลางและภาคตะวันตก*.
กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาสน์.
- สุพัตรา สุภาพ. (2518). *สังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ยศพนธ์ นิตย์แสง. (2553). *ดนตรีในวิถีชีวิตกะเหรี่ยงยางน้ำกลัดเหนือ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ
อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี*. ปรินญาณินพนธ์ ศป.ม. (ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- วาสนา อรุณกิจ. (2529). *พิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคมของลาวโชน*. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- วิลาวัลย์ ปานทอง; และคณะ. (2551). *ภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำ*. กรุงเทพฯ: ปชัญญะ.

- อัมรินทร์ แรงเพชร. (2545). *วงปีแมนไม้: ดนตรีในพิธีเสนของชาวลาวโซ่ง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี*. ปริญญาโท ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- อัครเดช จารุโสภณ. (2551). *เพลงขับสายแปลงของลาวโซ่ง บ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี*. ปริญญาโท ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.

ผู้วิจัยเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์นางเจลา สระทองฮ่วม

นางเจลา สระทองฮ่วม ทำหน้าที่เป็นแม่มด ประกอบพิธีเสนเรียกขวัญ

พิธีเสนเรียกขวัญ

พิธีเสนเรียกขวัญ

ซั้มสายแปงเรียกขวัญ และพิธีแห่ขวัญ

การล้อมขวัญและการขับสายแปงสอขวัญ

ประวัตย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นายปรีชา นวมนาม
วันเดือนปีเกิด	17 กรกฎาคม 2523
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	68 หมู่ 2 ตำบลหนองดินแดง อำเภอหนองดินแดง จังหวัดนครปฐม
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา นครปฐม
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา นครปฐม
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2535	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนวัดหนองดินแดง (ประชารัฐอุทิศ) จังหวัดนครปฐม
พ.ศ.2542	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนสระกะเทียมวิทยาคม จังหวัดนครปฐม
พ.ศ.2546	ครุศาสตรบัณฑิต จาก มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
พ.ศ.2556	ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา) ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร